బెబ్బులి

(6 అంకముల నాటకము)

కర్త:
కోటగిరి వేంకటకృష్ణరావు
(గంపలగూడెము కుమారజమీందారుగారు)

మొదటికూర్పు: 1000

బెజవాడ:
ఆంధ్ర గ్రంథాలయ ముద్రాక్షరశాల (లిమిటెడ్) యందు,
క. కోదండరామయ్యగారిచే
ముద్రింపఁబడియె.

౧౯౨౬.

[వెల ౧—౦—౦.

అంకితము

శ్రీ

శాంతమూర్తియు - సదసద్వివేకియు

నాశ్రేయోభిలాషియు - స్వర్గవాసియు

నాబావగారును

నగు

శ్రీ రాజా కమదన వేంకటహనుమంత

జగన్నాథరావుగారి

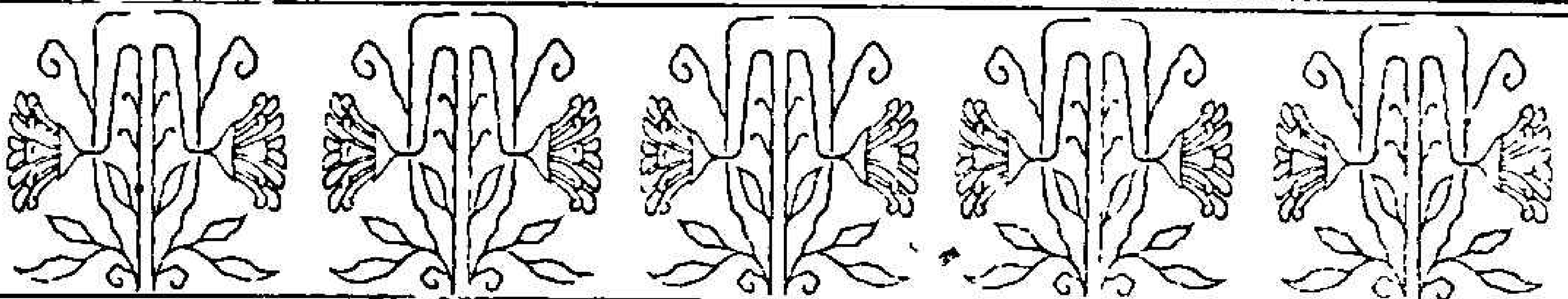
దివ్యపాదములకీ బెబ్బులినాటకము

సమర్పించి

కృతార్థుఁడ నగుచున్నాఁడను

—కోటగిరి వేంకటకృష్ణరావు,

గ్రంథకర్త.

IV

విజ్ఞప్తి

ఈచరిత్ర రూపకమున నిదివఱకే పలువురు కవులచే రచింపఁబడినను బంధుప్రోత్సాహంబున నేనుఁగూడ వ్రాయవలసివచ్చెను. గ్రంథము పూర్తియొనర్చి యిప్పటి కయిదువత్సరములైనను ననివార్యములగు కార్యములచే నింతదనుకఁ బ్రకటింపఁజాలనైతిని. ఈగ్రంథముయొక్క మొదటివ్రాతప్రతి పోయియుండుటచేఁ బూర్వమొకప్పుడు ప్రదర్శనము నిమిత్తము శ్రీ మైలవరము బాలభారతీసమాజమువా రాపోయిన శుద్ధప్రతినుండి వ్రాసికొనిన ప్రతినిబట్టి ముద్రింపింపవలసివచ్చుటయు, ముద్రణ మొకవారములో పూర్తియొనరింపవలసివచ్చుటయు, ముద్రణసమయమున నేను చెంతనుండుట తటస్థింపకపోవుటయుఁ, గారణములుగ గ్రంథమునం దచ్చటచ్చటఁ గనుపించు పొరబాటులు ద్వితీయముద్రణమున సవరింపఁగలను. ఇందలి హైదరుజంగు పాత్రయొక్క భాగమును ప్రదర్శనమున హిందీభాషలోనికి మార్చుకొననగును. గుణదోషములఁ జర్చించుభారము సుధీలోకమునకే వదలుచున్నాను.

ఇట్లు,

బుధజన విధేయుడు,

కోటగిరి వేంకటకృష్ణారావు.

ఈనాటకమున వచ్చు పాత్రలు

1 రంగారావు.
బొబ్బిలి-సంస్థానాధిపతి.

2 వెంగళ్రావు.

3 పాపారావు.

4 చెలికాని వెంకయ్య.

5 దామెర దమ్మన్న.

6 ఇనుగంటి నరసయ్య.

7 చిన రంగారావు.

8 మంత్రి.

9 గూఢచారుఁడు.

10 వెంకన్న.

11 పెద్దన్న.

12 విజయరామరాజు.

13 హైదరుజంగుసాహెబు

14 బూసిదొర.

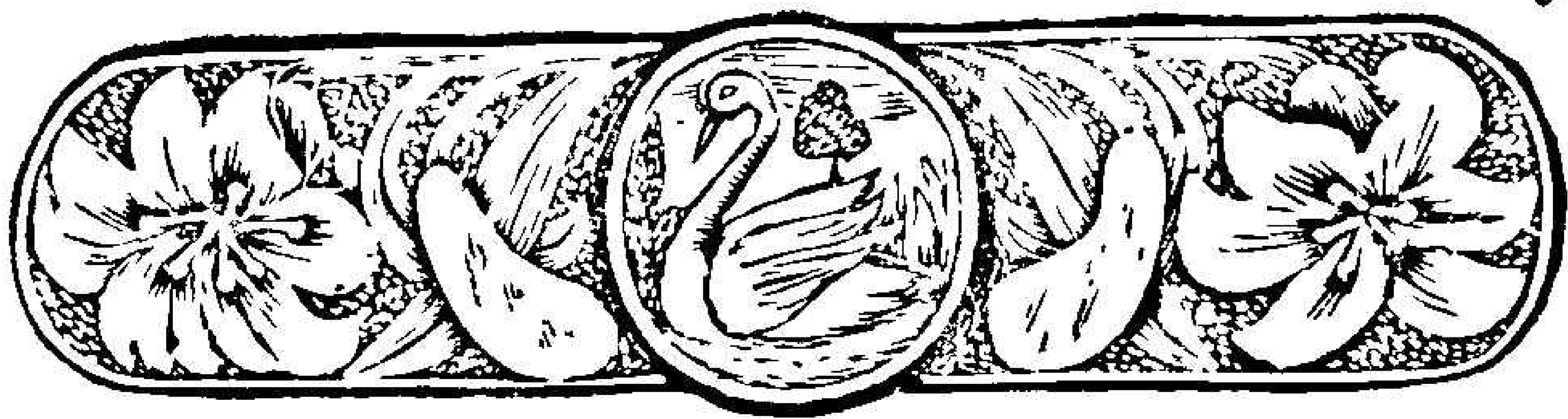
15 పరిచారకుఁడు.

స్త్రీలు.

16 మల్లమాదేవి-రాజ్ఞి.

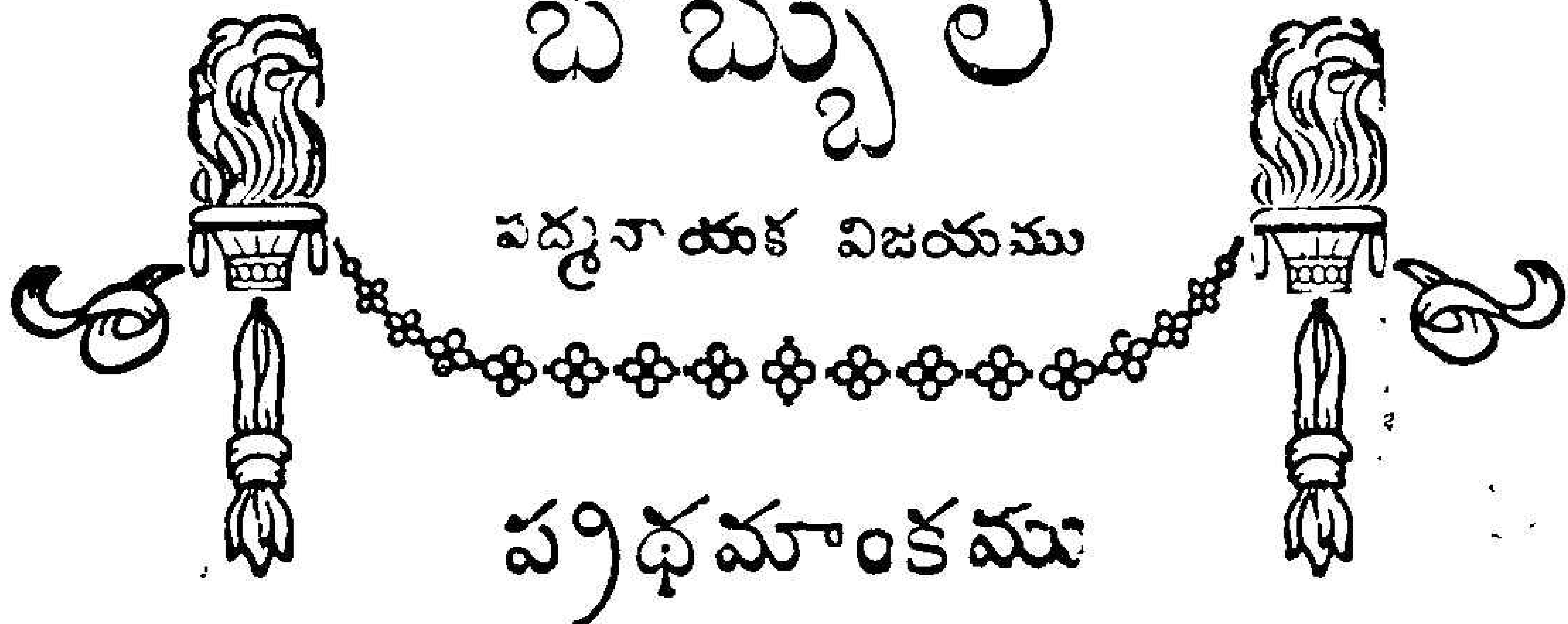
17 రామామణి-దాసి.

18 వెంకటలక్ష్మి-దాసి.

శ్రీమత్పరదేవతాయై నమః

బొబ్బిలి

పద్మనాయక విజయము

ప్రథమాంకము

(శ్రీ రావురంగారావుగారు, వెంగళరావుగారు, తాండ్రపాపయ్యగారు, ఇనుగంటి నరసయ్యగారు, చెలికాని వెంకయ్యగారు, ధామెర దమ్మన్నగారు, మంత్రి, చారుడు ప్రవేశింతురు.)

రంగా—చారుడా! తరువాతః?

చారు—శ్రీరావువంశనీరాకరరాకానిశాకరా! అవధరింపుము. అట్లు విజయరామరాజు సపరివారంబుగా సాటి సామంతభూపాలుర కంటె ముమ్మందు హైందరు నెదుర్కొని రాణ్మహేంద్రవరపు మకామునం దనకును మనకును గల వైరమెంచి బొబ్బిలిపైం గొండెములం గల్పించి వచించి సాహెబుపాదధూళి నాశ్రయించి ద్వాదశలక్షరూప్యముల—

వెంగ—సరి. ద్వాదశలక్షరూప్యముల లంచముసంగి, కసవుమెసంగి, ద్విపాదపశువై, తుచ్ఛమ్లేచ్ఛ పాదధూళి మౌళిం దాల్చి విజయ రాముండు బొబ్బిలిరాజ్య మపేక్షించుచున్నాండు కాంబోలు. ఈ మగరూపుంగొనిన యాండుదానికి నా పుంస్త్వహీనుని సాయ మా? బావా! భయకారణమే.

ఉ॥ ఏమని బైసిమాలి కుల ♦ హీనని పాదము లాశ్రయించె సం
గ్రామవిహారకేళి రిపు ♦ రాజి భరింపఁగ నిచ్చగించి, ని
ర్ధామము కాదె? క్షత్రియ తు ♦ రుష్క పరాసుదళంబు సాహసో
ద్దామ పరాక్రమక్రమ ని ♦ తాంతుఁడు వెంగళరాయఁ డల్గినన్.

పాప—యావద్వృత్తాంతము చారునినోట విననిమ్ము.

రంగా—సేవకా! అనంతరము?

చారు—అటులు లంచ మొసంగి బొబ్బిలిరాజ్యము రంగారాయమండలేశ్వరునుండి యెడపఱచి తన కర్పించునట్లు సాహేబుచేఁ గత్తి యెత్తి యల్లాసాక్షిగఁ బ్రతినఁ గైకొనినాఁడు.

పాప—ఆఁ!

తే॥ గీ॥ రావు రంగావనీశుండు ♦ బ్రతికియుండఁ
బాపరాయనికంఠాన ♦ బ్రాణముండ
వీర వెలమాన్వయ మింత జీ ♦ వించియుండ
బొబ్బిలిన్ గెల్చుపోటరి ♦ పుట్టియున్నె.

వెంగ—సేవకా! కత్తియెత్తి యాప్రతిజ్ఞచఱచినాఁడు. తాటాకు చప్పుళ్ళకుఁ గుండెళ్ళు వడఁకవు. మంత్రాలకుఁ జింతకాయలు రాలవు. పిల్లి శాపంబుల కుట్టితాళ్ళు తెగవు. మ్లేచ్ఛప్రతిజ్ఞలకు భరతపుత్రులు వెఱవరు. అన్నయ్యా!

ఉ॥ నొంచెదఁ బూసి, హైదరు న ♦ నూనరణాంగణయుక్తవిద్య మా
యించెద సైన్యపంక్తుల, న ♦ హీనబలోద్ధతి శత్రురాజు ఖం
డించెదఁ దచ్ఛిరంబును గ ♦ డించెద దేవరవారికిన్ సమ
ర్పించెదఁ బద్మనాయక న ♦ వీన యశఃప్రభ నింతు దిక్కులన్.

తురుష్కుల బెదరింపులకు, క్షత్రియుల యదలింపులకు, బరాసుల విదళింపులకు బద్మనాయకులు బెదరుదురే?

రంగా—(హైదరు నుద్దేశించి)

మ॥ అవురా! కాలమహత్త్వమెంతటి విప ♦ ర్యాసంబు నీచాత్మకుం
డీవఁడో లంచము మేపినంతనె యుద ♦ గ్రోద్యానుసంధాన సం
భవసంరంభము వెల్లడింతువె భయో ♦ త్పాతంబు లేదిట్టి దు
ర్వ్యవసాయంబుల వెల్మవారికిఁ దృణ ♦ ప్రాయంబు లీప్రాణముల్.

నీచాధమా! విజయరామా! తురకయో మఱకయో దొరకె. నీతూఁరి వెలమదొరల నడఁతునని గేదెతోకసాయమున గోదావరి నీద యత్నింపకు. ఈసాహేబయ్యలఁగాదు వీరితాతలఁ జూచితిమి. ఆ పసయుఁ బైటఁబడఁగలదు. ఓరీ! క్షత్రియకులకళంకా!

సీ॥ ప్రక్కఁ బాఁకై హారిం ♦ పదె దుర్ధరోదగ్ర
తాండ్రపాపయ్య ప్ర ♦ తాపవహ్ని
పడకఁ బామై వధిం ♦ పదె దుర్నివారోగ్ర
వెంగళరాయ దో ♦ ర్వీర్యపటిమ
హృదయశల్యంబయి ♦ మద మడగింపదె
దామెర దమ్మన్న ♦ ధైర్యలక్ష్మి
గళనిబద్ధాహియై ♦ మలమల మాడ్పదే
చెలికాని వెంకయ్య ♦ యలఘుబలము
తే॥ గీ॥ నీబలంబుల నెల్ల పో ♦ నీక నంత
రావు వేంకట శ్రీరంగ ♦ రాయమౌళి
వైరిగర్వనిర్భేద దు ♦ ర్వారశాత
హేతిపాతంబు నిను సమ ♦ యించునోరి!

దామె—

చ॥ తన తలఁదన్ని నట్టి విను ♦ తప్రతిభాన్వితులౌ నవాబులే
యని మొనఁ బద్మనాయక శ ♦ రాగ్నుల దగ్ధశరీరులై బళీ
యని మము మెచ్చియుంట యవ ♦ నాధము హైదరుజంగు మంత్రి మా
ర్గోన మన ముత్సహింపదని ♦ కొంతుజనించెను రంగరాణ్మణీ!

ధనాశాపాశబద్ధుడై యాత్మవినాశముఁగూడ నెఱుంగని హైదరుజంగునకు బుద్ధి యుద్ధమందగఱపవలయు. మొత్తముమీద మన బాహువుల తీఁట దీఱుదినము ప్రాప్తించినది.

చెలి—దమ్మన్నగారూ! బాహువుల తీఁటలెగాదు విజయరామునకు గూడ దిన మాసన్నమైనది. ప్రభూ!

ఉ॥ హైదరుజంగుసాహెబు స ♦ హాయము చేకురెనంచు వంశమ
ర్యాద నతిక్రమించియు దు ♦ రాగతుఁడైన విరోధిమస్తక
చ్ఛేదమొనర్తుఁ దొల్త వధ ♦ సేసెద హైదరు, బూసి దుర్మదో
న్మాదముమూన్పెదన్ సెలవు ♦ మాత్రి మొసంగుము నిర్వహించెదన్ •

కుక్కబలిసి గోనె మోసినట్లు హైదరు మోయరాని భారము వహించినాఁడు.

ఇను—దేవా! గుడ్డి కన్ను మూసినను తెఱచినను నిష్ప్రయోజనము. హైదరుజంగు సహాయమున్నను లేకున్నను విజయరాముఁడు మనము మెంత? సెలవొసంగిన ప్రభుకార్య నిర్వహణ ధూర్వహుఁడైన మీబందుగుఁడొక్కఁడ విజయకారణ సమర్థుండు. ఇనుగంటి నర్సారాయ ప్రత్యర్థికంఠలుంఠనక్రియాసక్త నిశితకుఠార దర్వీకరము ఫూత్కృతి హాలాహల భీకరమై విజయరాముని కొఱకెప్పు డెప్పుడని పేరెములఁ బాఱుచు వారింపరాకున్నది. ఆజ్ఞయే అవశిష్టము.

పాపా—దేశముప్కర తురుష్కాధమా!

సీ॥ బ్రహ్మచమూపతి ♦ వైరివిదారణో
ద్భాసిత కౌక్షేయ ♦ పాటవంబు
రుద్రసేనాని ని ♦ ర్నిద్ర ప్రథితచండ
భండన పాండితీ ♦ మండనంబు

బాలచంద్రుని పరి ♦ పంథిరాడ్గర్వ ప్రి
భంజనోద్దామదోః ♦ ప్రౌఢిమంబు
భేతాళనాయుని ♦ విదలితభేతాళ
విక్రమోగ్ర పరాక్ర♦మక్రమంబు

తే॥గీ॥ మఱచినావేమొ సారాయి ♦ మత్తుచేత
వెలమ దొరలకు సాహెబ ♦ య్యాలకుఁ గల్గు
తారతమ్యం బెఱుంగవో ♦ నోరెఱుఁగని
ప్రేతినలాడిన మామునుదు ♦ బ్రతుకఁగలవె?

రంగా—బంధుమిత్ర సామంతులారా! మీ మీ పరాక్రమాతిశయం బు లేనెఱుంగనా? అనినటు లాచరింపఁదగుశూరులే యగుదురు. పిమ్మటి వృత్తాంత మాకర్ణింతము. సేనకా! తదుపరి,

చారు—ప్రభుచంద్రమా! హైదరిప్పుడు సౌమ్యుఁడన్న యభిమానముచే బొబ్బిలివారు తనను జూడరాక నిర్లక్ష్యభావముఁ జూపిరని మాటి మాటికి మనపైఁ గనలుచు దండతాడితమహోరగంబురీతి మండిపడుచు క్షణక్షణము విజయరామునకు బొబ్బిలిఁ గట్టిపెట్టెదనని గట్టిపట్టుఁబట్టి మిట్టిపడుచున్నాడు.

రంగా—రే! మ్లేచ్ఛాధమా! నిజ కౌక్షేయ విక్షేప తృణీకృత విపక్ష దక్షాక్షీణ దోర్బలశాలియగు రంగారాయక్ష్మావల్లభునే యెఱుంగకున్నాడవు. ఓరీ! సజ్జనద్రోహీ!

మ॥ తరమా! కాతరవృత్తినన్గెలువఁ బం ♦ తంబూని నావంట! పో
తరమేలా? మొగలాయి వెల్మబల భే ♦ దం బెల్లికాన్పించు సం
గరకేళిన్ శలభంబవై పడవె! రం ♦ గారాయ భూమండ లే
శ్వరకోదండ విముక్త దివ్యశర సం ♦ జాతానలజ్వాలలన్.

పాపా—ఓరీ! హైదరా! మ్లేచ్ఛులు వెలమబిడ్డల పౌరుషంబుఁ జవి చూచి చాలా దినంబులైనది. రా రమ్ము. కాని—

శా॥ కాఱుంగూఁకలఁ గూయఁగా వలదు నా ♦ ల్కుంజీల్తు శ్రీతాండ్రపా
పారాయోద్ధత విక్రమక్రమ కళా ♦ పాండిత్య వైశేష్య దు
ర్వారప్రాభవమేరికైన మఱలిం ♦ పఁగా రాదు నీవెంత నా
బారి న్నిల్చుట సంభవించిన దృణ ♦ ప్రాయాన నిర్జింపనే?

వెంగ—అన్నయ్యా! గోళ్లం దీయుదానికి గొడ్డళ్ళు పనియుండదు. ఈ స్వల్పయుద్ధకార్యమునకు బావగారికి శ్రమయేల? తమ కాయాసమేల?

మ॥ పనిలే దెవ్వరితోడ నే నొకఁడ దు ♦ ర్వ్యాశ్రపార ధౌరేయ దు
ర్జన సంతానముఁ జక్కఁజేతు నిజధై ♦ ర్యస్థైర్యముల్ చూపి; జం
కన్ బృందారకు లడ్డమైన నిను వెం ♦ గళ్రాయ దోర్వీర్య వ
హ్నిని భస్మీపటలంబుగాఁ గలవు సు ♦ మ్మా శాత్రవారణ్యముల్.

కాన నన్ను సెలవిచ్చి పంపివేయుము. (అని సంరంభముఁ జూపుచున్నాఁడు.)

రంగా—తమ్ముఁడా! శాంతింపుము. చారుఁడా! పిమ్మట నేమి జరిగినది?

చారు—అయ్యా! మనవిచేయునైతిని. ప్రభువుగారు బూసిగారి పేరఁ దమ్ముఁడుగారి వివాహము చేరువౌటంబట్టి తమ దర్శన మిపుడు చేయఁజాలనైతిననియుఁ దమరు బొబ్బిలి పరిసరముల కేతెంచునప్పుడు దర్శింపఁగలననియు వ్రాసి పంపించిన యుత్తరము విజయరామరాజు దారిలో వార్తావహుని జంపి సంగ్రహించె ననికూడఁ దెలిసినది.

రంగా—దుర్మార్గుఁడు! దౌరాత్మ్యమునకు మేరలేకున్నయది. ఆయుత్తరముఁ బూసిగారి కందియుండుననియు నట్లైన హైదరు జంగునకుఁ గోపము వచ్చినను గష్టముండదనియు నిందనుక ధైర్య

ముతో నుంటినే? సభాసదులారా! వింటిరిగదా! వీఁడెప్పటికైన మన కంటిలోని నలుసే. ఈతూరి వీని దుర్మద మడంచుటయే కర్తవ్యము.

సీ॥ వార్తావహునిబట్టి ♦ పథమధ్యమందు వ
ధించి యుత్తరము గ్రహించినాఁడు
ద్వాదశలక్ష రూ ♦ ప్యముల లంచమొసంగి
చెన్నటి తురకలోఁ ♦ గొన్నవాఁడు
దుష్కార్య మనకుండ ♦ నిష్కారణంబుగ
సాడీలు మనపైనిఁ ♦ జాటినాఁడు
సాహేబు సాహాయ్య ♦ సంపత్తిచే మమ్ము
నుక్కడంపఁ దలంచు ♦ చున్నవాఁడు

ఆ॥ విజయరాముఁ డేమి ♦ విలయంబొ వీనికి
జగమెఱుంగఁ గలదు ♦ జన్యమందుఁ
బద్మనాయకోగ్ర ♦ బాహాబలస్ఫూర్తి
కఱకు మొఱకు తురక ♦ సరకు సరణి.

క్షత్రియ పరాక్రమముఁగూడ నీతూరి యెఱుంగవలసియున్నది.

పాపా— బావగారు! ఎఱుగుటకేమున్నది?

సీ॥ లంచ మొసఁగియో ♦ వంచక వృత్తినో
యధికారిలోఁగొను ♦ నట్టి ఘనుఁడు
నిరపరాధులపైని ♦ సరకారువారితోఁ
గొండెంబులం గూయు ♦ చుండు మేటి
ఏకతంబున జగ ♦ దేక వీరుఁడనంచు
మీసాలు వెలివేయు ♦ రోసకాఁడు
ఖాత్రిపు లేతెంచి ♦ సమరం బపేక్షింపఁ
బిక్కబలముఁ జూపు ♦ పిటికిపంద

గీ॥ హీన మనక పరమనీచ ♦ కృతిని నేని
వైభవాపేక్ష సేయు వృ ♦ ధాభిమాని
యతిశయోక్తి లేకుండ స ♦ త్యమును దెల్పి
నాఁడను విజయరాము బం ♦ డాల మిదియ.

రంగా—చారుఁడా! ఇపుడు హైదరుద్యమమేమై యుండును?

చారు—దేవా! యుద్ధమునకు సన్నద్ధపడుచు విజయరాముని గలసి తమకడ కేదియో ముందుగాఁ దాఖీదుఁ బంప యత్నించు చున్నాఁడు.

రంగా—సేవకా! ఇఁక నీవు వెళ్ళవచ్చును. నీగూఢచార వృత్తియం దప్రమత్తుండవై చరింపుము.

చారు—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించు చున్నాఁడు)

రంగా—బంధుమిత్రులారా! మన కిపుడు కర్తవ్యమేమి?

మంత్రి—కర్తవ్యమింకేమున్నది? పరిఖలఁ బరిశీలించి బురుజులఁ బరీక్షించి, యాయుధాగారంబుల విమర్శించి సైన్యంబుల సిద్ధపఱచి, యప్రమత్తులమై కంటికి ఱెప్పఁ బోలె బొబ్బిలికోట రక్షింప మన యుత్తమ యోధాగ్రేసరుల నియమించి యాహార పదార్థంబు వలయునంత పదిలపఱచి నాళయంత్రాదుల శుభ్రపఱచి యుద్ధదీక్షా బద్ధకంకణులమై సన్నద్ధపడవలయును.

పాప—ప్రభువుగారు నామనవిఁ గూడ వినవలయును.

క॥ మునుముందుగ నని చేతకు
మనమే సిద్ధపడుకంటె ♦ మహనీయుడు ద
మ్మనగారు గాయబారను
చనినన్ సామంబునఁ బని ♦ చక్కంబడదే.

చక్కబడకున్నను మనను బ్రజలు మెత్తురు. దాన దుర్యశంబు లేదు.

రంగా—పాపారాయా! చక్కని తెజ వాలోచించితివి. సామగాన భేదనండోపాయములు వరుసగఁ బ్రయత్నింపవలయుఁ గాన రాజునకు ముందు సామమే శ్రేయము. ఇందులకు దత్పన్నగారే సమర్థులు. ప్రభుకార్య నిర్వహణధూర్వహా! దమ్మనాహ్వాయా! మీ రీ సంధికార్యం బెటులేని నెగ్గింపవలయునని ప్రార్థనము.

దామె—స్వామీ! ప్రార్థన కావలయునా! (చిఱునగవుతో)

తే॥ గీ॥ తర తరంబుఁనుండి యిం ♦ దనుక మేము
పొదలుచున్నాము మీ యుప్పు♦ఫులుసుఁ దినుచు
మీరు పెంచినయట్టి శ ♦ రీరమగుటఁ
గలదు తమకిందు సర్వాధి ♦ కార మధిప!

దేవా! ఈ ప్రాణంబులు భవ దధీనంబులు. ప్రభూత్తమా! స్వామికార్య నిర్వహణాసక్త సంతోషితాంతరంగుండ నగుచున్నాఁడ ఆజ్ఞాపింపుము.

రంగా—(ఆనందాశ్రువుల రాల్చుచు గాఁగిలించుకొని) తమ బోటి ప్రభుభక్తి పరాయణావృతభారతమాతృక యదృష్ట మస దృశము. మీయట్టి విశ్వాసయోగ్య సామంతభూపాల సమా వృతంబైన బొబ్బిలికి జయమే సుస్థిరము. రాజకీయ పరతంత్రి జ్ఞుఁడవగు నీకు సంధి విషయంబుల వచింప నవసరమే లేదు. అయి నను—వినిమెదరుగాక! మీరు వినయంబున—

సీ॥ హైదరుఁజేరి కూడదు దు ♦ రాగ్రహమంచు వచించి కోరినన్
ద్వాదశలక్ష రూప్యముల ♦ పైకము మేమిడకుండి యుందుమే
త్వాదృశ మంత్రిసత్తముఁడు ♦ వైరివచస్థితి నమ్మఁబేటి ను
ర్వాద? శరణ్య మొందు కల ♦ దా? యిఁకఁ గంచెర్మె చేనుమేసినన్.

చతుర్విధోపాయంబుల సంధికై ప్రయత్నింపుఁడు. తమ... వివాహము కడు చేరువౌటంబట్టియేగాని మా రాజ...

మఱొండుగాదని వచింపుఁడు. రమ్మనినచో వివాహకార్యము వదలి యైనను దక్షిణము రాఁగలనని మనవిచేయుఁడు. ఇచటఁ గార్యసాఫల్య చిహ్నంబులు గాన్పింపవేలి తరువాత బూసిదొరగారిం జేరి:—

మ॥ పరరాజన్యవచః ప్రచారముల సం ♦ భావించి మీమంత్రి హై
దరు లంచంబు గ్రహించి మా పయి వృథా ♦ దార్ఢ్యంబుఁజూపించి సం
గరరంగంబున బొబ్బిలిం జెనక సం ♦ కల్పించి యున్నాఁడు; పో
తరు శిక్షించుచు శిష్టరక్షణము క ♦ ర్తవ్యంబటఁ చూడవే?

మఱియుఁ దదుచిత విధివిధానంబుల వర్తింపుము.

దామో—క॥ బూసికి మృదుతరపదవి
న్యాసవచోనియతిఁ జేర్మి ♦ యావహిలఁ గ న్యా
యాసక్తిం గలిగించెద
మాసిక తొలఁగఁగ రణంబు ♦ మాన్పెద దేవా!॥

నాకు సెలవా? (తెరలో)

సెలవైనచో హైదరుజంగుసాహేబుగారి వద్దనుండి వచ్చిన పరిచారకుని బ్రవేశపెట్టెదను.

రంగా—ఓరీ! అవశ్యము ప్రవేశపెట్టుము. దమ్మన్నగారూ! హైదరు గారి సందేశము వినిన తరువాతనే తాము దయచేయవచ్చును.

దామె—చిత్తము. (అని కూర్చుండును)

పరి—(ప్రవేశించి) శ్రీరావువంశప్రదీపులకు నమస్కరించుచున్నాఁడను. దేవా! ఈయుత్తరంబు హైదరుజంగుసాహెబుగారు తమకందఁ జేయుమని యాజ్ఞయొసంగిరి. (ఇచ్చును.)

[illegible]—శ్రీవరా! అందులోని లేఖార్థములు చదువుము.

మంత్రి—సేవకా ! ఇటు తెమ్ము. (లేఖ నందుకొని)

మహారాజరాజశ్రీ శ్రీరాజా రంగారాయ బహద్దరువారికి హైదరుజంగు సాహెబుగారు వ్రాయించునదేమనఁగ:—

మేమీ ప్రాంతములకరుదెంచి యన్ని దివసంబులైనను సరకారు వారి దర్శనమునకురాని మీప్రభునిర్లక్ష్యస్వభావము చక్కఁగ బోధపడినది. మీ రింతటినుండి మా సామంతులుకారు. సామ్రాజ్యప్రభుత్వ మింక మాకును జెల్లదు. ఇఁక ముందు మిమ్ము బొబ్బిలిప్రభువులుగా మే మంగీకరింపము. ఈక్షణము బొబ్బిలికోట విడిచి యెందేని లేచి పొండు. విజయరామరాజును దదధీశుఁగావింతుము.

రంగా—

శా॥ ఓరీ ! నైచ్యవచః

గారా

పింతుఁ శాత్రవవాహినీపతుల నో ♦ ప్పింతుఁ జయశ్రీలు క
ల్పింతుఁ బొబ్బిలిరాజ్యలక్ష్మికి విజృం ♦ భింతుఁ రణాంతంబుగాఁ

పాపా— ఓరోరీ! మొఱకుతురకా! దుర్నివారసముదీర్ణభుజబలాటోప పాపారాయ గాంగేయ పరిరక్షితంబైన వీరబొబ్బిలిపేరెత్త సాహసించుచున్నాఁడవుగా!

మ॥ కనవా? క్రొవ్వెగఁదట్టి కన్నుల నెఱుం ♦ గఁ రాకయున్నావె క్రిం
దును మీఁదుఁ మొగలాయిమంత్రుల దురు ♦ ద్యోగంబు విస్పష్ట మ
య్యెను సైరింపవు పద్మనాయక భుజా ♦ హీన ప్రతాపాగ్ని సం
[illegible]నిత క్రోధదవాగ్నికీలలు తురు ♦ ష్కా! మానుదుష్కార్యముల్.

[illegible] ♦ తుం జండ కోదండ వి
[illegible]ంచి మ

దండజ్యానినదంబు బూసిహృదయ ♦ స్థైర్యంబు భేదింప ను
ద్దండోదగ్రవిదారితారి నయి దో ♦ ర్దర్పంబుఁ జాటించెదన్.

ఇను—మాటిమాటికిఁ బద్మనాయక బాహాబలాటోపం బెఱుఁగక మిట్టి పడు హైదరుజంగునకు వినాశనకాలము దాపైనది. ఈక్షత్రియ మ్లేచ్ఛ పాశ్చాత్యసైనికద్వీపంబును మదీయ నిర్వక్రానన్యపరాక్రమపారావారంబు క్షణంబున ముంచివేయఁగలదు. విజయరామకంఠనిర్యదుధిరధారాసరిజ్జాలంబుల, బొబ్బిలి పరిసరంబులఁ బ్రవహింపఁజేయనేని నే నినుగంటి ధర్మరాయుండనే? కానీ! పరిపంథులు కాచికొనుఁడు.

పరి—దేవా! ప్రత్యుత్తరము దయ:

రంగా—!

సీ॥ అవసరంబేనిఁ జా ♦ నైనఁ జత్తురుగాని
వెల్మవీరులు కోట ♦ విడువ రనుము
తనబోఁటి కోటిస ♦ ర్దారులకేనియుఁ
బద్మనాయకులు దు ♦ ర్వారు లనుము
మాటిమాటికిఁ బొల్లు ♦ మాటలు వెలువరిం
చినఁ బాణిమానముల్ ♦ చెల్లు ననుము
విజయరామునకు బొ ♦ బ్బిలి నీయఁ బనిలేదు
చావుఁదప్పించినఁ ♦ జాలుననుము

తే॥ గీ॥ న్యాయమున నెను దీయ ర ♦ న్యాయమునకు
బాల్పడఁగఁ బోరు బొబ్బిలి ♦ వారలనుము
[illegible]సేవ [illegible]తిగాన ♦ దప్పదనిన
[illegible]ము ♦ సిద్ధమనుము.

కస్వదంశ

చున్నాను. కీడెంచిగదా మేలెంచవలయును. ఒకవేళ సంధికుదు
రదేని యాచరణీయ మేమి?

వెంగ—రణమే కర్తవ్యము.

చెలి—చచ్చినఁ జత్తుముగాని కంఠగతప్రాణులమై యున్నఁ గోట వద
లుదుమే?

రంగా—యుద్ధమునందే కృతనిశ్చయులైతిరా?

పాపా—ఆహా! నిస్సందేహముగ.

ఇను—లేకున్నఁ దాతముత్తాత తండ్రులనుండి కల పద్మనాయక గౌర
వము వినాశమొనర్తుమే?

వెంగ—అన్నయ్యా! చలింపకుఁడు.

సీ॥ పాశ్చాత్య సైన్యంబు ♦ పంచబంగాళమై
పిక్కబలంబుఁ జూ ♦ పించునట్లు
యవనచమూసమూ ♦ హము పటాపంచలై
చెడి కాలికిన్ బుద్ధి ♦ చెప్పునట్లు
శత్రుయవాహినుల్ ♦ గగ్గోలుఁగని మల
మల సమూలంబుగా ♦ మాఁడునట్లు
విమతసేనాని వ ♦ ర్గము మగ్గునూచమై
వెఱచి మఱలకుండ ♦ విఱుగునట్లు

తే॥ గీ॥ చేయువాఁడ సందీపితా ♦ మేయదుర్ని
వారదివ్యశరోద్భూత ♦ వహ్నిచేత
దశదిశావ్యాపితానన్య ♦ విశదయశముఁ
గూర్తు నగ్రజా! రేచర్ల ♦ గోత్రమునకు.

వెంగళరాయఁ డుద్దండ ప్రచండ కోదండ ద్వితీయుఁడై భండన
భూమి కవతరించిన, ఘాలాత్ముండేని తేఱిచూడ లేఁడని యెఱుంగవా?

పాపా—బావా! రణమే నిశ్చయమగు నంతటి సుదినమె రావలయును
గాని విజయంబునకేమి?

చ॥ యౌవన పరాసుసైనిక మ ♦ హావిపినంబును మద్ధనుర్విము
క్త విశిఖజాత తీక్ష్ణశిఖఁ ♦ గాల్చెద, హైదరునొంచి మించి బూ
సి విజయరాముఁ జిత్రవధ ♦ సేసెద, నించెద బద్మనాయక
ప్రవిమల శాశ్వత ప్రథిత ♦ భాస్వ దనూనయశఃపరంపరల్.

చెలి—క॥ చంపెదము చచ్చెదము చలి
యింపఁదలంపము నిలింపు ♦ లెదిరించిన ని
ర్జింపఁగ నేర్తుము పంపిసఁ
దెంపునఁదెగటార్తుము పగఁ ♦ దీర్తుము రిపులన్.

ఇను—ప్రభువుల కిప్పు డధికంబుగా మనవిచేసిన ముఖప్రీతి వాక్యంబులుగాఁ దోఁపవచ్చును గాని వదలిచూచినఁగాని దేవరవారి రాజబంధు పరాక్రమవిజృంభణము విశదంబుకాదు.

రంగా—తమ్ముఁడా! వెంగళరాయా! పద్మనాయక సద్వంశ సంభూతుండనై రేచర్లగోత్రోద్భవుండనగు నేను మాత్రము దురమునకు వెనుకంజ వేయుదునా! అం దసన్యసాధారణ ప్రజ్ఞాధురీణుండగు నీవంటి తమ్ముఁడే కాక విశేషించి తృణీకృత హరిహర బ్రహ్మాదులైనట్టి రాజబంధువులుకూడ నన్నుఁ గంటికి ఱెప్పబోలెఁ గనుఁగొనుచుండ లోపమేమి? మఱియు—

చ॥ తెలియును దుర్నివారసము ♦ దీర్ణసమగ్ర పరాక్రమక్రమో
జ్జ్వలమగు వీరబొబ్బిలి ప్ర ♦ శస్తము దానికి రంగరాయ ని
శ్చల భుజదర్పసంజనిత ♦ శత్రువినాశన పౌరుషాగ్నికీ
లలును సహాయమై రణత ♦ లంబునఁ బూర్ణజయం బొసంగుతన్.

వెండియు యుద్ధవిషయమై మనమిపుడు చేయవలసిన ప్రయత్నము లేమేనియున్నవా యను సంశయము నిర్ధారణము సేయవలయును.

చెలి—దేవా! రణమే నిశ్చయమగునేని శత్రుమార్గమధ్యంబున నున్న మన రాజాముకోట సంరక్షణ మత్యవసరము. కతిపయసేనా

సహితముగ నచట నెవ రేని యోధాగ్రేసరుఁడు కాపుండ వలయును. రాణ్మహేంద్రమునుండి బయలుదేరఁ దీసెనేని విజయరాముఁడు చూసి నా దారినే తీసికొని రాఁగలఁడు. శాత్రవుని గొంతదవ్వున నెదిరించుటయు మనకు మేలే యగునని నాయభిప్రాయము విన్నవించు కొనుచున్నాఁడ.

రంగా—చెలికాని వెంకయ్యగారి నుడువులు యథార్థములు. రాజాము సంరక్షణము సేయుటకుఁ బాపయ్యగారే సమర్థులు. వీరబొబ్బిలి యోధాగ్రేసరులలో నీయన ప్రాపుననే రాజాము సురక్షితమగు నని తలంతును.

ఇను—ఎవరైనను రాజాముకోటను జాగరూకతతో గాపాడవలయును.

పాప—ఔను!

శా॥ చండారాతివరూధినీవిదళ నో ♦ త్సాహంబునన్ వైరివే
దండానీకవిదారణోద్యమ మృగేం ♦ ద్రుండైన పాపయ్య కా
పుండా జొచ్చు టసంభవంబు విమత ♦ వ్యూహంబు రాజాము, స్థా
ణుం డేతెంచిన నిల్వరింతు వితతా ♦ నూన ప్రతాపంబునన్.

కాని— (అని సంశయించుచున్నాఁడు.)

రంగా—ఏమి పాపయ్యా! రాజాముప్రయాణమునకుఁ 'గాని'యని నిరుత్సాహంబు సూచించుచున్నాఁడవు. (అని బుజముపైఁ జేయి వేయుచున్నాఁడు.)

పాప—స్వామీ! ప్రభు సమాజ్ఞా శృంఖలాబంధీకృతుఁడనైన తరువాత యేదియేని యలంఘ్యమే. అయినను (విచారముతో,

సీ॥ రాజాముకోట సం ♦ రక్షణ గురుకార్య
భారంబుఁ దాల్చిన ♦ వాఁడనౌటఁ
గలనైన నెడఁబాయఁ ♦ గా రాని బొబ్బిలి
పరిసరంబుల వీడు ♦ వాఁడనౌటఁ

ప్రాణంబుతో భ ♦ వత్సన్నిధానంబు
వదలి పోవలసిన ♦ వాఁడనౌట
రణకళా వైదుషిఁ ♦ బ్రభుపగోత్రమునఁ గ
న్పఱుప వలసినట్టి ♦ వాఁడనౌట
తే॥ గీ॥ నాఁడకున్నవి కాళ్ళు ప్ర ♦ యాణమునకుఁ
దిరుగు తరుగుండఁగూడదు ♦ దేవరాన
వెళ్లిరమ్మంచుఁ జేకూరు ♦ విజయమంచు
నన్ను దీవించి సెలవిమ్ము ♦ నతు లొనర్తు.
(అని పాదములపైఁ బడుచున్నాఁడు.)

రంగా—(ఆనందబాష్పములతోఁ లేవఁదీయుచు) **నాయనా!** పాపయ్యా! నాయెడఁబాటు నీకెట్లు దుర్భరమో నీవియోగము నాకంతటి దుర్భరమే; గాని విధి దుర్నివారము. సంశయింపకుము.

శా॥ రంగారాయ నిజప్రతాపము రిపు ♦ ప్రాణాపహారక్రియో
త్తుంగ టోప విజృంభమాణ విజయో ♦ ద్యోగంబుఁ గల్పించుఁ బూ
ర్ణాంగీకారము వెల్లడింపు ప్రభుకా ♦ ర్యాసక్తిఁ బ్రత్యర్థిమా
తంగాంగ ప్రహితప్రమోదిత మృగేం ♦ ద్రా! గెల్పు చేకూరుతన్.

పాప—ధన్యోస్మి! దేవరవారి యాశీర్వచన మమోఘముకదా! ఇఁక హరిహరాదు లడ్డినను సంశయింపను.

ఉ॥ కొండలఁ బిండిఁజేసెద న ♦ కుంఠితశక్తి జగత్ప్రయైకదో
శ్చండ పరాక్రమ ప్రథిత ♦ సారదవానలమందు విద్విష
త్కాండముఁబట్టి వ్రేల్తుఁ బ్రభు ♦ కార్యభరంబును నిర్వహింతు; బ్ర
హ్మాండయశః ప్రకల్పిత మ ♦ హా విభవాన్వితఁ జేతు బొబ్బిలిన్.

మఱియు,

ఉ॥ నాకపతిప్రతాపము జ ♦ నార్దన దుర్ధరచక్రవిక్రమో
ద్రేకము నీలలోహితని ♦ రీక్షణతీక్ష్ణశిఖావళీసము

త్సేకము మొక్కఁబోవు నొకొ ♦ తీరునఁ దాండ్రకులోద్భవోగ్రశౌ
ర్యాకరదుర్నివారనిశి ♦ తాసికిమాత్రము పాటులేదెటన్ .

రంగా—(సంతోషముతో) నిశ్చయము. నిశ్చయము.

కం. తాండ్రకులోద్భవమగు పులి
కాండ్రమనుచు రిపుకురంగ ♦ కంబులపైనిఁ
దీండ్రపు రోషమునంబడి
గండ్రలు గావించుటొక్క ♦ కష్టంబగునే?

పాపా—(చేతు లొగ్గి) ఇదియంతయు భవదనుగ్రహము. తడవగుచున్నది. నాకు సెలవు ప్రసాదింపుఁడు. ఓమాతృదేశపరిరక్షాదక్షదీక్షాబద్ధకంకణులారా! ఓప్రత్యర్థికంఠవిలుంఠనక్రియాకుతూహలోపేత వీరపద్మనాయకులారా! మేల్కొనుఁడు. మేల్కొనుఁడు! ఓహో! దేశీయసోదరులారా! భారతీయాత్మగౌరవవినాశనకారణమైన తుచ్ఛమ్లేచ్ఛసామ్రాజ్యాధికారనిరంకుశప్రాబల్యప్రభంజనమునకై వెనుదీయుట మాతృభూమి యభీష్ట

ముకాదు కావున,

సీ॥ ఆత్మగౌరవరక్ష ♦ ణార్థమై ప్రాణత్ర
ణప్రాయమంచుఁ బె ♦ నంగవలయు
వెల్మకులద్వేషి ♦ విజయరాముని సంహ
రింపఁ గంకణము ధ ♦ రింపవలయుఁ
బాశ్చాత్యసేనకు ♦ భరతపుత్రుల బలో
ద్రేక మీతూరి బో ♦ ధింపవలయు
జచ్చియో పగతుర ♦ వ్రచ్చియో దశదిగ్వి
శదయశచ్ఛట వెదఁ ♦ జల్లవలయు

తే॥ గీ॥ మరణమన్న దొకప్పుడు ♦ మానవునకు
సద్యశం బొక్కటే చిర ♦ స్థాయిగాన

యుద్ధరంగాని కుఱుక సం♦న్నద్ధపడుఁడు
దళితపరిపంథులార! ఓ ♦ వెలమలార!

శా॥ వాలుఁగ డాలును గేలఁ గీల్కొలిపి దు♦ర్వారాహవప్రాభవో
ద్వేలాభీలకరాళవిక్రమకళా ♦ విస్తారులై భారతీ
యాలోకప్రతిభావిశేషమున ♦ రాజ్యస్థాపనోత్సాహులై
లే లెండీ! ఇఁక వెల్మవీరులు యశో♦లేశంబు నాసింపుఁడీ!

సీ॥ రాజాముకోట భా♦రము నాది బొబ్బిలి
రక్షించుకొంట జా♦గ్రత్తసుండు
చావుప్రాప్తంబైన ♦ సంతసంబేగాని
రణపరాఙ్ముఖము మా♦త్రంబు వలదు
జ్ఞప్తియుంచుఁడు పద్మ♦నాయకవంశ ప
రంపరాగత యశః ♦ ప్రాభవంబు
రక్తప్రవాహముల్ ♦ ప్రసరింపఁగాఁ జేసి
ప్రభుఋణముక్తికై ♦ పాటుపడుఁడు
తే॥ గీ॥ మానమేగిన వెనుక నీ ♦ ప్రాణమేల
ప్రస్తుతంపు విధ్యుక్తధ♦ర్మంబు లెంచి
యశము నిల్పు డాచంద్రతా♦రార్కముగను
విమత సమవర్తులార! ఓ ♦ వెలమలార!

మ॥ అనివార్యప్రభుకార్యనిర్వహణ భా♦గ్యాపేక్ష రాజాముకో
టను రక్షింపఁగఁ బోవఁగా వలసె ద్వి♦ట్సంతాన సంతాపకా
రణుఁడీ పాపయ మాన్ను మ్లేచ్ఛకుల సా♦మ్రాజ్య ప్రభుత్వంబు నీ
వనుమానింపకు పోయివత్తు సెలవి ♦ మ్మా! వెల్మ సంస్థానమా!

(తెరలో) జే పాపరాణ్మోకి జే!!
(వెలమ వీరులు "పురేపురే" అని చప్పటలు చఱచుచున్నారు.)
(పాపారాయుఁడు నిష్క్రమించును.)

రంగా—సభాసదులారా! మనప్రయత్నములు యథావిధి సలుపఁబడినవి. బందరుపురమున నున్న గోరుందొరవారి యొద్ద కొక వెలమవీరుని బంపి యాతనిచే మన నిర్దోషిత్వము బుస్సి గారికిఁ జెప్పింపవలయును. కాన నేరినేని నియోగించి ఫలితాంశమునకు మాత్ర మెదురుచూతము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

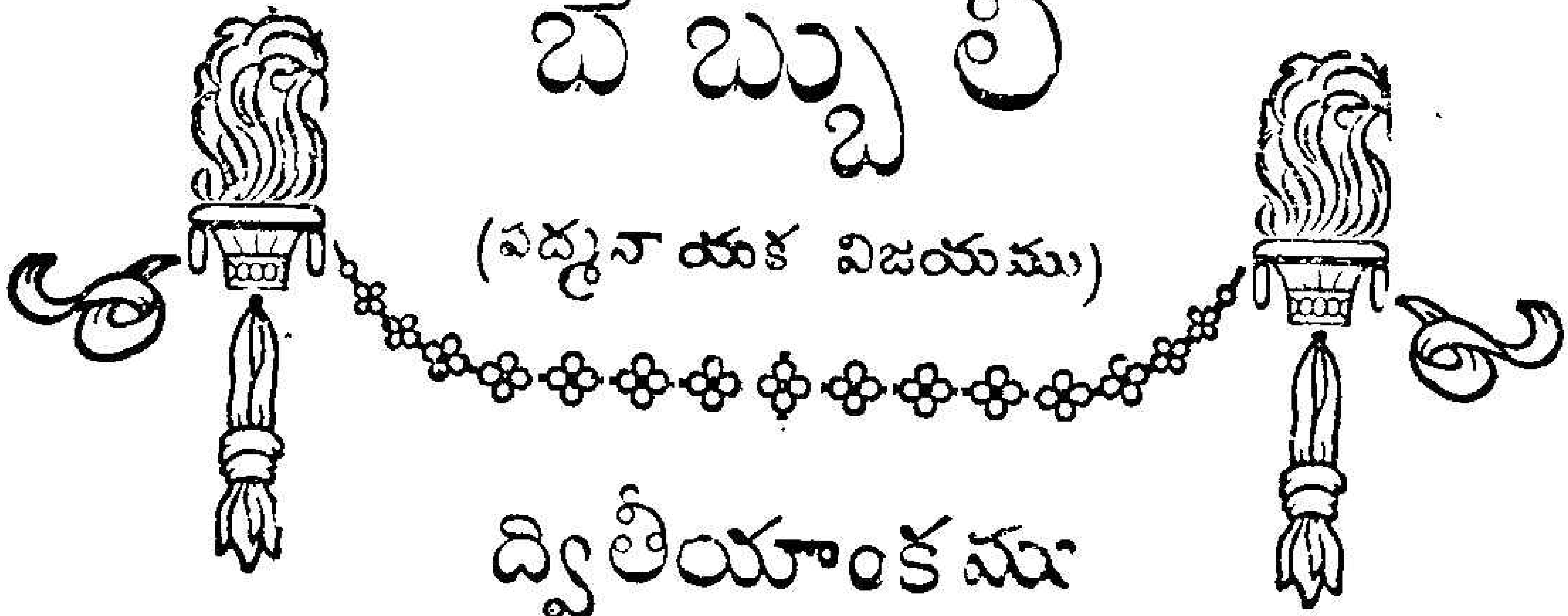
(ప్రథమాఙ్కము)

శ్రీమత్పరదేవతాయై నమః

బొబ్బిలి

(పద్మనాయక విజయము)

ద్వితీయాంకము

(హైదరుజంగు దేవిడీపురోభాగము)

విజ—(ప్రవేశించి) పరాసు తుపుష్క సహా [illegible]

శతఘ్నికాదళముముందు పద్మనాయకు లెంతటివారైనను జేయునది యేమియులేదు. హైదరు జారీచేసిన తాఖీదునకు రంగారావు లొంగు ననుట కల్ల. కోట విడువరేని సాహెబు మిన్నకుండఁడు. ఇన్ని యూహ లేల? ఏమైనను బొబ్బిలి నాకుఁ దక్కినట్లె. అట్లేయేమి? దక్కినది. కానీ, తడయక నేనిప్పుడు హైదరుకొల్వుకూటమునకుఁ బోయి యతని కోపాగ్ని శాంతింపనీయక మఱియుఁ బ్రజ్వలింపఁజేసెదను. (అని పరిక్రమించి) ఖానువర్యా! సలాము.

హైదరు—(హుక్కాపీల్చుచు) విజయనగరాధీశులకు సలాము. దయ చేసి యీపీఠ మలంకరింపుఁడు. (ఇరువురు కూర్చుందురు)

విజ—ఖానువర్యా! తాము బొబ్బిలి కనిపిన పరిచారకుఁడే తేరినాఁడా?

హైదరు—ఇంకను వచ్చినట్లు కాన్పింపదు. రావలసినపనియు నుండదు. మనయాన మౌళిఁదాల్చి రంగారాయఁడిదివరకే బొబ్బిలి విడిచి యుండును. భీషణదుర్వారాలంఘ్య హైదరువచః ప్రచారము నకు వ్యతిరేక మెన్నఁటికిని జరుగదు. ఈక్షణమునకో మరియొక క్షణమునకో పరిచారకునివలన వెల్మలు కోటవిడిచినటుల వినఁగలము.

విజ—(తనలో) సాహెబునకు వీరబొబ్బిలి విషయ మనుభవమున్నట్లు కాన్పింపదు. (ప్రకాశముగా) తురుష్క మంత్రి సత్తమా! మీరేమని తలంచితిరో కాని—

మ॥ దోషప్రాభవ దుర్విదగ్ధులు దురు ♦ ద్యోగప్రభాసితవి
శ్వాస ద్రోహపరీతవర్తనులు దు ♦ ర్వారోగ్ర సంగ్రామ వి
ద్యా సాహిత్య రమాధురంధరులు స్వా ♦ తంత్ర్య ప్రభుత్వ ప్రతి
ష్ఠాసంకల్పులు వెల్మవీరులు త్వది ♦ ష్టవ్యాప్తి సంధింతు రే?

పరాసు సామ్రాజ్యశాసన నిరాకరణోద్యమ పద్మనాయకులు మాటలం గోటలు విఱచుటకల్ల. వెల్మల ధౌర్జన్యము పలుమారు చవిఁజూచిన నాకుఁగాని తమకేమి తెలియును?

హైదరు—రాజా! నాకేమి తెలియునా? కోటను బోరాటమునఁ గాని మాటల విడువరనియా! అనియెదవు? ఒక సామాన్య వెలమ ప్రభు నింతచేసి నాచేతనే సంభాషించుచున్నావుగా! ఇక్కలి పిటికివానివలెఁ గాన్పించుచున్నావు. సంగరరంగంబున ఫరంగీ ఫిరంగీలముందు రంగారాయెంత? తదనుచరులెంత?

విజ—కోపించిన మనవి సేయఁజాలను. అవధరింపుడు.

శా॥ గాంగేయప్రతిమాన భూవినుత రం ♦ గారాయసిస్తంద్రదో
స్సాంగత్యంబున విక్రమ ప్రకట నా ♦ సక్తస్వభావంబునన్
వెంగళ్రాయఁడు బాసటుండఁగ ఫిరం ♦ గీలేవి లోంగున్ సమి
ద్రంగభ్రాజ తాండ్రపాపయమహో ♦ గ్రక్రోధవిస్ఫూర్తికిన్.

హైదరు—ఏమి! సీయతిశయోక్తు లనంతములుగానున్నవి. జగత్ప్రమైక సంభావిత పాశ్చాత్య శతఘ్నికానినదశ్రవణమాత్రమున గుండియలవసి రంగారాయఁడు పాదాక్రాంతుడై నాశరణుఁ జొచ్చునటు లొనర్పకున్న నేను సాహెబుబిడ్డనే?

విజ—మంత్రివరా! నావలననేకాదు. మీ యిచ్చవచ్చిన వారివలన దెలిసికొనుఁడు. వారి బలపరాక్రమాతిశయంబులు విశదంబులు కాఁగలవు. వారిదివఱకనేక యవనప్రభువులనుగూడ చితిమని విఱ్ఱవీగుచున్నారు. వారికింగల పౌరుషాదు యున్నట్లు వర్ణింపఁగల్గినఁ జాలును. అతిశయోక్తుల్లా ఫలము. చిత్తగింపుఁడు.

శా॥ గాండీవి ప్రతిభాసమన్వితమహో ♦ గ్రస్ఫూర్తి నుద్దండ క
దండప్రోద్భవ నిర్భరాశుగ సము ♦ ద్రింబందుఁ బ్రత్యర్థిఁ

ట్టండద్వీపము మించు బొబ్బిలి పయిన్ ♦ దండెత్తి చాకుండఁ బో
కుండన్ మూర్ఛలకుండ నుండఁగలవా ♦ దుర్మాఁడె భూమండలిన్.

హైదరు—క్షత్రియవాగ్వైఖరి యసహ్యముగా నున్నది. శాత్రవుల నింతయెత్తి ప్రశంసించు నిన్ను శూరంమన్యునిగా భావించెదను. పద్మనాయకులెట్టి బలసంపన్నులైనను పాశ్చాత్యరణసాధనంబుల బారి భస్మీభూతులై పోవరా?

విజ—మంత్రివర్యా! నామాటలు నమ్మకున్నారుగాని

సీ॥ మూర్తీభవించిన ♦ భువనత్రయైక కో
దండ విద్యాధురం ♦ ధరులనంగ
ఆవిర్భవించిన ♦ హరి హర బ్రహ్మదు
ర్భేద్య పరాక్రమో ♦ పేతులనఁగ
ననుపమోదగ్ర చ ♦ క్రాగ్నికేసియుఁ గాల్క
దల్పని సాహసో ♦ ద్దాములనఁగ
లోకభయంకరా ♦ స్తోకశౌర్యాటోప
భీమదోర్బల సమ ♦ న్వితులనంగఁ

తే॥గీ॥ దగిన పద్మనాయకులతోఁ ♦ బగవహించి
విజయసంసిద్ధి గాంచ ♦ వీలులేదు.
యవన పాశ్చాత్య వాహినీ ♦ నివహములకుఁ
జక్రితోడైన వారు దు ♦ ర్జయులె సుమ్మ.

హైదరు—ఛీ! ఇఁక నీప్రసంగ మింతతో విరమింపుము. ప్రత్యర్థిమత్తమాతంగ మృగేంద్ర సాదృశ్య పరాక్రమ స్ఫురిత లాలూఖానుండును, విరోధి ఘనఝంఝూనిలప్రాయ శౌర్యాటోప హాసనల్లీఖానుండును. పరిపంథినాళీక మదకుంజర ప్రతిమానవిక్రమోదార,లాసూఖానుండును, శత్రువేశ్యాభుజంగ సామ్యప్రతాపస్థిర షుకురుల్లాఖానుండును, వైరివీరారణ్య నిర్మూలన హేతుభూత దైవదుర్నివార కఠోర కుఠార పాండితీదవాన

లుండగు నీహైదరుజంగుఖానువర్యుండును గలుగ యవన సైన్యంబు వేర్లఁజూపుటకేని బేరెత్తుటకేని మానవ మాత్రుల వశమా! రంగారాయ డీపాటికి గోట విడిచిన సరియె. లేకున్న మూడవ పూటకు బొబ్బిలి కోటరూపుమాపకున్న నేను మహమ్మదు పాదంబులకుఁ దప్పిన వాఁడ నయ్యెదను.

విజ—(తనలో) సాహెబుకోపానలము బాగుగ రేఁగినది. అతి సర్వత్ర వర్జింపఁదగినది. కనుక నా యింధన ప్రయోగము ముగింతును. (ప్రకాశముగ) నిజముగ మనవిచేసిన నాగ్రహించుచున్నారు. ఇంతట విరమింతును.

హైదరు—రాజా! అట్లుకాదు. ఇనుమడించిన కోపాతిరేకంబున నేమేని దురుసు ప్రసంగముఁ జేసిన సైరింపుము. సత్యము వచింపుము. పద్మనాయకులు నిజముగా నీవు చెప్పినంతటి పరాక్రమశాలులు లేనా?

విజ—దేవా! అందుకుసందేహమా! కాంతేయప్రతిమానరంగారాయ వెంగళరాయపాపారాయలును మాద్రేయతుల్య తదితర పద్మ నాయకరాజబంధువర్గంబును నెల్లి సంగ్రామతలంబునఁ బ్రతా లీఢ పాదులై నిలిచి ధనుర్విద్యావైశద్యంబును మల్ల యుద్ధవిశా రదిత్వంబును ఖడ్గరణప్రచారంబును నల్లభించునప్పుడు తమకే సర్వమును స్పష్టపడఁగలదు.

హైదరు—రాజా! అట్లయిన బొబ్బిలి గడిపిపయమై యుపేక్షాభావ మున నుండరాదు. పరిచారక సందేశానంతరము కర్తవ్య మూ హించెదను.

విజ—మంత్రివర్యా! తా ముపేక్షాస్వభావంబున నుండురసి యింతగా వచించితినిగాని శ్రద్ధవహించిన నికార్యంబు దేవరవారి లెక్క లెక్కలోనిది కాదు. ప్రభువు లేమిగా భావించెదరోగాని, వారి

విషయమై తలంచిన నాకుమాత్ర మింతయంత యనరాని యసహ్యము జనించును. సర్కారు సిస్తుదస్తులు వారు చెల్లిం చక పోఁగాఁ బరిసరప్రభువులనుగూడఁ జెల్లింపవలదని ప్రోత్సాహ పెట్టుచున్నారు. ఇది మీకుఁదగదు. 'రాజద్రోహము' అని యెన్నిసారులు బ్రతిమాలినను "ఛీ! పద్మనాయక సంస్థానము సామ్రాజ్య ప్రభుత్వ మంగీకరించునా?" అని నిరాదరణ సేయుచువచ్చిరి. పైపెచ్చు మాయది సక్రమాందోళనమే యని వాదింతురు.

హైదరు—ఆఁ! మ్లేచ్ఛసామ్రాజ్యప్రభుత్వము నంగీకరింపఁడేమి? బొబ్బిలిధ్వంసముఁజేయు నాకిపు డెవఁడడ్డుపడి తనను రక్షించునో చూచెదఁగాక! వెలమకుల వినాశన మాచరించి నిన్ను బొబ్బిలిరాజ్యాభిషిక్తుఁ గావించెద నని కత్తియెత్తి యల్లాసాక్షిగ బ్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాఁడ. నీవు నిర్భీతిగ నుండుము.

విజ—ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి!

మ॥ పరరాజ్యప్రతిభావినాశనము మ ♦ ద్వాంఛాఫలవ్యాప్తి దు
ర్భరదోర్గర్విత రంగరాయకుల వి ♦ ధ్వస్తంబు పాశ్చాత్యసం
గరవిద్యామహిమాప్రదర్శనము లో ♦ కక్షేమసంధాన సం
భరముల్ జేకుఱితీరు మ్లేచ్ఛకరుణా ♦ వైశేష్యసంప్రాప్తిమై.

హైదరు—విజయరామరాజా! ఆ శేషించిన సగముసొమ్ము త్వరలో నందింపవలయును.

విజ—చిత్తము. ఆలాగే. ఈ మజలీనుండి బయలుదేరక పూర్వమే యొసంగఁగలను. (తనలో) తురకలు ముందు, లాచము వెనుకఁ బుట్టినటులున్నది. (ప్రకాశముగ) అదుగో! బొబ్బిలికి వెళ్లిన పరిచారకుఁ డరుదెంచుచున్నాఁడు.

పరిచా—(ప్రవేశించి ప్రభువుగారి పాదముల కొఱఁగుచున్నాడు.)

హైదరు—ఏమిరా ప్రత్యుత్తరము?

పరి—దేవా! రంగారావుగారు తమ కీయుత్తరమొసంగుమనిరి. (అని యిచ్చును)

హైదరు—రాజా! తెలుంగున వ్రాయఁబడినది. చదువుము.

విజ—(అందిఁకొని పత్రికాశయముగ) మహారాజశ్రీ శ్రీగోల్కొండ నవాబువారి మంత్రి సన్నిధికి, రాజారావు రంగరావు బహద్దరు వారి నమః పూర్వక విజ్ఞప్తి. తమ తాఖీదు నందుకొంటిమి. పద్మనాయకులు న్యాయబద్ధమైన ప్రభుత్వమువారి యాజ్ఞ శిర స్సావహించి తీరెదరు. సర్వము విశదీకరింపఁజాలు దూతుని బంపి నాఁడను. ఇట్లు- విధేయుఁడు రాజా రంగారావు బహద్దరు.

హైదరు—ఔరా! ఇంకను దూతలు దాత్యంబులేనా? న్యాయమే కానిమ్ము. అన్యాయమే కానిమ్ము. నాయాజ్ఞ జవదాటఁగల వాఁడా తాను? సేవకా! ఇంకను జెప్పవలసిన బొబ్బిలి విశేషము లేమైనఁ గలిగిన మనవిచేసి వెళ్లవచ్చును.

పరి—ప్రభూ! విశేషంబులేమి కలవుగాని వెలమదొరలు తమ తాఖీదు నందినతోడనే భగ్గుభగ్గున మంటలెగయు నాజ్య పూరిత వీతిహోత్రునివలె కోప దుర్నిరీక్ష్యులై వారివారి బల పరాక్రమాతిశయంబుల వెల్లడించిరి. నే నీ సందడిలోఁ బ్రతికి బైటఁబడినఁ బదివేలనుకొని ప్రత్యుత్తరమిచ్చిన సెలవుఁ గైకొందుసని వేఁడఁగాఁ బ్రత్యుత్తరమొసంగి నన్నంపిరి. వారం పిన రాయబారియు దర్శనార్థమై ద్వారమున వేచియున్నాఁడు.

హైదరు—అట్లైన నీవేగి బూసిదొరవారి కీ వృత్తాంతముఁ దెలియఁజేసి నీపనిమీద నుండుము.

పరి—చిత్తము. (పోఁబోయి) బూసిదొరవారీ సభాభవనంబునకే విచ్చేయుచున్నారు.

హైదరు—సరి. వెలమ రాయబారిం బ్రవేశపెట్టుము.

పరిచా—చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

(బూసిరాకఁజూచి హైదరుజంగు, రామరాజు సలాము లొనర్చి నిల్తురు!

బూసి—(ప్రవేశించి) మీామీా పీఠములఁ నలంకరింపుఁడు. మంత్రీ! బొబ్బిలి వార్తలేమి?

హైదరు—ఏమున్నవి! కోట ఖాళీచేయక మనయాజ్ఞోల్లంఘనము జరపిరి. రంగారా విప్పటికైనను మీాదర్శనమునకు రాక యొక రాయబారినిమాత్రి మంపెను. మనమంపిన తాఖీదును జూచి మరాగ్రహావేశులై వెలమ లధికప్రసంగముఁ గావించిరని పరిచారకుఁడు నుడివెను.

బూసి—మనతాఖీదునకు జవాబైన వ్రాయలేదా!

హైదరు—వ్రాయ కేమి? మాప్రతినిధివలన నే సర్వము విశదమగునని యొకచీటి వ్రాసెను. ఆరాయబారియు వచ్చుచున్నాఁడు. (పరిచారిక ద్వితీయులై దమ్మన్నగారు ప్రవేశింతురు.)

పరి—దమ్మన్నగారూ! వారే బూసిదొరగారు. వీరు హైదరుజంగు సాహెబుగారు. ఆమూాడవవారు విజయరామరాజుగారు. ఇఁక నేను సెలవుఁగైకొందును. (నిష్క్రమించును)

దామె—(తనలో) అక్కటా! ఎట్టి అసమయమున వచ్చితిని. విజయరాముని సమక్షమున సంధిసందర్భమా? అదియును గాక బూసి హైదరుల వేర్వేర సందర్శించినఁ గార్యసాఫల్య మయ్యెడిదేమో? ఏది యెట్లయిన నిఁక జేయఁదగినదేమియు లేదు. (ప్రకాశముగ) పరాసు సేనాధ్యక్షులకును తురుష్క మంత్రి సత్తములకును సలా మొనర్చుచున్నాను.

బూసి— } (మారుసలాములు చేయుదురు.)
హైదరు— }

బూసి—అయ్యా! ఆపీఠ మలంకరింపుఁడు.

దమ్మ—(కూర్చుండి తనలో) ఇంతవరకు యుక్తముగానే యున్నది.

హైదరు—మీరెవరు? ఎందుకై మీరాక?

దమ్మ—(త్వరలో) అప్పుడే తురుష్క కాలాహి హాలాహలము వెడలఁగ్రక్కుచున్నది. (ప్రకాశముగ) అయ్యా! నేను బద్మనాయక సద్వంశసంభూతుండను. దామెరదమ్మన్నగారు నామధేయము. బొబ్బిలి ప్రభువుగారి బంధువుఁడను. తమ తాఖీదుపై బొబ్బిలి సంస్థానము నిరపరాధమని విన్నవింప రంగారావుగారిపంపున వచ్చితిని. ఈసమాచార మిదివరకే పరిచారకునివలన విని యుందురు.

హైద—ఏమీ! వెలమవారు నిరపరాధు లనఁగా మేము సాపరాధుల మనియా నీతాత్పర్యము?

దమ్మ—ఖానువర్యా! ఎవ రపరాధులను చర్చయం దేము నిరపరాధుల మనిన దను యూహకు సందుగలదుగాని నావాక్యమున కపార్థము లేదు.

హైదరు—అపార్థమే కాదు. రాజదూషణ, రాజద్రోహము కూడఁగలదు.

బూసి—సరి. సరి. మీరాయబార మేమో వినిపింపుఁడు.

దమ్మ—చిత్తము.

చ॥ త్వరపడి తాము వెళ్ళ పరి ♦ పంథివచతి విశ్వసించి యు
త్తరువిడినారు మాపురము ♦ దాయకొసంగెదమంచు దుష్పథం
బెఱుఁగము కిన్క మేల యెపు♦డేనియు మా యెడఁగానిచొప్పు
బఱచిన మాళిఁనాల్గుము ది ♦ వాణమువారు విధించు శిక్షలక్

లేనే లేదు తప్పు. మావలనఁ గల్గినే యనుఁడు. మా కోట కారు స్వాధీనముం జేసికొన నగుఁగాని మా విరోధ కర్పింపఁగలమన న్యాయమా? పద్మనాయకులు న్యాయబద్ధులు. అధర్మమున నడుగిడరు ధర్మము నకు సామ్రాజ్యముతోనైనఁ బ్రతిఘటింపఁగలరు కాని—

ఉ॥ అంచితచిత్తులైన ప్రభు • లాగ్రహమూనుట దూరదేశమే
తెంచితి వచ్చి యచ్చటి స్థి • తిన్ వివరించితి ధర్మమార్గమూ
హించుటలెస్స వారలక • భీప్సితసిద్ధియొనర్చి పోరుఁ గ
ల్పించి వృథావిరోధములఁ • బెంచిన సౌఖ్యముగాంచ రెవ్వరున్.

కనుక విషయముఁ జక్కఁగఁ బరిశీలింపుఁడు.

బూసి—ఏమంటిరి? మీవిరోధులమాటల విశ్వసించి కోపించితిమిగాని మీరు నిర్దోషులేనా? తప్పుఁ గన్పరుపవలయునా? ఏడు సంవత్సరముల కప్ప మెగవేయఁదలఁచుట తప్పుకాదా? రాజద్రోహ మింతకంటె వేరుకలదా?

దమ్మ—హరిహరీ! ఎంతబెట్టిదఁపు వాక్యము సెలవిచ్చితిరి? భారతీయులు రాజద్రోహులనుట యనుభవములేని మాట. దేవా!

మ॥ జనసందోహక మచ్చటన్ బ్రబల రా • జద్రోహచేతస్కమే
యనువాదం బధికారికల్పితము దో • షారోపణప్రక్రియా
ఘను లీదేశవిరోధులుంగలసి రాఁ • గయ్యాలకుం గాలుఁ ద్రి
వ్విన సామ్రాజ్యపు గౌరవాతిశయముల్ • పెంపొందఁగా నేర్చునే.

కప్పము బకాయిపడినమాత్రముననే రాజద్రోహము కావలసియున్న విజయరామరాజాదులుగూడ నిన్నమొన్నఁగదా చెల్లించిరి. [illegible]ముఁ గప్పము విజయనగరాధిపుద్వారా తమకుఁ జెల్లింపవలసియుండుట వానికిని మాకునుగల వైరమున నట్లు చేయఁజాలమైతిమి.

బూసీ—దమ్మన్నగారూ! మీకు మీకింతటిబలవచ్ఛత్రుత్వమేల ప్రాప్తించెనో?

దమ్మ—ప్రబలకారణ మేమికలదుగాని కొన్నికొన్ని కొండవాఁగుల హక్కుభుక్తముల గుఱించి మాకుమాకు మనస్పర్థలు కలిగి చిరకాలమునుండి యభివృద్ధియగుచున్నవి.

బూసి—అట్లయినఁ బోనిండు. కప్పము హుజూరునకే పంపరైతిరేల?

దమ్మ—అట్లొనర్పకపోవుట లోపమేగాని సరకారువారి కప్పమెగవేయువలెనను దురుద్దేశము లేదు. ప్రిమీఁదోధీనుతామిపి' అనికదా న్యాయము. బొబ్బిలిపై నాగ్రహమున్న కీకప్పమే కారణమైనచో జరిగిన యేఁడుసంవత్సరముల ధనముకాదు, జరుగనున్న యేఁడుసంవత్సరముల ధనముఁ గోరినను నేఁడు దాఖలు చేసికొనఁగలము. మాయందు వైరము మానుఁడు.

బూసి—మంత్రిగారూ! మనకు రావలసిన కప్పమొసంగెదమనుచుండ నిష్కారణవైర మేల?

హైదరు—దేవా! మన తాకీదులపైవారు చూపించిన నిర్లక్ష్యస్వభావంబును మనము విజయరామరాజుగారి కొసంగిన యభయంబు నెఱింగియు దమ్మన్నగారి కపటోపాయంబులకుఁ జిక్కిన నేమని మనవిచేయఁగలను?

దమ్మ—మంత్రివర్యా! దివానమువారి యుత్తరువులయెడ మేము నిర్లక్ష్యము వహించితిమా? ఇది కల్పితము.

హైదరు—మీరు మా తాకీదులు చేరునటులైన నొప్పుకొందురా?

దమ్మ—ప్రప్రథమమున మమ్ము రావలసినదనిన యుత్తరువు చేరినది. దానికి మాప్రభువువారు "తమ్ముని వివాహము చేరువయైనది. బొబ్బిలి పరిసరపుమజిలీలలోఁ గప్పముతో దర్శనము చేయఁగల"మని ప్రత్యుత్తర మంపుకొనియున్నారు. నేఁటియుత్తరువునకు నేను రానేవచ్చితిని. ఇంక నిర్లక్ష్యమెచ్చట? తమరే సెలవిండు.

హైదరు—మిమ్ము రమ్మని నాలుగు తాకీదులు జారీచేసితిని. ఒక్కటే యసి బొంకెదవుగా! పై పెచ్చు మొదటి తాకీదునకుఁ బ్రత్యు

త్తర మంపితిరిగా! అసత్యవాక్కల్పనాచాతుర్యము వెల్లడింపకుము.

విజ—(తనలో) మధ్య రెండు తాఖీదులును బొబ్బిలివారి కందకుండఁ జేయుట యిప్పు డెంతయో నాకు సాయపడుచున్నది.

బూసి—బొబ్బిలి నంపిన తాఖీదులు నాల్గనియు మీరు ప్రత్యుత్తర మంపలేదనియు నేనుగూడఁ నెఱుఁగుదును.

దమ్మ—దేవా! తమయుత్తరువులు మాకుఁ దెలియకుండుటయు మా విజ్ఞప్తులు తమకుఁ జేరకపోవుటయు మాదురదృష్టమే. పోనిండు. ఇంత సిద్ధాంతరాద్ధాంతము లెందులకు?

ఉ॥ తప్పులె చేసినారము స ♦ తంబు క్షమింపఁగఁ గేలుమోడ్చినా
మిప్పుడు రాజధర్మము గ్రి ♦ హించియె తీఱవలెన్ శరణ్యమ
న్నప్పుడు దుష్టవర్తకుని ♦ నైనను దేవరవారి చిత్తమా
చొప్పుఁ బరిష్కరింపుఁ డన ♦ సూయ వహింపుఁడు వెల్మవారిపై.

బూసి—(తనలో) హైదరు పద్మనాయకులు పట్టి దురహంకారులని వచించి యున్నాఁడు. దమ్మన్నగారి శాంతస్వభావ మెంతవర్ణనాతీతము? మంత్రి విజయరాముని వలలోఁ జిక్కినటు లున్నది. రెండు తాఖీదులే చేరిన వచ్చుచున్నారు. నిజమే యైయుండును. హైదరు లంచము గ్రహించి బొబ్బిలి సాధించి విజయనగరాధిపున కర్పింపవలయునని దృఢసంకల్పుఁడై యున్నట్లు మచిలీపట్టణమునుండి మిత్రుఁడు గోరుందొర వ్రాసినది సత్యమని తలంచుచున్నాను. నిశ్చయముగ నాతాఖీదులకు బొబ్బిలివారు ప్రత్యుత్తరము వ్రాసియేయుందురు.

హైదరు—(తనలో) ఈదమ్మన్నగారి వినయసంపత్తికి బూసి మనసు కరఁగినటులున్నది. (ప్రకాశముగ) దేవా! మీ రాలోచింపఁ బనిలేదు. చంకదుడ్డు శరణార్థులుగారా వీరు? తక్షణము కోట

ఖాళీచేయుమనుఁడు. లేకున్నఁ బోరాటమునకు సిద్ధపడుమని సెలవిండు.

దమ్మ—(తనలో) మిన్నకున్నకొలఁది సాహేబు మిమ్ము మన్నఁగానకున్నాఁడు. ఇట్లుని చూచెద. (ప్రకాశ) యుద్ధము యుద్ధమని కలవరించుచున్నారు. వెల్మలంత వెల్లిదముగఁ జూడఁదగినవారుకారుసుఁడీ!

సీ॥ మాయాసమర మేని ◆ మటుమాయ సలుపఁజా
లినయట్టి కలియుగా ◆ ర్జునులువారు
ప్రబల విపత్సరం ◆ పరలకేసరియుఁ గొంకు
జంకెఱుంగని మహా ◆ శయులువారు
కార్యసాఫల్యంబు ◆ గల్గుదాఁకను బట్టు
దల బాయకుండు న ◆ త్తములువారు
ధర్మేతరంబౌ ప ◆ థం బవలంబింప
దొరకొనంబోని సా ◆ ధువులువారు
తే॥ గీ॥ కావున సులభసాధ్యులు ◆ కారు మీకుఁ
బోరుపో రనినఁ దన ◆ పాఁడిపోరు
పద్మనాయకు లూర్జిత ◆ బాహుబలప
రాక్రమోదగ్ర విక్రమ ◆ ప్రథితు లనఘ!

హైదరు—దేవా! ఈదమ్మన్నగారి బెదరుఁబులకు మొగమిచ్చకములకు నయగారములకు మోసపోవలదు సుమా?

బూసి—మంత్రిసత్తమా! మోసపోవుటకు దమ్మనగారిమాటలయందుఁ గపటవృత్తి నాకుఁ గాన్పింపదు.

దమ్మ—బూసివరా! మాపార్థివులవలనకథనలంభముఁగాంచినవారికిఁ గాని నాకపటవృత్తి బోధపడదు.

హైదరు—ఏమనిరా వ్రేలితివి? బూసిగారిసమక్షముగాన బ్రతికిపోయితివి. లేకున్న నీపాటికి నీకంఠము మత్కరవాలమున కాహుతిఁ గావింపఁబడి యుండెడిది.

దమ్మ—ఎదుటివారు చేతులు తెగియుండవలయును గదా!

బూసి—మీ రిర్వురును శాంతింపుఁడు. దమ్మన్నగారూ! అవియన్నియు నట్లుంచుఁడు. ఇప్పటికేనియు మీ ప్రభువు మా దర్శనమునకు వచ్చి యుండిన నెంతచక్కఁగా నుండెడిది.

హైదరు—సెహబాసైన ప్రశ్న వేసితిరి.

దమ్మ—దేవా! కోట విడువుఁడని నిష్కారణముగఁ దమకంత తీవ్రక్రోధముఁ గలిగించినవారి శత్రుగణమువలనఁ దమ సముఖమున నేమి యగౌరవము ప్రాప్తించునో యని సంశయించిరి గాని తమదర్శనము న్యూనతయని మానలేదు. సెలవైన నప్పుడు కా దిప్పుడ పిలిపించెద. అనుజవివాహకార్యభంగమున కైనను వెనుదివియక రాఁగలరు.

హైదరు—వారు రానక్కఱలేదు. మేము చూడనక్కఱలేదు. ఈ క్షణము కోట విడువవలయును. బూసివరా! మన మొనర్చినప్రతిజ్ఞ నెఱవేఱితీఱవలయును. లేకున్నఁ బాశ్చాత్యపద్మనాయక సామ్రాజ్యసామంతప్రభుత్వాధిక్యతారతమ్యంబులు వెల్లడికాఁజాలవు.

దమ్మ—సాహెబుగారూ! దివాణమువారు పట్టినకుందేటికిఁ గాళ్లు మూఁడేనా? బొబ్బిలి విడువవలయు నను పట్టుదల తమ కేటికి? కోటవిడిచినఁదను కొనఁగూడు మహాద్భాగ్యమేమి!

హైదరు—ఏమి మహాద్భాగ్యమా? తురుష్కప్రతిజ్ఞాసర్వహణానందమును, విజయరామరాజ పట్టాభిషేకోత్సవంబును.

దమ్మ—(తనలో) ఆగ్రహాభిమానములారా! మీ రొకింతసేపు నన్నాశ్రయింపకుఁడు. (ప్రకాశముగ) మంత్రిసత్తమా! కాకిని గొట్టి గ్రద్దకు వేయు నీరాజనీతి కర్థమేమి చెప్పికొనవలయును?

హైదరు—అర్థమా! పద్మనాయకదుర్గర్వఫలితంబనియు, విజయరామావనీనాథుని సదుద్యోగ సంప్రాప్త సంపద్విశేషంబనియు.

దమ్మ—కాదు కాదు. అర్థారిత్వమే అర్థము.

హైదరు—అదరిపడకుము, చెడిపోకుము.

దమ్మ—(నిర్లక్ష్యముగ) ఇంతకే బెదరుదుమా? మిము మించిన సాహేబులచే సెబాసనిపించుకొంటిమి. మీరేమిగాఁ దలఁచుచున్నారో గాని పద్మనాయకు లసాధారణప్రజ్ఞాధురీణులు. వారి సద్గుణాతిశయములు బొత్తుగా నెఱుంగ లేకున్నారు. బొబ్బిలి యనఁగా మూర్తీభవించిన పౌరుషాగ్నియని తలంపుఁడు. నా మాటల విశ్వసించి దూరమాలోచింపుఁడు. మిగిలిన పిమ్మట. బశ్చాత్తాపపడి ప్రయోజన ముండదు.

సీ॥ ప్రాణాలుపోయిన ♦ మానవస్వాతంత్ర్య
మ్ములఁ గోలుపోవగాఁ ♦ దలఁపఁబోరు
సామంతు లనియెడి ♦ సాకుచే లోఁబడి
మీశానిసీండ్రింప ♦ మెలఁగఁబోరు
ప్రభుభక్తికికా వెన్కఁ ♦ బడరుగాని నిరంకు
శాధికారముక్రింద ♦ నడఁగఁబోరు
కడలేని కఠినశ ♦ క్తుల బెదరించిన
మాతృదేశప్రేమ ♦ మానఁబోరు
తే॥ గీ॥ వరు, దూర మాలోచించి ♦ ప్రభులు మీరు
నా వచస్థితి మన్నించి ♦ న్యాయమెంచి
ధర్మపథ మవలంబించి ♦ తగవుగూన్చి
నాత్యమును గారవించుట ♦ తగవు తమకు.

హైదరు—చాలుఁ జాలు. నీ వాక్కౌశలము నన్నుఁబోర పెట్టఁజాలదు. నీ బెదరింపులకు మేము తల్లడిల్లము. నీ యుపన్యాసములతో మాకుఁ బనిలేదు.

బూసి—ఊఁటుక మీరేల వాగ్వాదమునకు దిగెదరు? వెలమ వారిగారూ! సర్కారు వారికిని మీకును యుద్ధముతో ...

యుండదు. మాకును మీకును సంధియే శుభప్రదము. తప్పులు చేసినను క్షమింపుమనుచున్నారు. అది లెస్సయైనమాట. మీరు బొబ్బిలికోట మాత్రము విడిచిపెట్టుఁడు. అంత కినుమడి రాఁబడిగల మఱియొకకోట నిప్పింపఁగలము. మాప్రతిజ్ఞా వాక్యములు చెల్లును. వృథాప్రజాక్షయము తప్పును. మీకుఁ గూడఁ గష్టములు మానును.

హైదరు—విధిగ విడిచి తీఱవలయును. విజయరామరాజు తదధీశుఁడు కాఁగలఁడు.

దమ్మ—ఖానువర్యా! తరతరంబులనుండి కాఁపురము చేయుస్థలము విడువుమనుట తమకు మాత్రము శ్రేయస్కరమా! అదియునుగాక విజయనగరాధీశుఁడు తమకో సర్కారునకో కొంత ధన లాభముఁ గల్గించుటవలననే బొబ్బిలి యొసంగెద మనుచున్నారు. అట్లయిన,

తే॥గీ॥ కప్ప మిప్పుడు చెల్లించి బ ♦ కాయితోడఁ
గోరినంత పైకంబుఁ జే ♦ కూర్చువాఁడ
నఖిలమించిన ఱంగరా ♦ యాధిపునకు
విజయనగర సామ్రాజ్య మ ♦ ర్పింపఁగలరె?

విజ—ఓరీ! ఏమిరా! నీవాక్పారుష్యవైఖరి! నిర్నిమిత్తమహాత్పరివాదశీలత్వము! మిగులు కూఁతలు రానీయకుము.

దమ్మ— ద్వాదశలక్షరూప్యంబు లొసంగి బొబ్బిలి నపేక్షించిన దుర్మార్గమునకంటె నావాక్పారుష్యము గర్హ్యమా? అంతర మెఱింగి ప్రసంగింపుము. నీ వాగాడంబరములు నన్ను వెఱపింపఁజాలవు. చచ్చినట్లు పడియుండుము.

బూసి—అకారణముగఁ గలహము నేలపెంచుకొనియెదరు? ఎప్పటికి విడువకున్నమానె. బొబ్బిలికోట వెలుపలఁ గొన్ని నిముసంబులు

పరివారకళత్రబంధుసహితంబుగ మీ ప్రఘుపుండినచో మఱల మీ రాజ్యము మీ కిప్పించెదను.

హైదరు—దేవా! అట్లుకాదు. కోటవిడిచి కానిక్రంతలకు లేచిపోవలసిన దని సెలవిండు.

విజ—సర్కారు కఠినముగా నుత్తరువు లీయవలయుం గాని నెత్తిన గుడ్డవేసకొని లేచిపోయెదరు. సామంతుల నీరీతి బతిమాలుటయు సామ్రాజ్యగౌరవాతిశయములకు లోప మనియే నాతలంపు.

దమ్మ—ఔం! తురుష్క క్షత్రియ దుర్మార్గములు మేరమీఱు చున్నవి! విజయరామరాజా! ఇంతమాత్రమునకె కోట విడిచి లేచిపోవుటకు మేము క్షత్రియులము కాము సుమా! పరాసు తురుష్కాధిపతులారా! ఆఱునూఱైనను,

శా॥ ప్రాణాలుండఁగఁ గోటనీడుట లసం ♦ బద్ధంబు ఘోలాక్షుఁడే
రాని మ్రాతసియుబ్బతోఁ గలిసి, ప్రా ♦ రాటంబునం దేము చా
వైనం జత్తుముగాని లోఁబడము న్యా ♦ యంబే జయంబీయఁ ద
త్సేనారణ్యము మాశరానలమె భ ♦ స్మీభూతముం జేయుతన్!

విజ—నోటివట్టపుఁగాఱుల కేమి? చేఁతలకుఁ గూఁతలకు బహుదూరము.

హైదరు—(హేళనగా) వెలమదొరల పైబింకములకు జంకువారము కాము. యుద్ధపద్ధతియే సిద్ధమైనఁగాని పస తేలదు. మూఁడు పూఁటకు బొబ్బిలి గడ్డపేరు మాపనేని నేను హైదరుజంగ్...

దమ్మ—సాహేబుగారూ! జాగ్రత్త! మాటలాడు నపు డొడ లెఱ వలయును.

మ॥ ప్రళయ ద్వాదశచండభాను లుదయిం ♦ పక లేద, అంభోనిధి
ష్వనోదగ్రహలాహలంబు జనియిం ♦ పక లేద, కల్పాంతకో

జ్వాలగారీశ నిరీక్షణాగ్ని ప్రసరించు వేళ లేద, మా వీర బొబ్బిలి సంస్థానము రూపుమాపఁగల దో ధీర్యంబు నీకబ్బునే?

బూసిగారూ! తమరు స్వతంత్రబుద్ధి విసర్జించి పర మంత్రుల సలహాలపై నాధారపడి న్యాయాన్యాయములఁ బరిష్కరింపలేక సామ్రాజ్యనైతికాదర్శ విరుద్ధప్రవర్తకులై శాశ్వతాపఖ్యాతికి లోనగుచున్నారు. సత్యాంశమున కీషణ్మాత్రమేని భేద మాపాదింపని నామాటలు పాటింపకున్నారు. పద్మనాయకులు నిరపరాధులని యాధారములఁ జూపితిని. సాపరాధులని మీరు శంకించినచో క్షమింపుఁడని కేల్మోగిడ్చితిని. బకాయితోఁబాటు జరుగనున్న యేఁడుసంవత్సరముల కప్పము నిప్పుడు చెల్లింతు నంటిని. ప్రభుత్వమువారికి ధనావసరము కలిగెనేని కోరినంత పైకము మర్పింపఁగలనని మనవి చేసితిని. తమకు మాయెడఁగలిగిన యీ యనిమిత్తాగ్రహము మా క్షమాభ్యర్థనముతో శాంతింపదేని విజయరామరాజునకు బొబ్బిలిఁ గట్టిపెట్టిన మాను కట్టుకలఁ గట్టిపెట్టి పరిపాలకుల యనుగ్రహము వచ్చుదనుకఁ గోట స్వాధీనముఁ జేసికొనుఁడు. మాకు సమ్మతమే యనుచున్నాను. ఇదియుఁ గాదందురా? మనమన శ్రేయోభిలాషులగు మధ్యవర్తుల యభిప్రాయముల ననుసరించి నడచుకొనుటకైన నంగీకరింపుఁడు. లేదా శక్తిసామర్థ్యము లుగల సామంతునిమైత్రి సామ్రాజ్యప్రభుత్వమునకు క్షేమదాయకమగుటచే విజయరామరాజుం జేపట్టి వాని యభీప్సితము నెఱవేర్చుటయే యుచితముగా నెంచితిరేని మధ్యవర్తులై నిలువఁబడుఁడు. విజయనగరము, బొబ్బిలికిఁ బోరుఁగూర్పుఁడు. జయాపజయముం బలవంతునిఁ జేపట్టుఁడు. అది ధర్మము. ఎందులకు తమరు సంకల్పించినవిధంబుననే యుద్ధము సిద్ధము రా! నిర్నిమిత్త ప్రజాక్షయకారణముగనుక యుభయపక్షముల నుత్తమయోధాగ్రేసరులఁ ద్వంద్వ యుద్ధమున కేర్పి

తులారణంబుఁ గల్పింపుఁడు. వారియం దెవరోడిన వారిపక్షమున కపజయం బాపాదింపుఁడు. సమంజస మనిపించుకొనును. అట్లు గాక నా వాకొనిన విధంబులందుఁ దమ కొకటేనియు గిట్టక పోయిన నదియైన సెలవిండు. సెలవుఁ గైకొనియెదను. ఇంత కంటె నీవిషయమై నేను జెప్పవలసినదికూడ లేదు. తమరు వినవలసినదియు లేదు. మావిధ్యుక్తధర్మంబుల నిర్వర్తించితిమి. విధివ్రాఁత యెట్లున్న నట్లు జరుగఁగలదు. ప్రమాదమునఁ గాని యాగ్రహావేశుఁడనైగాని నేనేమేని మిగులు ప్రశంస గావించితినేని క్షమించి నన్నంపివేయుఁడు.

బూసి—(తనలో) పద్మనాయకులు బాహుబలపరాక్రమోపేతులు, శాంతస్వభావులు, మానవంతులు, నిర్దోషులు, దండనార్హులు కారు. నా బుద్ధిబలముంబట్టియేమి, వారి వాగ్వైఖరింబట్టియేమి కోట విడుతుమనుట లన్యాయంబే. శిక్షింపకుండుటకు హైదరు జంగు లంచముగ్రహించి విజయరామునిపక్ష మవలంబించినాఁడు. నేనుఁగూడఁ బొరపడి విజయరామునకు బొబ్బిలి యొసంగెదనని వాగ్దానము గావించితిని. బొబ్బిలిరాజ్యమునకు హాని రాకుండుమను చో హైద రంగీకారములేని దేకార్యముఁగాని స్వతంత్రించి నిర్వర్తింపఁరాదని నవాబాజ్ఞ. వెళ్లగొ నొప్పింతమనిన శిక్షార్హులముకామని తెగించుచున్నారు. యుద్ధము తప్పనట్లేయున్నది. నాకుఁ గర్తవ్యము బోధపడకున్నది. (ప్రకాశముగ) ధర్మన్నగారూ! సామ్రాజ్యప్రభుత్వమువారికి మీరు లొంగిరనిసను నపఖ్యాతిలేదు. [illegible] కలుగుచున్నది. నే నెటులేని తరతరవ్యవహార నిర్దోషుల శిక్షించిన దుర్యశము మాయదియే కాలము మాత్రము కోట విడువుఁడు. మాప్రి మీకోట తిరిగి మీకు స్వాధీనపఱుతుము.

ధర్మ—దేవా! నన్నేల వేధించెదరు? తుప్రిటికాదు. తుప్రిటిన కాదు. కోటవిడువము. తుదకు విడుతుమను మాట

నోటవెలువడదు. మఱియు నామాట మీరనరాదు, మేము వినరాదు.

కం. కోటను విడుఁడని యేటికిఁ
జీటికి మాటికిఁ దఱచిటు ♦ సెలవిచ్చుట మో
మోటము విడి నుడివెద నా
మాటలఁ గలలందుఁగూడ ♦ మఱువఁగవలయున్.

హైదరు—బూసిగారి మెత్తఁదనముముందు మీ బిఱుకపలుకులు సాగుచున్నవి.

బూసి—దమ్మన్నగారూ! నామాట నంగీకరింపనట్లేనా?

దమ్మ—బూసిదొరా! నా ప్రార్థనముఁ ద్రోసివేసినట్లేకదా?

హైదరు—ముమ్మాటికిఁగూడ.

దమ్మ—సాహెబుగారూ! నేను బూసిగారితో సంభాషించుచున్నాను.

హైదరు—ఎంతసేపులే, ఈబిగుమానము!

దమ్మ—మానాభిమానసంరక్షణము కంఠగతప్రాణులమై యుండు నంతవఱకు.

బూసి—దమ్మన్నగారూ! నా చెప్పినచొప్పు సమ్మతింపఁదగినది.

దమ్మ—రాజాజ్ఞలేదు. నామనముగూడ నియ్యకొనదు.

బూసి—అట్లయినఁ బోరాటమునకు సిద్ధపడియెదరా?

దమ్మ—తమరే తప్పదనుచున్నారుగదా!

బూసి—అయ్యో! నేనింతకుమించి సహాయము సేయఁజాలను.

దమ్మ—దేవా! సంధి కియ్యకొనఁగూడదా!

విజ—వద్దనిన వన్నెచీరఁగట్టుకొని వచ్చెద నన్నట్లున్నది. కుదురదని యెన్నివేలసారులు చెప్పవలయునో?

హైదరు—ఆహా! మీకు మాకు రాజీకుదురదు. కోట ఖాళీచేయక తప్పదు.

దమ్మ—అది స్వప్నవార్త! గగనప్రసూనము! శశవిషాణము!

హైదరు—అట్లయినచో వీరబొబ్బిలి వెలమాన్వయము సంఘమరణమునకు సిద్ధపడవలసినదే.

దమ్మ—ఎవరు మరణమునకు సిద్ధపడవలసినది వేఱుమాట. జయాపజయములు దైవాధీనములు. సాహేబుగారూ! క్షత్రియులతోఁ గలిసి సంధివిఫల మెట్లు గావింపవలయునో చక్కఁగా నిర్వర్తించితిరి. ఇంతకన్న మా కింకేమికీడుఁ గావింపఁగలరు? యుద్ధము సేయించి మీరు రెండుచేతుల బావుకొనునది చూడకపోము. ఈకనులకీ తెప్పలు దూరముకావు. సంధివిఫలానంతరము ధర్మస్వరూపుఁడైన మాప్రభువు తమతో నీరీతి వచింపుమనినాఁడు. చెవియొగ్గుము.

సీ॥ అవసరంబేనిఁ జా ♦ నైనఁ జత్తురుగాని
వెల్మవీరులు కోట ♦ విడువరనుము
తినబోఁటి కోటి స ♦ ద్దాఘుల కేనియుఁ
బద్మనాయకులు దు ♦ ర్వారులనుము
మాటిమాటికిఁ బొల్లు ♦ మాటలు వెలువరిం
చినఁ బ్రాణమానముల్ ♦ చెల్లుననుము
విజయరామునకు బొ ♦ బ్బిలి నీయఁబనిలేదు
చావుఁదప్పించినఁ ♦ జాలుననుము

తే॥ గీ॥ న్యాయమున వెనుదీయ ర ♦ న్యాయమునకుఁ
బాల్పడఁగఁబోరు బొబ్బిలి ♦ వార లనుము

ధర్మమేవజయతి గానఁ ♦ దప్పదనిన
యుద్ధమున కీక్షణము మేము ♦ సిద్ధమనుము.

బూసి—(తనలో) రావువారిసందేశము వారిసద్గుణంబులకు వన్నెఁ
బెట్టఁదగినంత గాంభీర్యముతో నిండియున్నది.

హైదరు—దమ్మన్నా! నీయీ సందేశమునకుఁ బోరాటమున మాశత
ఘ్నులే ప్రత్యుత్తర మంపును. కొవ్వు తలకెక్కి మిన్నుమ
న్నెరయక బొబ్బిలివాండ్రిగ్గికుండలి దుముక యత్నించు
చున్నారు.

దమ్మ—(చిఱునగవుతో) సాహెబుగారూ! చావునకు రెండు చావులా?
కల్పాంత మెనఁడేని యుట్టిఁగట్టుకొని యూఁగఁగలఁడా?

ఉ॥ మానుఁడు వైరమంచు బతి ♦ మాలితి లాభము లేకపోయె నే
మైనను భండనంబె తిర ♦ మంటిరి బొబ్బిలి వీరవర్మ సే
నానివహ ప్రతాపశిల ♦ నంబు, తురుష్కపరాసు ముఖ్యవి
ద్యాసవుణప్రశస్తి విశ ♦ దంబగుఁ బోరఁగరండు శాత్రవుల్!

రాజ—(తనలో) రాయబారి వైపోయినావు. లేకున్న నీగతి నిదివఱకే
హైదరుజంగుగారు తేల్చియుందురు.

దమ్మ—బూసిదొరగారూ! నాకు సెలవొసంగుఁడు. (సలాముచేయును)

బూసి—దమ్మన్నగారూ! పోయిరండు. (అని సలాముచేయును)

దమ్మ—సాహెబుగారూ! వెళ్లివచ్చెద. (సలాముచేయును)

హైదరు—పోవచ్చును. (నిర్లక్ష్యముగ సలాముచేయును)

దమ్మ—మంత్రిగారూ! నేఁడు పోవచ్చు నన్నట్లుగాదు. ముందున్నది
ముసళ్లపండుగు! పద్మనాయకులతోఁ బోరాటము త్రాగించు
బాముతో సయ్యాటము గనుకఁ గర్తవ్య మాలోచించుకొనుము.

సీ॥ వెలమ విద్వేషియా ♦ విజయరామావనీ
నాథుని చాడీలు ♦ నమ్మకయ్య
మీరుమాత్రి మెఱుంగ ♦ నేరరే సత్యంబు
రంగరావు నిరప ♦ రాధియయ్య
తమబోంటి మంత్రి స ♦ త్తములె ధనాశకుం
బాల్పడు టెంతయుఁ ♦ బాపమయ్య
శరణంచు మేము మీ ♦ దరిఁ జేరితిమిగాన
రక్షణంబిడు టె క ♦ ర్తవ్యమయ్య
తే॥ గీ॥ పద్మనాయకు లాభీల ♦ బాహుబలప
రాక్రమక్రమోదార ని ♦ ర్వక్రవిక్ర
మప్రభితులౌట మ్లేచ్ఛ సా ♦ మ్రాజ్యమునకు
సంధియే సర్వవిధముల ♦ సౌఖ్యకరము.

హైదరు—అధికప్రసంగము సేయక మెలఁకువతో మెలంగుము. పోపొమ్ము.

దమ్మ—సరే. (తలపంకించుచు నిష్క్రమించును.)

బూసి—ఎవఁడురా అక్కడ! దమ్మన్నగారిని సగౌరవంబుగ వారి పొలిమేరవఱకు సాగనంపుమని హసనల్లీఖానునితో నేను చెప్పినట్లు చెప్పుము.

హైదరు—(తనలో) వాఁడనిన మాటలకు గాను వానిఁ గూడఁ జేయవలయునా!

విజ—(తనలో) ఇప్పటికి నాపాచిక బాగుగా పడినది. నాప్రయత్నఫలిత స్పష్టపడినది. ఇంక నెవ్వరు నాభాగ్యరేఖను దుడిచి వేయ

శా॥ కోటల్ పీడరు వెల్మవీరులు తురు ♦ ష్కుం డూరకోఁబోఁడు
హాటోపంబున విక్రమింపక రిపు ♦ ప్రాణాపహారంబు పో
రాటంబందునఁ గల్గు, నాకగు జయా ♦ రంభంబు లింకన్ సం
ఘాట వ్యాప్తి బిడౌజు వైభవము ధి ♦ క్కారంబుఁ గావించెదన్

హైదరు—దేవా! సమరసన్నాహవిధులయందింక నప్రమత్తత వహింపవలయుఁగదా!

బూసి—మంత్రివరా! తగినంత కారణము లేకయే బొబ్బిలిపై బవరంబునకుఁ గవియుటకు మనమియ్యకొనకున్నది. నిరపరాధులను దండించితిమను దుష్కీర్తి మన కాచంద్రార్కము నిలుచునని భయపడుచున్నాను. యుద్ధమాపి కప్పముఁగైకొని బొబ్బిలివారిని మాటలచే మందలింపవలయునని తలంచుచున్నాను.

హైదరు—ఏమని సెలవిచ్చితిరి? సక్రమాందోళన మనుపేర సాటిసామంతులఁ గూడఁగట్టి సామ్రాజ్యప్రభుత్వనిరంకుశాధికారప్రభంజనమునకై కంకణముధరించి స్వాతంత్ర్య ప్రభుత్వ ప్రతిష్ఠా సంకల్పులైన పద్మనాయకులు నేఁడు మొగమిచ్చకము లాడినంతమాత్రమున నిరపరాధులా! ప్రబలాధార సహితంబుగ వెల్మదౌర్జన్యం బాసాంతము తమకడ వర్ణించిన నామాటలు తుదకసత్యంబులుగాఁ బరిణమింపఁబడెఁ గదా! ఆబాల్యము నుండియుఁ బ్రభుత్వమువారి యోగక్షేమములు భయభక్తులతో విచారించుచుఁ బ్రభుభక్తి యుగ్గుబాలతో నేర్చిన నా హితోపదేశములు నిరర్థకంబులై పరిపంథి వచః ప్రచారంబులు సార్థకంబులై తమకు నమ్మకముఁ గూర్చెనా? పద్మనాయకుల ప్రభునిర్లక్ష్యస్వభావంబును రాజద్రోహసంకలితాందోళనాసక్తియు మాయోపాయధురంధరత్వంబును గన్నారఁ గాంచుచు మ్లేచ్ఛసామ్రాజ్యప్రభుత్వ ప్రతిష్ఠావినాశన హేతుభూతమైన యీసంధికే నెంతమాత్ర మంగీకరింపను. తమరెందులకైన సమర్థులు గనుక చిత్తమగునేనిఁ బరిష్కరింపుఁడు. నేను మాత్రము మీగౌరవములేని మంత్రిపదవి వదలుకొనుచున్నాను. తాబేదారైనను నిజవర్తమానము వచించినపుడు నమ్మకుండిన నట్టి సర్దారుకొలువు నిష్ప్రయోజనమేకాక యపాయకరమందురు. కనుక నా కీక్షణంబున సెలవిండు. ఇదిగో! ప్రభుత్వముద్ర

రొసంగిన ముద్రిక, నవాబుగారిచేనొసంగఁబడిన మంత్రిపదవి చిహ్నంబులు సర్వమిప్పుడేతమ కర్పించెదను. నన్నంపివేయుఁడు. ఉద్యోగము విడువవలసి వచ్చినందులకై కాదు. ప్రభుత్వమున కింతమాత్రమునఁ బ్రబలవిపత్పరంపర సంభవించుననికాదు. కాని తరతరంబులనుండి నా వంశీయు లీయుద్యోగమున మాటఁ బడకుండఁ దమ ధర్మంబుల నిర్వర్తించి పేరుఁగాంచియుండ నేఁటి కీర్తి నసత్యములని నా మాటలు నిరసింపఁబడినందులకై ప్రాణములపైఁ దీపికూడ నశించుచున్నది. కానిం డెట్లు కానున్న దట్లె జరుగును. నాకనుమతిఁ బ్రసాదింపుఁడు. (పోఁబోవును)

బూసి——(తనలో, ఏమిచేయఁగలను! ఇతఁ డెట్టివాఁడైనను వదలిపెట్టితి నేని యీ దేశముపై బకాయి వసూ లగుమార్గము లేదు. నే నీ దేశమునకుఁ గ్రొత్త, నా కీదేశము క్రొత్త. తనపంతము నెగ్గలేదనెడి యీర్ష్యచే విజయరామరాజు మొదలగు జమీాందారులనెల్ల లోఁగొని ప్రభుత్వమువారిపైఁ దిరుగుపాటు చేయించినను జేయునదేమి? ప్రస్తుతము నాకడ సైనిక సంపత్తియుఁ జాలినంతలేదు. (తలపంకించుచు ప్రకాశముగ) కానిండు, మీారింత పట్టుదలతో నున్నప్పుడు నేనుమాత్ర మేమి చేయఁగలను! నమురసన్నాహ మొనర్పుఁడు. (అనినిష్క్రమించును)

విజ——(తనలో) బూసిగా రిపుడుఁగదా నాకడుపునఁ బాలుపోసి పున్నె మార్జించిరి!

హైదరు——విజయరామరాజా! చూచితివా? బూసిగారితోఁ బ్రతి ఘటించి పని సేయుచున్నాను. ఎట్లయిన బొబ్బిలి నీకు సమ కూర్చెద. ఆ విశ్వాసముమాత్రము ముంచవలయును.

విజ——(తనలో) ధనకాంక్షచే నీతురక యెట్టిబెట్టిదమున కేని యంగీకరించుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగ) బొబ్బిలిరాజ్యాభిషిక్తుఁడనే కావలయుఁగాని తమ రే మాకులదైవముగ భావింపమా?

హైదరు—సెహబాస్! అట్లుండవలయును.

విజ—అట్లుండుట భాగ్యమా? ఒట్టిడుకొని చెప్పెద.

శా॥ దేవా! వీనులవిమ్ము బొబ్బిలిమదో ♦ ద్రేకంబు మర్దించి వీ
రావేశంబున, నాకుఁ దత్ప్రబలరా ♦ జ్యప్రాప్తిఁ గల్పించినన్
దైవంబంచును బూజసేసెద భవ ♦ త్పాదంబులం గొల్తు నా
జీవంబుఁ డెడి యంతదాఁక ధనముం ♦ జేకూర్తు నెంతేనియున్.

హైదరు—వహ్వా! నీయాదార్యాతిశయంబునకును విశ్వాసప్రాబల్యమునకును జాల నానందించితిని. (అని వీపు మెప్పుదలతోఁ జఱచును.)

విజ—చెప్పఁగానేఁ గూడదుగాని నా సంగతి మీకు ముందు ముందుగాని తెలియదు.

హైదరు—విజయరామరాజా! ఇట్టి సత్ప్రవర్తకుని, నిర్హేతుకజాయమానకటాక్షుని బొబ్బిలిదుర్మార్గు లెంత పీడించిరి!

విజ—వారెంత పీడించినను క్షమాగుణముచే నోర్చియే యుంటిని కాని యొదిగినకొలఁది నొక్క మొదలిడుటఁబట్టి దివాణముతోడనే మనవిచేయవలసి వచ్చెను.

హైదరు—(తనలో) క్షమాగుణమా! చేతఁగానితనమా!

—(తనలో) సాహెబును బాగుగా నుబ్బించినాను. నాకార్యసాఫల్యమునకేమియు లోపముండదు.

హైదరు—ఓ పాశ్చాత్య తురుష్క క్షత్రియ వాహినీ నాయకులారా! ప్రభుభక్తియుక్తులరై శరీరంబుల దాఁచుకొనక విరోధివరూథినిం జొరఁబాఱి దారుణవైరివిదారణోద్యద్వృత్తి సామ్రాజ్యభద్రసంధానులై సద్యశస్సంభరితాభిధానులుకాఁ బ్రయత్నిం

పుడు. రామరాజా! నీవు సంకల్పసిద్ధుఁడవు. నీ తలపెట్టిన కార్యము జరిగితీరును. నిర్భీతిగ నుండుము.

రాజ—నా వేగులవలనఁ దాండ్రపాపయ్య మేము రాజామార్గమున రాఁగలమని యాకోటను గొంతసైన్యముతోఁ గాచుచున్నాఁడని వినుచున్నాను. ఇప్పుడు మాసైన్యము లామార్గమునఁగాక మఱియొక రహస్యమార్గమున బొబ్బిలిఁ జేర్చెద. పాపయ్య లేని బొబ్బిలి సులభసాధ్యము. ఒక్కఁ డైనపిమ్మటఁ బాపయ్య దుర్జయుఁడు కాఁడు. దైవకారుణ్యంబున సర్వంబును జక్కఁబడినది. అన్నిటను గృతార్థుఁడను. కావలసిన దేదియు లేదు.

తే॥ వీరబొబ్బిలిరాజ్యంబు ♦ పేరుమాయు
విజయనగర సంస్థానంబు ♦ విస్తరిల్లు
మ్లేచ్ఛకరుణా సహాయ స ♦ మృద్ధిచేత
రామరాజు ప్రజ్ఞాబల ♦ ప్రాభవమున.

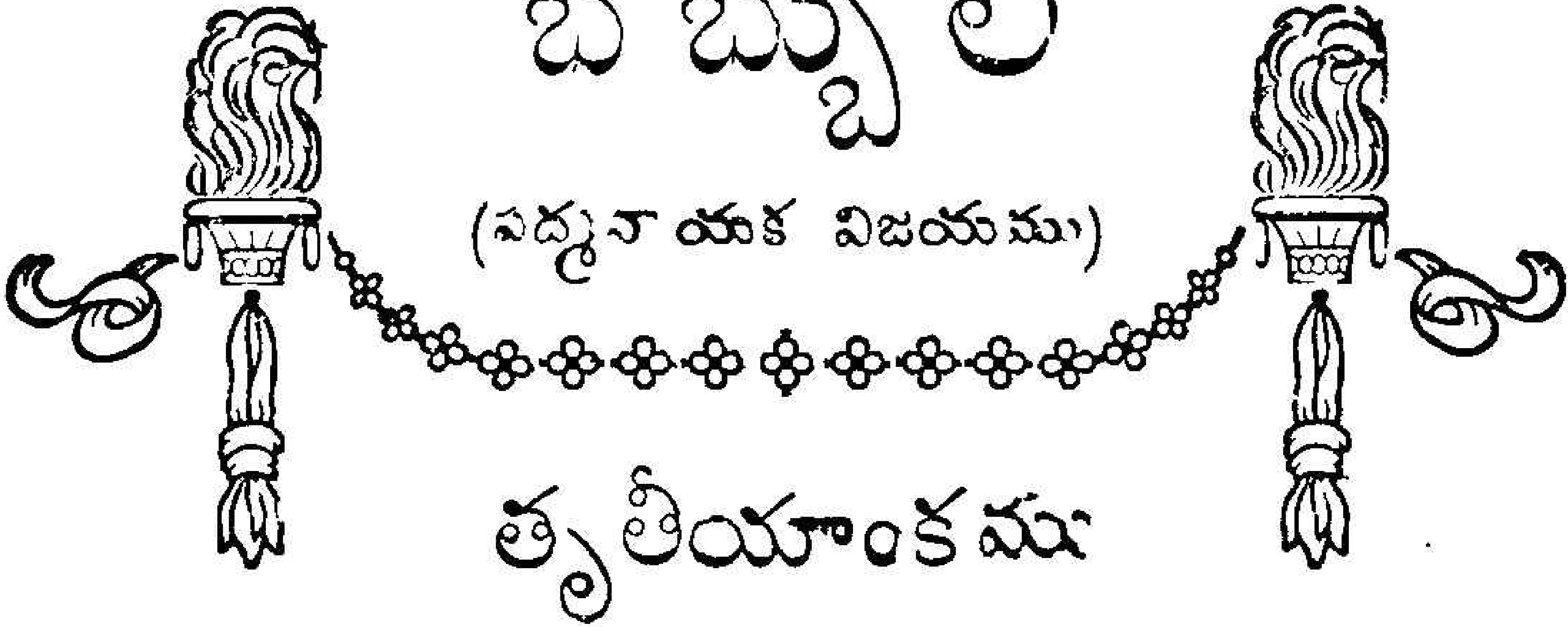
(అని నిష్క్రమించును.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

శ్రీసత్పరదేవతాయై నమః

బొబ్బిలి

(పద్మనాయక విజయము)

తృతీయాంకము

రంగము—బొబ్బిలికోటలోని యంతఃపురము. శ్రీరాణీ మల్లమాదేవి ప్రవేశము.

మల్ల—ఓసీ! రామామణీ! రామామణీ!

రామా—అమ్మా! వచ్చుచున్నాను. (అనుచుఁ బ్రవేశించును)

మల్ల—వెళ్ళి కనుఁగొనివచ్చితివా?

రామా—దేవీ! యావద్వృత్తాంతము నరసివచ్చితిని.

మల్ల—అట్లయిన వినిపింపుము. దమ్మన్నగారి రాయబార మేమైనది?

రామా—అమ్మా! విఫలమే యైనది.

మల్ల—అది మన మనుకొనినదియే. బూసిగా రేమనిరి? హైదరుజంగు సాహెబుగారి విషయ మేమైనఁ గలదా?

రామా—అమ్మా! బూసిగారు మనపక్షమే ప్రసంగించిరఁటగాని హైదరుమాత్రము బొబ్బిలిపేరు వినిన మండిపడుచు సంధి విఫలకారి యయ్యెనఁట.

మల్ల—ఔను. అంగీకరింపఁడు.

సీ॥ పండ్రెండులక్షల ♦ పైకంబుదినియున్న
నైచ్యరాజాభిమా ♦ నంబుచేత
హైందవులం దనే ♦ కాంతఃకలహాకార
ణుండగు మ్లేచ్ఛాధ ♦ ముండు గనుక
భారతభూమి యై ♦ శ్వర్య సర్వస్వ సం
గ్రహణమే వైరసం ♦ కల్పమగుట
భరతపుత్త్రుల బల ♦ ప్రాబల్య మేనాఁటి
కైనను దనకపా ♦ యంబెగాన

తే॥ గీ॥ నేఁడు గోద్వేషి చేకూర ♦ నీఁడు సంధి
పద్మనాయకసముదగ్ర ♦ బాహువిక్ర
మప్రతాపాగ్నిహోత్రజృం ♦ భణము స్వబల
నాశనం బొనరించెడు ♦ నాఁడెగాని.

రామా—దేవీ! హైదరులోపమేమి! విదేశీయునకు మనపై నేమి కనికరము? వచ్చినంతవరకుఁ జేతిలోవేసికొనుటయే వారి పని. ఇంతకు మనకు సంఘీభావము తక్కువ. సమయమున కేదేశద్రోహియో చీలి యింటిగుట్టు బయటఁ బెట్టుచుండును. ఈసందు గ్రహించి ప్రతిరాజ్యమునకు మనదేశముపైననె చూపు! నల్లేరుపై బండిగానున్న దీ వ్యవహారము. జాతివైషమ్యంబులు లేక యన్యోన్యకలహంబుల మఱచి భారతీయులొక్కమాటపైన నిలిచిన మ్లేచ్ఛులు కాదు, వాఁడ్ర తాలైనను హిందూదేశంబున నడుగిడఁగలరా? దేశమిత మైశ్వర్యవిహీనమై తహతహ పడునా? ఎన్నెన్నిమాఱులో దండువిడిచి విదేశీయప్రభువులు మనమాతృభూమిం గైఁగొని స్వదేశోద్ధరణముఁ గావించుకొనుచుండ మనవా కాపాటి బుద్ధిలేదయ్యె.

మల్ల—చక్కఁగ వచించితివి. మనలో మన కంతఃకలహము లున్నను విజయరాముఁడు ఫరంగీల నేల మనపై నుసిఁగొల్ప వలయును? చెప్పుము. వాండ్రు తననుమాత్రము బాగు చేయుదురా? ఒక్కొక్క రాజ్యంబునకు వరుసగా నుద్వాసనఁ జెప్పియే తీఱుదురు. నేఁడు తనతోఁ గలిసి మనపైకి వచ్చిరి. ఱేపు మఱియొకనితోఁ గలసి తనపైకి రాఁగలరు. ఏమిలాభము! మొత్తము మీఁద మాతృద్రోహులగు దేశీయులచే భరతఖండము బాగుగ వంచింపఁబడుచున్నది.

సీ॥ క్షత్రియవిక్రాంతి ♦ సంవర్ధ్విశేషంబు
వలనఁ జేకూరిన ♦ వైభవంబు
రెడ్డినాయకుల దో ♦ ర్వీర్య ప్రతాప సం
ప్రాప్తి నార్జించిన ♦ ప్రాభవంబు
మహరాష్ట్ర జేగీయ ♦ మానపరాక్రమ
వ్యాప్తిఁ గైవసమైన ♦ యతిశయంబు
వి[illegible]వీరుల జగ ♦ ద్విఖ్యాతి శౌర్య ప్ర
సక్తిలభించిన ♦ సద్యశంబు

తే॥ నాశమైపోవు చుండె ది ♦ న క్రమమున
మాతృదేశవిద్రోహ దు ♦ ర్మతులచేత
మితభేదప్రకల్పిత ♦ మ్లేచ్ఛనీతి
భరతమాతా! లసత్ప్రతి ♦ భాస మేత!

—అమ్మా! వారికేమి పోఁగాలమోగాని హైదరెంతసేపు మాటలాడినను గోటవిడువు మనుట తప్పవేఱొకటి లేనేలేదఁట.

—రామామణీ! కఁడకావర మట్లే వేధించును. కోటవిడువు మనుటకు బొబ్బిలి తన యబ్బసొమ్మనియా! లేక తాతముల్లె యనియా!

రామా—తమరు సెలవిచ్చినట్లు దమ్మన్నగారనఁగా హైదరుగురుఁడై మీయంతట మీరు వెడలిపోయిన సరే లేకున్న నీ ఋణము వెడలింతు నని దిసంతుకు గొట్టినాఁడఁట.

మల్ల—

సీ॥ బొబ్బిలిప్రాంతభూ ♦ ముల రుధిరప్రవా
హంబులు ప్రవహించు ♦ నంతదనుక
యవన పరాసు సై ♦ న్యంబులు నామమా
త్రావశిష్టంబులై ♦ పోవకుండఁ
బద్మనాయక వీర ♦ వర్య శాతాసిచేఁ
బరరాజు విదళింపఁ ♦ బడకముందె
కంఠగతాసువుఁ ♦ గల్గిఁ జీవలకొక్క
వెలమ శాబకమైన ♦ నిలిచెనేని

ఆ॥ వె॥ వీరబొబ్బిలిం బ్రవే ♦ వేశింపఁ దనుమించు
దొరలకైనఁగాని ♦ దుర్లభంబు
ప్రతిఘటింపఁ గలరు ♦ రావుకులీనులు
హరినినైనఁ ద్రిపుర ♦ హరునినైన.

రామా—(తనలో) ఈ వీరపత్నిసంభాషణము నాకు మహిషాసుర వధా వృత్తాంతము జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుచున్నది. బళి! పద్మనాయక వంశమా! నీవు పుట్టినతరువాతనే శూరత్వము పుట్టిన దనవచ్చును. అసూర్యంపశ్యయగు నీయువచనంబులే గర్భనిర్భేదప్రతిమానంబులైయుండ నింకఁ బద్మన పురుషులవిషయమై చర్చింపవలయునా? దేశమాతృమా ఇట్టి వీరరసావతారమూర్తులఁ గనియున్నను నీవు పడరా పాట్లుపడక తప్పనటులున్నది. కట్టా! ముందుముందు నీవి నెట్టిచెట్టలకు లోనుగానుంటివో కదా! నీసంతానపు టదృ రేఖ యెటులున్నదో!

మల్ల— అటుపైన నేమిజరిగినది?

రామా— అనంతరము కోటం ద్రుటిసహస్రాంశమైనను విడువనేర మని రూఢిగా సెలవిచ్చి బూసిగారిచే సగౌరవంబుగా వీడు కొలుపంబడి దమ్మన్నగారు బొబ్బిలికి విచ్చేసిరి.

మల్ల— అటులైన మనవా రిపు డేమిచేయందలచినారు?

రామా— పరసేన బొబ్బిలి పరిసరంబులనున్నదని విని యుద్ధమునకై సిద్ధపడుచున్నారు.

(తెరలోం గలకలము- దుందుభిధ్వానము)

మల్ల— (వినుట నభినయించి) రామామణీ! వినుచున్నావా? ప్రత్యర్థి హృదయస్థగిత ధైర్యకంచుకవినిర్భిన్నమాన ప్రతిభాసంయుత రణప్రకటనోద్భ్రాంత భేరీధ్వానంబులును, చతుర్దశ భువనైక భయావహకారణభూత దివ్యశరసర్వ ఫూత్కారతీక్ష్ణ హాలాహలసమేత ప్రచండకోదండ మౌర్వీటంకారంబులును, సర్వాసుర గరుడోరగాద్యఖిల చేతనవ్రాత విస్మయప్రకల్పితానన్య సాధారణాన్యోన్య ప్రోత్సాహకలిత బొబ్బిలి వీరభటోద్యత్సింహ నాదంబులును, సమస్త పద్మనాయక సమావృతుండై శ్రీమద్రే చర్లాంచిత వంశపయఃపారావార రంగారాయ రాకానిశాకర చక్రవర్తి నిబద్ధదీక్షాకంకణుండై రణరంగయజ్ఞశాల కవతరించి నటులం జెప్పక చెప్పుచున్నవి. బళిరా! చేటీ! ఈదినమే సుదినము! ఏమనిన—

॥ ప్రతిపక్ష ప్రభునాశనంబయిన సా ♦ మ్రాజ్యానుభోగంబు త
ద్వ్యతిరేకంబె తటస్థమైనం బరసా ♦ ఖ్యప్రాప్తి సంధిల్లుం, బ
ద్ధతు లీ రెంటను నేదియైన రవిచం ♦ ద్రస్థాయియైనట్టి కీ
ర్తిచేకూరును బద్మనాయకుల కు ♦ ర్వీచక్రపర్యంతమై.

రామా—దేవి! ఎందులకో బాబుగా రిటువచ్చుచున్నారు.

మల్లా—(పరుగునవచ్చి చినరంగారావును రెండుచేతులతో నెత్తుకొని ముద్దిడి తొడపైఁ జేర్చి)
ఏమిరా! నాయనా! పరుగెత్తికొని వచ్చుచున్నాఁడవు. అబ్బబ్బా ఏమి మురికి యిది? మట్టిలో నాడివచ్చితివా?

చిన—అమ్మా! నాకు మంచియిజారు, మంచికోటు తొడగవు?

మల్లా—(నవ్వుచు) నీపరిశుభ్రమునకిప్పుడున్నవి చాలవా?

చిన—కాదే! మంచివికావలయును. (అని గునియుచున్నాఁడు)

మల్లా—రామామణీ! మంచిదుస్తులఁట తీసికొనిరమ్ము.
(రామామణి నిష్క్రమించి యొక జతఁదెచ్చును.)

చిన—ఇవికావే! ఇంకొక జత.

(రామామణి తిరిగివెళ్ళి యింకొకజతఁదెచ్చును.)

చిన—ఇంకను మంచివికావలె.

మల్లా—(నగుచు) అటులైన నీవవెళ్ళిచూచి నీయిష్టమైనవియే తెచ్చికొనుము. రామామణీ! తీసికొనివెళ్ళు.

రామా—(చినరంగారావు నెత్తికొని) మట్టిలోఁ బొరలాడు నీపెద్దదొరగారికివి చాలక మంచిదుస్తులు గావలసివచ్చినవి. అబ్బో! (అని బుగ్గలఁబొడుచును.)

చిన—తన్నెదను, మాటలాడకు! (చినరంగారావు, రామామణి నిష్క్రమింతురు.)

మల్లా—ఈ కట్టువానియభిప్రాయ మేమైయుండును?

(రామామణి, యుద్ధపుదుస్తులతోఁ జినరంగారావు ప్రవేశింతురు.)

రామా—దేవీ! ఈయోధాగ్రేసరునకు యుద్ధపుదుస్తులు గావల వచ్చినవి. (అని నవ్వును)

చిన—అమ్మా! ఇవి తొడిగింపవు?

మల్ల—రామామణీ! తొడగవే. (అని నవ్వుచున్నది.)

చిన—(తొడిగించుకొని టోపీబెట్టుకొని) అమ్మా! నాచిన్నకత్తిం దెప్పింపుము.

మల్ల—(చిరునగవున) నీ కివియన్నియు నెందుకోయి?

చిన—కావలెను. తెప్పింపుమమ్మా!

మల్ల—రామామణీ! అతనికత్తి యందుకొనిరమ్ము.

చిన—(కత్తిందీసికొని, వేసికొనలేక తబ్బిబ్బగుచుండును.)

మల్ల—(కత్తియందుకొని) ధరించుటయె యెఱుంగని నీకు ఖడ్గమెందులకురా? (అని తగిలించును.)

చిన—(పోంబోవును.)

మల్ల—ఎక్కడకు? నాయనా! ఒక్కముద్దిమ్ము. (ముద్దుబెట్టుకొనును.)

చిన—నాన్నదగ్గరకు వెళ్ళనిమ్ము.

మల్ల—నాయన యిప్పుడెచ్చట నున్నారు?

చిన—బురుజుమీంద.

మల్ల—ఏమి చేయుచున్నారు?

చిన—తుపాకులు గాల్చుచున్నారు.

మల్ల—అట్లయిన నీవేటికి?

చిన—నాచిన్న తుపాకితో నేను గూడం గాల్చెదను. నన్నుంబోనిమ్ము. (పోంబోవును.)

మల్ల—(ఆపుచుం దనలో) సెహబాస్! బాలకా! రావుకేసరికిశోర

మన్నింపఁబడితివి. వీరపత్ని వనియె గాక వీరమాతవని కూడ గర్వింపవలసి యున్నది. ఈ యర్భకుని మన్నింపవేని తండ్రిగారి దగ్గఱకుఁ బోయెదనని పోరుఁబెట్టును. ఇట్లు చేసెను. (ప్రకాశముగ) పోవుదువుగాని, నీవు ప్రతిదినము చదువుకొనుచున్నావా?

చిన—ఆఁ!

మల్ల—అట్లయిన నీవిన్నాళ్ళనుండి యేమి నేర్చితివి?

చిన—పంతులుగారు చెప్పిన వన్నియు వచ్చును.

మల్ల—నీ కేమేని యాటవిడుపుఁ బద్దెములు వచ్చునా?

చిన—వచ్చును.

మల్ల—ఏదీ చదువుము.

చిన—

తే॥ గీ॥ మాతృదేశాభివృద్ధికై ♦ మానవుండు
పాటుపడఁడేని జీవచ్ఛ ♦ వంబెసుండు
మానసంరక్షణాసక్త ♦ మానసమున
వర్తిలక పోయిన ద్విపాద ♦ పశువె నరుఁడు॥

రామా—(తనలో) సద్గుణంబు లుగ్గుబాలతోఁ బోయుటనఁగ నిట్టిదే కదా! ఇంక నీబాలున కొకరు నేర్పవలసిన దేమికలదు? (మెప్పుఁదలతో) ఏమీ! మల్లమాదేవిగారి శిశుపోషణము! పద్మనాయకవిద్యాభ్యసనవిధి చక్కఁగ నున్నది. భారతభూమికి స్వర్ణమాత యను పేరు రావలయునేని యామె సంతానమ్మే(?) పీ.మణులు కావలయును. దేశోద్ధారణ మిప్పు డాంధ్రయు(?) మతల్లులచేతఁ గదా యున్నది!

మల్ల—నాయనా! ఈపద్యము నేనుగదా నీకుఁ జెప్పితిని? నీ పంతు(?) గారు బోధించినది చదువుము.

చిన—మఱచిపోతిని. నిజమే, ఆపద్యము నీవే చెప్పితివి. ఇంకొ(?) చదువుదును.

తే॥ గీ॥ దోసమనక స్వదేశ వి ♦ ద్రోహులైన
యల్పమతుల శతఘ్నితోఁ ♦ గాల్పవలయు
బరులఁజేరి దేశీయ సో ♦ దరుల కెగ్గు
రోయు బెట్టినులం దెగ ♦ వేయవలయు॥

రామా—ఈపద్యము విజయరామరాజాచర్యకు సరిపోవుచున్నది.

మల్ల—కుమారా! చక్కనిపద్యము నేర్చుకొంటివి. (చెక్కిలి నిమురుచున్నది.)

చిన—అమ్మాయి! నా కింకొక పద్యము వచ్చును.

మల్ల—ఏదీ? అదికూడఁ జదువుము.

చిన— తే॥ గీ॥ పూజసేయఁ గోరిన శక్తి ♦ పూజ మేలు
జన్మమభిలషించిన వర ♦ జన్మ బాగు
విద్య నేర్వనెంచిన ధను ♦ ర్విద్య లెస్స
భక్తులన్నిటిలో దేశ ♦ భక్తి ఘనము॥

ఇంతే! ఇంక నాకు రావు. అమ్మా! నేను వెళ్లెదను. (పోఁబోవును)

మల్ల—నాయనా! పద్యము రాకున్నమానె. ఇటువచ్చి కూర్చుండుము. నీకు మంచితాయముఁ బెట్టెదను. (అని యొడిలోఁ గూర్చుండఁజేయును.)

—నాయనా! ఇంక మీకుఁ బద్యములు రానేరావా? పంతులు గారినడిగి తెలిసికొనివచ్చెదను. (అని పోఁబోవ)

(నవ్వుచు) ఇంకొక్కటేవచ్చును. చదివెదను రా! రామామణీ! రా!

—(నవ్వుచు) చదువుటఁ బ్రారంభింపుఁడు.

తే॥ గీ॥ శరణుఁగోరిన రిపునైనఁ ♦ జంపరాదు
తల్లిదండ్రులాజ్ఞల జవ ♦ దాఁటరాదు

చెనఁటితో సహవాసంబుఁ ♦ జేయరాదు
స్వకులగౌరవంబుల మైలఁ ♦ బఱుపరాదు॥

ఇఁక నిజముగ రావు. ఒట్టు!

రామా—పంతులుగారి నడుగవచ్చునా?

చిన—ఓ! అడుగుపో!

రామా—ఇఁక రానల్లే నమ్మితిమి.

చిన—ఏదీ మంచితాయము!

మల్ల—రామామణీ! నాయన కేమైన మంచిఫలాహారముఁ బెట్టుము. (అని చినరంగారావు నందిచ్చి) తినబాడార మొసంగి దాదుల నాడింపుమని యొప్పఁజెప్పిరమ్మ. (ప్రకాశముగ) నాయనా! పోయిరమ్మా. రామామణి తాయమొసంగును.

చిన—రామామణీ! ఎత్తుకో!

రామా—(నవ్వుచు) పాఱాడుచున్నాగా? నడువలేరేమి? రండు. (అని యెత్తుకొని నిష్క్రమించును.)

మల్ల—ఆహా! ముక్కుపచ్చలారని తనయుల వచ్చియురాని ముద్దు సుద్దు లెట్టి దురంతమనోవ్యథలనేని యుపశయింపఁగలవు. పుత్రప్రసంగ సందర్భసంజనిత సంతోషపారవశ్యంబున భండన భారవ్యవహారమే మఱచితిని. ప్రబలశత్రు స్కూర్ఁబంగ వృత్తాంతము నాకర్ణించువఱకుఁ జిత్తము తత్తరించు డును. యవనక్షత్రియ పరాసుబలంబుల్లు కలిసి యెత్తివచ్చుటంజేసి సంగరఫలితాంశమునకై మన— పడుచున్నది. కాని యీబలవచ్ఛత్రువులలో సైన్యమైనను బొబ్బిలికి మంచినీళ్ళ ప్రాయమేకదా.

రామా—(ప్రవేశించి) అమ్మా! రణ మతిదారుణమన— ఇంతవఱకుమాత్రము బొబ్బిలికోట చెక్కుచె

క్షణమునకు వీరబొబ్బిలి యోధులలో నష్టము లేదు. ఇప్పటి దనుక మనదే యొకచేయి మీఁదుగనున్నది.

మల్ల—(సంతోషమున) చేటీ! చల్లనివార్తఁ జెప్పితివి. పద్మనాయక పరిపూర్ణవిజయసంసిద్ధికై నేను దేవపూజాతత్పర నయ్యెద. భరతదేశోద్ధారకా! శ్రీరామప్రభుతిలకా! రక్షింపుము.

మ॥ పరిపంథిప్రబలప్రభంజనము ని ♦ ర్వర్తించి స్వైరైక తి
త్పరసంవర్ధిత వెల్మవీరమహదై ♦ శ్వర్యంబు రక్షించి దు
ష్కరసంగ్రామ భరానుసంగత జగ ♦ త్సంక్షోభముఁ మాన్ప ము
మ్మరవున్ భక్తిని సంస్మరింతు రఘురా ♦ మా! దీనమందారమా!

రామా—దేవీ! గోపాలకృష్ణానుగ్రహంబున గోద్వేషిసంహారకార్యము నిర్విఘ్నంబుగఁ గొనసాగి దేశము నిష్కంటకమైతీరును. తమరు సంశయింపఁ బనియుండదు.

మల్ల—సంశయ మేమున్నదే? ఎవరెవరి విధ్యుక్తధర్మములు వారు వారు నిర్వర్తించుకొనినఁ గదా ఎట్లు జరుగవలసిన కార్యంబు లట్లు జరుగును! కనుక నాపూజావిధానము కుం... జరిగినది.

రామా—అగును. భర్తలకు సతులు సకలకార్యములయందు శక్తివంచనము లేకుండ సాయపడుటయే ధర్మము. పతికీర్త్యపకీర్తులు సతిహస్తగతము లందురు.

మల్ల—అందుకు సందేహమా?

సీ॥ చంద్రమతీ మహా ♦ సాధ్వీమతల్లి జ
గత్పూతచారిత్రి ♦ కలనఁగాక
రాణిసంయుక్త ని ♦ ర్వక్ర పరాక్రమ
ప్రక్రియాశేముషీ ♦ ప్రభలఁగాక
పాంచాలదేశాభి ♦ మాన ప్రపూరిత
ప్రోత్సాహపై శేష్య ♦ మునఁ నేగాక

ఇందిరాదేవి విలో ♦ కైక పరితాప వి
భ్రాజిత ప్రభుభక్తి ♦ వలనఁగాక
తే॥ విశ్రుతములై హరిశ్చంద్ర ♦ పృథ్వీరాయ
బాలచంద్ర రూప్‌సింహుల ♦ ప్రాభవములు
దశదిశలనిండి రవిచంద్ర ♦ తారకముగ
జయ మెఱుంగక వర్ధిల్లఁ ♦ గలవె? చెపుమ.

దంపతులలో నొకరేటికిం దీసిన మఱియొకరు కోటికిందీయక యన్యోన్యమును జేదోడు వాదోడుగఁ జరించుచుండిన నినుమడించిన సద్యశంబె ఫలితంబు కాఁగలదు. మెఱుపు మెఱవకున్నఁగాని, మేఘము లేకుండినఁగాని కుంభవృష్టి కాస్పదము లేదు.

రామా.—దేవీ! సత్యము సెలవిచ్చితిరి.

మల్ల—రామామణీ! యుద్ధవిశేషంబులు సాకల్యంబుగ వినిపించుటకుఁ దగినవా రెవరేనియున్న బాగుండును.

(చెలికాని వెంకయ్య ప్రవేశించుచు)

ఉ॥ నాతలపైన మోపె జన ♦ నాథుఁడు నెల్మిసభూవధా మహాఁ
పాతక దుష్క్రియాకలిత ♦ భారము నిట్టులు నిర్వహింతు దు
ర్నీతివిపరీత వర్తనము ♦ నీపను శాతకృపాణపాణి కీ
ర్తీతర మార్గమందుఁ జరి ♦ యింపఁగ వెంకయచేత మెప్పునే!

అక్కటా! తుచ్ఛక్షత్రియ ప్రయోగదుర్మంత్ర సమాలబ్ధ ఘోరసంగ్రామము నిర్నిమిత్తనిర్దోషిప్రజాక్షయకారణమె గాక వీర బొబ్బిలి పద్మనాయక కుటుంబ సమున్మూలన హేతుభూతంబుగూడ నగుచున్నదికదా! మాలదైవమా! తృణీకృత త్రిలోకేశ్వర వైభవయు, ననూర్యంపశ్యయు, రేచర్లగోత్ర శుక్తిముక్తాఫల రంగారాయ ధర్మపత్నియు సాధ్వీనికర తిలక స్వరూపిణియు నగు శ్రీరాణీ మల్లమాదేవి కేనియు బలవన్మరణముఁ దప్పింపలేకపోయితివా? కట్టా! నిన్న మొన్నటి

దాఁక సకలైశ్వర్య సంతానసంపద్విశేష సమావృతమగు బొబ్బిలికోట యీపూఁటకో యింకొకపూఁటకో శాకినీఢాకినీ ముఖభూతప్రేత పిశాచ గణ నివాసయోగ్య ప్రేతవనముగా మాఱిపోవలసినదేనా? ఏకాదశ సహస్రానల్ప విరోధివరూధినీ మహాంభోధి పద్మనాయక స్వల్పసైన్య ద్వీపంబును క్షణములో ముంచివేయఁగలదు. ఇఁకను జయాపేక్ష తగదు. నీవేగి నిఖిల వెలమనాయకి మానవతీ శిరోమణుల కంఠ నిర్యద్రుధిర ధారావాహినుల మన కోటశక్తిం దృప్తిపఱచి రక్షిమ్మ' అనియా ప్రళయ సమయోత్పాత నిర్ఘాత వ్రాత ప్రతిమాన గర్భ నిర్భేదనకర రంగారాయ క్షమావల్లభుని యాజ్ఞ! అయ్యో! రవిచంద్ర తారకాపఖ్యాతికారణ పద్మనాయక శిశు స్త్రీ వధాపాతక వహనము నకుఁ జెలికాని వెంకయ్యయే కానిపించెనా? హే స్వదేశ మాతృ మతల్లి! వీరబొబ్బిలి పద్మనాయక మానవతీ మానసంరక్షణాసక్త మానసుండనగు నన్నుఁ దమచిత పాషాణకాఠిన్యప్రతిమానహృదయుఁ పరప్రసాదుఁ గావింపుము. ఏతత్కార్య నిర్వహణానంతరోత్తరక్షణము మ్లేచ్ఛ పరాసువాహినీనాయక రక్తధారా కల్లోలినీసుస్నాతుఁ గావించి భవత్సంతుష్టి నెఱపెద. ఇప్పటికే తడసితి. (బిగ్గఱగా) ఎవరే!

రామా—అయ్యా! వచ్చితిని. (సమీపించును.)

చెలి—అమ్మాయి యేమి సేయుచున్నది? నేను వచ్చితినని తెల్పుము.

రామా—అయ్యా! దయచేయవచ్చును. (ముందునడుచుచు) దేవి! చిన్నాయనగారు వచ్చుచున్నారు.

మల్లా—చిట్టయ్యా! నమస్కరించుచున్నదానను. ఆసీన మలంకరింపుఁడు. (నమస్కరించును.)

చెలి—సుమంగలీభవ!

మల్లా—చిట్టయ్యా! యుద్ధమెట్లు ప్రారంభింపఁ బడినదో, యింత దనుక రణరంగవిశేషము లేమియో సెలవీయఁ బ్రార్థింతును.

చెలి—అమ్మాయీ! దామెరదమ్మన్నగారి సంధిప్రయత్న విఫలానంతరము సంగ్రామము నిశ్చయమని తలంచి మనము నౌబత్తు మ్రోయించుచుండ నాధ్వని హైదరు విని హసనల్లీఖానునితో 'మేము దగ్గఱలో దిగియుండినను నౌబత్తు మ్రోయించుటకు రావు వెఱవఁడయ్యెఁగా! రంగారాయఁ డీగడియలో నౌబత్తు నాపి కోట విడువవలయు'నని వార్త పంపెను.

మల్ల—పద్మనాయకులు కోటవిడుచుట సాహేబు ప్రాణము విడువనిదే!

చెలి—అమ్మాయీ! అందులకు వెలమప్రభువైన భవదీయదివ్య మనఃకాసారవిహారరాజహంసయగు రంగారాయ రాణ్మణి యిట్లనియె:

తే॥ గీ॥ పాదుషామెచ్చి యిచ్చె నౌ ♦ బత్తు మాకు
దాని మ్రోయింపవలదనఁ ♦ దానెవండు
నేఁడువచ్చినదా? దొంగ ♦ వేడబమున
హైదరునకిట్టి తడఁబాటు ♦ లర్హమగునె?

మఱియుఁ గోటవిడుచుసందర్భమున హైదరుతో నీరీతినుడువుమనియెను.

మ॥ వలసల్ పోవుట కేముచేసితిమె దు ♦ ర్వ్యాపార మేమేని నీ
వలెఁ, గాణాచితలంబు బొబ్బిలి త్యజిం ♦ పంబోము వి త్తాంబ
వలెనన్నంత యొసంగఁగాఁ గలము నీ ♦ పంతంబు నెగ్గించుకో
వలెనన్నం బొనరింపఁగాఁ దగు రణ ♦ ప్రారంభ యత్నంబులు

మల్ల—తదనంతర మేమి జరిగినది?

చెలి—అమ్మాయీ! అంతట హసనల్లీఖాను రణ ప్రారంభ యత్నము లొనర్చు చుండెనుగాని మీ కులపాలికల యభిమానసంరక్షణ

యాలోచించు కొనుచుండని యెం

గూయా—

మల్ల—(తొందరతోఁ గోపముతో) ఏమేమీ! మహాక్రూర తురుష్క దుష్కర వ్యాసంగము! పద్మనాయక మానవతీ స్మరణార్హ తన కెక్కడ వచ్చినది?

మ॥ పరిపంథీశచమూసమూహ బలద ♦ ర్పప్రక్రియాటోప ని
ర్భరదోర్గర్వ విదారణ ప్రథిత శై ♦ ర్యస్థైర్య సాధ్వీత్వ సం
భరితానూన గుణప్రభా కలిత వె ♦ ల్మ స్త్రీ సుశీలైక సం
హరణాసక్త శిరంబు డొల్లవె విభే ♦ దానేక భిన్నంబులై.

భువనప్రపూజితదోర్విఘనీపవిత్రనిరాకరణపతివ్రతా తిలకంబులును ప్రచండభీషణకృపాణవిద్యా శేముషీధురంధరలును తృణీకృతప్రాణమానలును నగు పద్మనాయక మానినీముఖుల నిజాభిమానహరణాపర దుశ్శీలుర యుత్తమాంగములు సమగ్రనిజదోఃపాండితీమండన ప్రకాశిత కోదండ రణోద్వృత్తి వీరబొబ్బిలి కోటసింహద్వారమునఁ గట్టింపఁ గలమని తురక యెఱుంగ నట్టున్నాఁడు. ఓట్టమ్మా! హసనల్లీ ఖాను త్రాగుబోతుఁ గూఁతకు దొరవా రేమిప్రత్యుత్తర మొసంగిరి?

చెలి—అమ్మాయీ! ఆమాటపైఁ బ్రళయకాలకల్పానల్ప రుద్రాక్షుద్ర నిర్నిద్ర సమగ్రరౌద్రరస ప్రతిభానోదగ్ర క్రోధాగ్ని వెడలఁగ్రక్కు సభాసదులవారించి ప్రభువుగారు నీవనినయట్లే,

మ॥ అనలజ్వాలల సాటివచ్చు జగదే ♦ కానన్య సామాన్య పా
వనచారిత్రలు వైరిరాట్తిమిరభా ♦ స్వత్తుల్య దోర్వీర్య సం
జనితోద్రేకలు వెల్మసాధ్వులు మదాం ♦ ధత్వంబునన్ గన్నఁగా
నని మీపాలిటి మృత్యుదేవతలు గా ♦ నన్ మాట నిర్ణీతియే.

...యు బారిపైనంత మాత్రమున నోటి

సంత మాట విడిచినందులకు మెచ్చెన కొట్టిరి.

మల్ల—అభిజాతుని నోటను గదా గౌరవవాక్యములు వెలువడును.

పోనిండు. తదనంతరకథావిధాన మేమి?

—అనంతర మా ప్రసంగ మంతతో విరమించి హసనల్లీఖాను

సామంబున ధర్మరాజాదులు ద్వాదశవర్షంబు లరణ్యవాసం

బును నొకయే డజ్ఞాతవాసంబును జేయలేదా? శ్రీరామ

చంద్రుం డడవులం బడరాని యిబ్బందులంబడలేదా? నలాదులు

కాలకర్మంబునం గొన్నిదినంబులు కానలం గ్రిమ్మరలేదా?

మీ రైన వలసలేగిన నేమిప్రమాదము? కొలందిలో మీ

రాజ్యము మీకు రాంగలదు. నామాట మన్నింపుం డని

యే మేమో శ్రీరంగనీతులు నుడువం బ్రభువుగారు సకారణ బుగ

వానిని ఖండించి ప్రత్యుత్తరంబు లొసంగి సగౌరవంబుగ యవన

దూతుని వీడ్కొలిపిరి. తరువాత నరనారాయణాది దేవా

భేద్యపద్మశకట భేర్యాది వివిధానేక నూత్నవ్యూహనిర్మా

ణంబులతో బ్రహ్మాండభాండవిభేదనానూన మత్తమాతంగ

తురంగ శతఘ్నికా వీరభటోదగ్ర బృంహిత హేషాసింహ

నాదంబులతోం బాశ్చాత్యతురుష్క క్షత్రియపద్మనాయక

యుద్ధవిద్యా దౌన్నత్య ప్రకటితా మేయా శౌర్య శాత హేతి

వ్రాతసంఘట్టన జాయమాన కర్ణకఠోరధ్వానములతోం బా

భీపంబడి యుద్ధం బమితఘోరంబై, దుర్నిరీక్ష్యంబై జగ

ప్రమేయంబై మృత్యుదేవీస్వరూప సన్నిభంబై ...ం.

సామాన్యయోగ్యంబై ప్రత్యర్థిమనోరథభగ్నకారణ

బొబ్బిలి పద్మనాయకాత్మగౌరవస్థాపన హేతుభూతంబైతే

మల్ల—చిట్టయ్యా! ఏమి యీప్రభుత్వమువారి యధర్మ సంగ్రామ

వ్యవహారములు!

సీ॥ మానాభిమాన వి ♦ హీనతనైన ధ
నార్జనమే ముఖ్య ♦ మనెడియూహ
ధర్మపథానువ ♦ ర్తనుఁడైన బలవంతు
వంచించి సాధించు ♦ వాంఛితంబు
పరమతద్వేషభా ♦ వప్రధానంబయి
ప్రబలుచున్నట్టి దు ♦ ర్మార్గవృత్తి
మానవస్వాతంత్ర్య ♦ మహిమాపహారక క్రి
యాసక్తి మెలఁగుదు ♦ రాశయంబు
తే॥ గీ॥ పూను మ్లేచ్ఛసామ్రాజ్య ప్ర ♦ భుత్వతత్త్వ
మును విమర్శించి ఖండించు ♦ జనుఁడు లేఁడె!
ధర్మమునకెందు నిలువంగఁ ♦ దావులేను
భరతమాతృక దురదృష్ట ♦ వశముచేత.

ఏమి కావింపఁగలము? కలికాలము! మనవలనఁ గాఁదగిన దేమియు లేదు. తరువాతవృత్తాంతము సెలవిండు.

కలి—(తనలో) బాగు! రాజకీయ పరతంత్రవిధానమా! బాగు! బలవత్ప్రత్యర్థి త్రయ చమూవిలయాంభోధి యాత్మీయదుర్గవేలాతిక్రమణసన్నిహితంబైనను గలంగని భవదీయపారావారసన్నిభగభీరస్వాంతసంక్షోభిత పవిత్రచారిత్రము రేచర్లగోత్రగౌరవద్విగుణీకరణకారణ మగుచున్నది. (ప్రకాశముగ) అమ్మాయీ! ఆ ట్లుభయసైన్యంబులలో హరిసాహరి ఖడ్గాఖడ్గి ముష్టాముష్టి బాహాబాహి నాహవపరిక్రీడావిహారోన్మత్తులై తనివినసక ముసల ముద్గర పరశు పట్టిస బాణబాణాసన భిండివాల శతఘ్నికానేక వివిధాయుధ సహాయంబులఁ బటికికండలేక, పిక్కచెదరెఱుంగక, వెనుకంజవేయక సమరవిజయాంగనాపరిగ్రహణారంభసంరంభులై దిక్కులుపిక్కటిల్లఁ గులగిరివ్రాతంబులల్లలాడ నాశాతటీభ ద్రేభంబులు విహ్వలంబందవియచ్చరసంతానము పిచ్చలింప, గురుపాండవ ఘోరసంగ్రామమును

నిరాకరించుచు, భీషణరామరావణ మహాయుద్ధమును మఱపించుచు, దేవదానవదారుణ రణోల్లాసంబుఁ దలంపించుచుఁ, బ్రభు కార్యనిర్వహణాసక్త స్వాంతంబులతో నన్యోన్య మతద్వేషభావ సమ్మేళనములతోఁ, బద్మనాయక మ్లేచ్ఛక్షత్రియ బలప్రాబల్య నిరూపణోత్సాహములతో శరీరబలంబుల దాఁచుకొనక రుధిర ధారావాహినులఁ బ్రవహింపఁజేసెను.

మల్ల—చిన్నాయనా! తమబోఁటి యుత్తమ యోధాగ్రేసరులవలనఁ గదా నేఁటికి వీరబొబ్బిలి సార్థకాభిధానయాట సంభవించెను! ప్రబలప్రయత్నమునసైన నీతూరిస్వదేశసంస్థానాధిపతుల నింత యెల్లిదముగఁజూచు మ్లేచ్ఛసామ్రాజ్యమునకుగర్వభంగమాచరించి తీరవలయును. ఔను. చులుకనసేయరా! మనమర్యాద మనము కాపాడుకొన్నఁగదా నిలుచుట. ఈనాఁటి సామంత ప్రభుప్రవర్తనము హాస్యాస్పదము.

సీ॥ గౌరవప్రదమని ♦ కాఁబోలు మ్లేచ్ఛ మ
తావలంబనమున ♦ కాసఁబూని
యొడిలోన వరహాల ♦ నొలికింతురనియేమొ
యధికారులపదంబు ♦ లాశ్రయించి
పరిపాలకులమాయ ♦ వాక్యంబులన్నమ్మి
తగనిపన్నులకునై ♦ తలలుద్రిప్పి
మాతృదేశద్రోహ ♦ చేతస్కులై పర
సామ్రాజ్యవృద్ధిగ్రి(?)యము ♦ గంతిరంచి

తే॥ గీ॥ తరతరంబుల గౌరవ ♦ స్థాన మిపుడు
కోలుపోయిరి చేసేఁత ♦ కాలమహిమ
నింత కెవరి ప్రజ్ఞాబలం ♦ బేమిసాగు
ధాతనిర్మాణమున కనా ♦ థ్యంబుకే

కాలచక్రంబాగక తిరుగుచుండును. అందుచ్చనీచదశలు కలుగుచునే యుండును. ప్రతిదేశం బెప్పుడో నైచ్యం బనుభవించియే యున్నది. ఇపుడు మనదేశము వంతు వచ్చినటులున్నది. చిట్టయ్యా! తరువాత?

చెలి—(తనలో). ఆహా! మల్లమారాజ్ఞి శేముషీవైశేష్యంబును నిరుపమానమాతృదేశారాధనయు, నహిత ధైర్యచ్ఛేదన పరాక్రమంబును నాసేతుహిమాచల వ్యాపితాసదృశసాధ్వీత్వంబును దదితర స్త్రీ జనాలభ్యములు. తల్లీ! పద్మనాయకవంశవిభూషణంబవై జగజ్జననిగాఁ బ్రకాశించుచున్నావు. (ప్రకాశముగ) అమ్మాయి! అట్లిరువాగుల వాహినీసమూహంబులు హెచ్చుతగ్గులు లేక తుల్యంబుగా జీవంబులపైఁ దీపిమాని హోరాహోరిఁ బోరాడుచుండ శత్రుప్రాణవాయుభక్షణాసక్త దివ్యాయుధ దర్వీకరధారియై యపరరుద్రుండో యన నిఖిలవిరోధివరూథినీ కవచ ప్రభేదనవజ్రాయుధప్రతిమాన నిశితఖడ్గద్వితీయుండై, ద్వితీయబలభేదియో యన నద్వితీయబలప్రతాపస్థైర్యుండై, ప్రలంబఘ్నుఁడో యన భీకరగదాసమేతుండై వీరబొబ్బిలి పురవరుండు స్వయముగ సర్వసేనాధిపత్యము వహించి మగఁటిమిచేఁ జెలరేఁగి జయాపజయంబుల క్షణంబులో నిర్ణయించెదఁ జూడుఁడని మేఘనిర్ఘోష సామ్యసంభాషణంబుల మన సైన్యంబుల నొక్కుమ్మడిఁ బురికొల్పి విజృంభింప నెదిరి బలంబులు చెల్లాచెదరై ధైర్యంబుఁ బోనాడి చెట్టుకొక్కరుండై క్షుధార్తమగు హర్యక్షము నీక్షించిన హరిణాంగనలరీతి వెఱచి తిరిగిచూడక పాఱిపోవుటయు సమిద్రంగంబు పీనుంగుపెంటలై పొడఁగట్టెను. అంతఁ బద్మనాయక సైనికముఖమున నానందమును బ్రతివీరుల మొగంబునఁ జింతాభరంబును దాండవించెను.

మల్ల—ప్రాణనాథుని యసహాయశౌర్యప్రశంసచే నుల్లము ముప్పొంగి పారవశ్య మనుభవించుచున్నది. వెండియు నాకిపుడు—

తే॥ గీ॥ పరశుదోర్గర్వ మడఁప జ ♦ నార్దనుఁడు
ద్వాపరంబున సత్యతో ♦ దొడరినభంగి
రంగరాయప్రభుమాపతి ♦ ప్రీత్యనిలిచి
కయ్యమున రిపునోఁచ సం ♦ కల్పమొదవె.

చెలి—(తనలో) ధన్యోస్మి! వీరపత్నీ! ధన్యోస్మి! నీవాక్యంబులు చిరస్మరణీయంబులు. పద్మనాయకకులసముద్భవమైన నీశరీరము వీరరక్తపూరితమగుట నైసర్గికమే. పుట్టిన మెట్టిన గృహములనేగాక పద్మనాయకసద్వంశమునేగాక భారతీయ యువతీమతల్లులంగూడ నీ యద్వితీయపవిత్రచరిత్రముచేతఁ దలంపఁజేయుచున్నావు. (ప్రకాశముగా) అమ్మాయీ! అట్లు కలగుండువడిన మ్లేచ్ఛక్షత్రియ పరాసుదళంబుల హైదరుజంగును, విజయరామరాజును, బూసియుఁ బుదికొల్పఁ జెలియలికట్ట నతిక్రమించు ప్రళయాంభోధిలీల సర్వసైన్యంబులు మనలగ్గలఁ గెగఁబ్రాఁక మొదలిడ మనవారు చలింపక పాషాణంబుల దొర్లించియు దివ్యాశుగములు పఱపియు శతఘ్నులం బేల్చియు నుడుకుటంబలికుండలమీఁదఁ బగులఁగొట్టియుఁ, బొంగులుగ్రాఁగిన నూనెవానఁగురిపించియు, గదాఘాతంబు లొనర్చియు, బారుటీఁటులఁ బడఁగుప్పియు, ఖడ్గప్రహారంబులఁ దుత్తునియలుగావించినను క్షయమెఱుంగక శత్రుసైన్యం బిసుకపాతరవలెఁ దఱుఁగకపోవుటయేగాక ఫరంగిఫిరంగీలవలన మన కోటకు దక్షిణపుదిక్కున ద్వారముఁ జేయఁగల్గిరి.

మల్ల—మన కోటయే కూలినదా?

చెలి—ఔను. తదనంతరము మట్టమధ్యాహ్నమగుటయు నుభయపక్షసేనానాయకుల యనుమతులననుసరించి సైన్యంబులు యుద్ధమాపి విశ్రాంతిఁ గైకొనుచున్నారు. అప్పట్ల నన్నురావించి శ్రీ రంగరాయప్రభువతంసుఁడు దీనాననుండై —

మల్ల—ఆఁ! ఆఁ! ఏమంటిరేమంటిరి? త్రిభువనైకశూరుఁడగు ప్రభువు వారికే దీనత్వమా?

చెలి—అమ్మా! చెప్పెదను వినుము. అట్లు నన్నుఁ జూచి 'వెంకయ్య గారూ! చూచితిరా? మనకోట దుఃస్థితికి వచ్చినది. పద్మనాయక సైన్యంబు క్షీణించినది. విరోధు లెంతమంది నశించినను మనకంటె నధికసంఖ్యాకులే మిగిలిరి. మనకిఁక జయము స్వప్నవృత్తాంతము. రణసాధనములయందును బరిపంథులే పై చేయిగానుండిరి. మ్లేచ్ఛాధములే క్రూరులు. అందు హైదరు మన ప్రబలశత్రువైన విజయరాముని చేతి కీలుబొమ్మయైనాఁడు. గౌరవహాని లేకుండఁ జరించుటయే మన ప్రస్తుత కర్తవ్యము. కనుక నీవేగి—, (సంశయించుచుఁ దనలో) అయ్యో! ఏమని పిమ్మటి వృత్తాంతము వినిపింపవలయును?

మల్ల—(సంతోషమున) చిట్టయ్యగారూ! సంశయింపఁబనిలేదు. ప్రభువుగారి భావ మిదివఱకే బోధపడినది. ప్రాణనాథుని సుధామధురోక్తుల నాశ్రవఃపేయంబులు చేయుదురుగాక యని ప్రార్థించుచున్నాను.

చెలి—కదనసమాచారము సాంగముగా వినిపించి మల్లమాదేవికి ఖడ్గ మొసఁగిరమ్మని యాజ్ఞ. (ఖడ్గ మీయఁబోవ)

మల్ల—చిట్టయ్యా! నాకు వేఱుఖడ్గమేటికి? స్వసంస్థానముపైకిఁ దుచ్ఛమ్లేచ్ఛాధము లెత్తివచ్చినపు డభిమాన సంరక్షణాధారంబును బ్రత్యర్థి సంహార సాధనంబును మాని పద్మనాయక మానినీమణి నిముసమేని మనఁగలదా! (అని గుప్తపఱచిన కైజారు తీయుచున్నది)

చెలి—(తనలో) మేలు మానినీశిరోమణీ! మేలు! శక్త్యవతారమనఁ దగు నీకుఁ బత్యాజ్ఞ లేకపోయినదిగాని ఖడ్గధారిణివై రణ

తలంబునఁ బ్రవేశించిన నిన్నుఁ దేఱిచూడఁగల యోధుఁడు ముజ్జగంబులఁ గలఁడే! ఇంతకును దినంబులు తప్పివచ్చినవి. ప్రతి ప్రాతఃకాలంబున నాదిదేవిగఁ బూజింపఁదగిన నిన్నుఁ జేసేతఁ గోల్పోవుచున్నాముకదా! ఈఘోరకృత్యముఁ జూడఁగల పాషాణ హృదయముఁ గూడ ధాత నిర్మింప నోపునే? (అని తలవంచుకొని దుఃఖించును.)

మల్ల—బాబయ్యా! దుఃఖమును దిగమ్రింగుఁడు. భవత్పుత్రికా తుల్యనగు నేను నాథునిచే నుచితకార్యమునకే నియోగింపఁబడితిని. మరణంబునకై పరితపింపనుగాని అర్థాంగినైనందులకు,

శా॥ విల్లుం భల్లముఁ గేలఁ గీల్కొలిపి దో ♦ ర్వీరోద్భవోదగ్రశౌ
ర్యోల్లాసంబున కేఁగి దారుణ రణో ♦ ద్యోగ ప్రభావంబునన్
జెల్లాటుం జెదరంగ రిపుప్రతతి గా ♦ సిం గూల సాహాయ్య సం
పల్లాభంబున జీవితేశ్వరుని దే ♦ ర్పన్ వీలుఁ గోల్పోయితిన్.

అని మాత్రము చింతించుచుంటిని.

చెలి—(తనలో) అయ్యయ్యో! అనన్య సామాన్యములగు నీపవిత్రభావంబులకు సంతసింతునా! నీకుఁ గల్గఁబోవు పరమ దుఃస్థితికై సంతాపింతునా! ఛీ! ఛీ, వెంకయ్యా! కటికివానికిఁ గూడ దుష్కరమగు కార్యముం దలపెట్టితివి. శత్రువ్యూహంబులఁ జొరఁబాఱి వైరివిదారణమొ స్వకీయ మరణమో మగతనముగాని శిశుస్త్రీవధ మహాపాతకముగదా! మొత్తమునకు నాయట్టి నీచాతినీచకఠోరకర్మఠుఁడు, స్వకులశిశుస్త్రీ సంతాన విధ్వంసనోపాయ నిపుణుఁడు, ఘోర రాక్షస నైతికాదర్శప్రాయానూన మానసుఁడు, కృత త్రేతా ద్వాపర కలియుగంబులఁ బుట్టియుండఁడు. ఇఁక ముందును బుట్టఁబోఁడు. ఏమేమీ? మహాపురుషుఁడైన గోపాలకృష్ణరంగారాయాధిపనియోజితకార్యము పాపభూయిష్ట

మని తెగనాడితివిగా! పొరపాటు. ప్రభునియాజ్ఞ. దీననేను దూష్యుండనుగాను.

మల్ల—(ఆలోచన మభినయించుచు) సరియే. రామామణీ! నేను మరణమునకు సర్వసిద్ధముగ నున్నాను. నాపరలోక ప్రయాణమునకు ముందు కుమారుడగు చినరంగారాయని రక్షించు భారము నీపై నుంచవలయునని యూహించుచున్నాను. నీకంటె నాకు నమ్మిన దాసీగణము లేదుగదా?

రామా—అమ్మా! దేవియాజ్ఞ కెదురాడరాదుగాని నన్నిముక్కారు ముసలి చేయవలసినకార్యంబున నేలనియోగింతురు? సంవత్సరముల కొలది భక్తిశ్రద్ధలతో మీచెంతనేర్చిన ధనుర్విద్యాభ్యాసమయము నక్కఱకుమాలిన నావలన బొబ్బిలికెన్నండేమి ప్రయోజనమురాఁగలదు? నేను యుద్ధభూమికిఁబోవ నను మతింపవలయును.

మల్ల—సెహబాసు రామామణీ! రేచర్లగోత్రియుల దాసీజనంబుల కీపాటి సాహసముండఁదగినదే. నాపరిచారికా గణంబున నిట్టి యుత్తమురాండ్రు కలరని తెలిసికొనుట కెంతయు సంతసింతును. నీయిచ్ఛచొప్పుననే వర్తింపుము. (బిగ్గరగా) వేంకటలక్ష్మి! బాబుతో నీవొకసారి యిటురమ్మా.

చెలి—(తనలో) మల్లమాదేవి తన పరిచారికలను ధనుర్విద్యయందుఁగూడఁ బ్రవీణురాండ్రఁ జేసినదా? (ముక్కుపై వ్రేలుంచుకొనును)

(వేంకటలక్ష్మి చినరంగారావుతోఁ బ్రవేశించుచున్నది)

వేంక—అమ్మా! సెలవైనది.

చిన—అమ్మా! నన్నెందుకు పిలిపించితివి? నే నాడుకొనవలయును. పోయిరానిమ్మా.

మల్ల—(తనలో) అక్కటా! కుఱ్ఱవాని యసహాయస్థితిఁజూడ ధైర్యము చలించుచున్నది. (ప్రకాశముగ) నాయనా! రమ్మ. (ఎత్తికొని ముద్దాడి) వెంకటలక్ష్మీ! వీరబొబ్బిలి పద్మనాయక మానినీ సంతానము జోహారు గావింపవలసిన సమయమయ్యెనని విని యేయుందువు. కనుక యజమానిని సంకల్పముల నిర్వర్తించుట సేవకకర్తవ్యము.

సీ॥ తల్లిదండ్రుల మమ్ముఁ ♦ దర్పణోదకములఁ
బరమందు సంతుష్టి ♦ పఱచుకొఱకు
ముందు నిర్వంశమై ♦ పోకుండ వీరబొ
బ్బిలి రావువంశంబు ♦ నిలుచుకొఱకు
ఇంత దురాగతి ♦ వృత్తివర్తించిన
రిపుదుర్మదంబు ని ♦ర్జించుకొఱకు
పూర్వార్జితంబౌచుఁ ♦ బొలుపొందు నాత్మీయ
సింహాసనం బధి ♦ ష్ఠించుకొఱకు
తే॥ గీ॥ ఎంతకాలమో మా మ్మాశ ♦ యించుకొన్న
సేవకుల మిమ్ము మిమ్ముఁ బో ♦ షించుకొఱకు
శాత్రవుల చేతి నీరావు ♦ శాబకంబు
కీడు పొందకుండఁగ బ్రతి ♦ కింపవలయు.

(అని యొప్పగించును.)

వేంక—దేవియాజ్ఞ శిరసావహించుచున్నాను. (చినరంగారాయునిఁ గై కొని) నాశక్తిసామర్థ్యములవలనఁ గాకపోయినను గొఱంతలేని భవదీయాప్రతిమాన పతివ్రతాధర్మమే యీకుఱ్ఱవానిని సురక్షితుఁ జేయఁగలదను దృఢవిశ్వాసమునసే యీమహత్కార్య భారము వహింప సాహసించుచున్నాను.

మల్ల—దాదీ! ఇప్పటి స్థితినిబట్టి నీసామర్థ్యముగాని నాధర్మముగా చిరంజీవిని రక్షింపఁజాలవుసుమా! దైవయత్నమునఁగొనసా!

సాగవలయును. కానిమ్మెట్లు కానున్న దట్లు కాఁగలదు.
(పుత్త్రునినెత్తిపై నాశీఃపూర్వకముగఁ జేయియెత్తి)

సీ॥ వైరిదుర్వార దో ♦ ర్బలయుతుండుగ ధను
ర్విద్యయందారితే ♦ రెదవుగాక
శాత్రవానీకంబు ♦ సంహరించి జననీ
జనకఋణవిముక్తిఁ ♦ గనెదుగాక
దేశసేవానిర ♦ తి భరతమాతృక
సిరుల సముద్ధరిం ♦ చెదవుగాక
పేరు ప్రతిష్ఠలఁ ♦ బెంపొందిపూర్వుల
లీల సామ్రాజ్య మే ♦ లెదవు గాక

తే॥ గీ॥ పెరిగి పెద్దవై వైభవో ♦ పేతుఁడవయి
యీవు చిరకాలజీవి వ ♦ య్యెదవుగాక
ఆదిదేవు దివ్యానుగ్ర ♦ హంబువలన
మల్లమాంబ పతివ్రతా ♦ మహిమకలన.

దాదీ! ఇంక నీవు తడయరాదు.

వేంక—(కుమారుని దీసికొని) అక్కటా! దైవయత్నమున మానవ సంకల్పము లెంతలో వికల్పములగుచున్నవి. అమ్మా! నా కనుజ్ఞనిత్తురా? (నమస్కరించును.)

మల్ల—శుభంబగుఁగాక! పోయిరమ్ము. నాయనా! దాదితో వెళ్ళుము. (దాది కుమారునితోఁ బోఁబోవ) దాదీ! జాగ్రత్తసుమా! చిట్టెమ్మా! మీతనయ యాయుఃపూర్తి దాపైనది. ఈ నా తుదిమాట సంగ్రామతలంబున నున్న మనదళంబునకు సెల వీయవలయును.

ప్రాణముపైని దీపి ప్రీతి ♦ వారికి నైజమొ, రాజభక్తిపా
తత నూఁతగాఁగొని య ♦ రణ సుఖప్రదమైన వీరని

ర్యాణపదంబుఁ జేకొనఁ బ్రి ♦ యత్నమొనర్చుచు మ్లేచ్ఛసైనిక
శ్రేణివిదల్పుఁ డూర్జితవి ♦ శిష్టభుజప్రభఁ బద్మనాయకుల్!

అడుగమఱచితి. రాజామఃకోటనుండి పాపయ్య అన్నగారు రావింపఁబడిరా!

చెలి—అమ్మాయీ! విజయరాముండు వైరుల దేవులపల్లిమార్గంబున దీసికొనివచ్చెననియు, నీరాక యవసరమనియు యోగ్యులగు చారులచే వర్తమాన మంపితిమి. కాని యరాతిప్రతిబంధకము వారికిఁ దప్పక ప్రాప్తించునని యూహించుచున్నాము.

మల్ల—పోనిండు. ఆయన యిప్పటున రాకుండుటయు నొకవిధమున మేలే యగును. ఏమన, నీనాఁటి సంకులసమరంబున నెటుపోయి యెటువచ్చినను సమయంబువేచి పాపయ్య అన్నగారు విజయరాముని దుర్మద మడంపఁగలరని నాహృదయము దృఢముగ నమ్ముచున్నది. సాధారణముగ నాచిత్తము వృధాశల కెడ మీయదు. ఆయన యుద్ధమునకుఁ బైగాపుగనుండుట శ్రేయమే యైనదని తలంచుచున్నాను.

చెలి—నీయట్టి సాధ్వీమణి హృదయంబు రిత్తకోర్కులఁ గోరునా? అవశ్యము నీయుద్దేశము కొనసాగితీఱుననియే నేను నమ్ముచున్నాను.

మల్ల—చిట్టెయ్యా! తమరువచ్చిన పని కిప్పటికే కాలాతీతమైనది. వేగిరించెదను. ఈనామాటలుమాత్రము విభునికి వినిపింపవలయును.

సీ॥ తనుయాన నుత్తమాం ♦ గముపైన నిల్పి ని
శ్చింతతోఁ దనువుఁ ద్య ♦ జించునను
మల్లమాదేవిప్ర ♦ మాదంబు లేమేని
కలవేసి కరుణింప ♦ వలయుననుః

భార్యా వియోగ సం ♦ ప్రాప్తిచే నిస్పృహా
స్వాంతులై వర్తింప ♦ వలవదనుము
నా యదృష్టంబె తి ♦ న్నసదైన నేజన్మ
కేనియుం దననే గ్రి ♦ హింతుననుము

తే. గీ. ప్రాణవిభుని యూడిగమున ♦ కంత్యదినమె
కాన నిదియ నాతుది నమ ♦ స్కారమనుము
విజయరాము వధాకథా ♦ విధుల నేను
స్వర్గమందేనియున్ విన ♦ వలతుననుము.

రామా—(తనలో) నే నిచటి ఘోరకృత్యములు కనులం బడక మున్నె కర్ణకఠోరవార్తలు శ్రీవణకుహరంబుల బ్రవేశింపక మున్నె ఖడ్గపాణినై రణతలంబున కులుకుటయే యుత్తమము. (వడిగ నిష్క్రమించుచున్నది.)

చెలి—(తనలో) చివఱకీ పాపకర్మంబు వీక్షించుటకు నేనొక్కండను మిగిలితినా? దైవసంఘటనము! ఎంతెటిలో నెన్ని వైపరీత్యములు కలుగనున్నవి! కట్టా! కర్తవ్య మూహింపంజాలకున్నాను.

మల్ల—చిట్టెమ్మా! సర్వమును జక్కంబెట్టం బడినది. నాకు సెలవిండు. ఇట్లగుం గాక!

ఆ॥ వె॥ ధర్మపత్ని పాతి ♦ దైవంబు గలండేని
వెలమజాతి రోష ♦ కలితమేని
నిర్నిమిత్తసమర ♦ నిర్వాహక ఫలంబు
విజయరాముం డనుభ ♦ వించుంగాక!

(అని కత్తి యెత్తుచున్నది.)

చెలి—(నిర్విణ్ణుండై) తల్లీ! వ... వలదు! ఉడుగు ముడుగుము! (కత్తిం బట్టుకొనంబోవును.)

మల్ల—జీవితేశ్వ—రా! (అని పొడుచుకొని ప్రాణము విడుచును.)

చెలి—హా! హతోస్మి! (అని మూర్ఛిల్లును.)

(మల్లమ్మదేవి శవమునకును, చెలికాని వెంకయ్యగారికిని మధ్య తెరవ్రాలును.)"

చెలి—(సేదదేఱి) కటకటా! "పాపీ చిరాయు స్సుకృతీ గతాయుః" అనులోకోక్తి సారవంతమయ్యెనుగదా! పిపీలికాది బ్రహ్మ పర్యంతము వ్యాపించి బ్రహ్మాండభాండమునయుక్తాయుక్తగరిమఁ బాలించుచున్నదను భగవత్స్వరూపము తథ్యమా! మిథ్యయా? రుద్రాక్షుద్ర నిర్నిద్రప్రళయాలోకనవహ్నికీలలు వ్యాపింపక మున్నె మల్లమారాజ్ఞియంతటి త్రిభువనైకానన్యసాధారణ పవిత్రచారిత్ర మానభంగ భయోద్రేక మానసయై యాత్మహత్యకుఁ బాల్పడవలసివచ్చెనే! కలికాలమా! నీప్రభావ మవిచ్ఛిన్నముగ సాగుచున్నది. ధర్మమునకు జయము లేదు. అధర్మమునకే కాలము. న్యాయముతోఁ బనియుండదు. బలవంతునిదే పలుకుబడి. ఇఁకఁ బాపమే ప్రపంచమును బరిపాలించును. మల్లమాదేవియను దివ్యగుణభూషణంబును గోల్పోయిన భరతమాత దురదృష్ట మింకను నెట్లుపరిణమించునో! న్యాయైక తత్పరుల యకాలమృత్యువుం దప్పింపనేరని రవిచంద్రతారకాదిగ్రహంబుల తేజంబుకాల్పనా? దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణముల వర్తించు సుదర్శన మీయవసరమున నక్కఱకురాకపోయిన నుండిన నేమి? యుండిననేమి? వాతాతపవర్షంబుల సహించి పవనపర్ణాంబుభక్షులై చేసిన మౌనిజనుల దివ్యతపఃప్రభావం బిప్పుడు కానస్న సుటయెబ్బాడు జగముపకారి కాదేల మగునో? అయ్యయ్యో! ఇట్టి యధర్మకార్యారంభుఁడనగు నన్ను మిన్నుమన్నేకమై నలిమి వేయక మానెనా? చట్రాతిపైఁ గొట్టఁబడిన ఘటమువోలె నా శిరంబు సహస్రానేకభిన్నములై వ్రీల్లకపోయెనే! పద్మనాయక దోర్వీర్యప్రతాపప్రకల్పిత శాశ్వతసద్యశంబుతోఁ బాటు చెలికాని వెంకయ్యగారి శిశుస్త్రీవధామహాపాతక

దుష్క్రియాకలితాపఖ్యాతియు స్థిరస్థాయి యగును గాఁ
బోలును? అహింసాపరమోధర్మయను నీతివాక్యము గ్గుఁబాలతో
నేర్చిన పద్మనాయక సద్వంశసంభూతుఁడనగు నే నిట్టిఘోర
కృత్య మొనర్చి కాకివలె వేయేండ్లు జీవించుటకంటె మత్కరాంత
స్థకరవాలంబున కెఱఁగావించి పరలోకప్రాప్తినందుటత్యుత్త
మము. (నఱికికొనఁబోవుచు) ప్రమాదము! బొబ్బిలిప్రభుని
యాధీనమందున్న యీదేహముపై నాకెక్కడి యధికారము?
అస్వతంత్రుఁడను గనుక గోపాలకృష్ణ రంగరాయానుమతి
ననుసరించి హతశేషమగు పద్మనాయక మానినీ సంతానమును
పరలోకప్రయాణోన్ముఖముఁ గావించెదఁగాక! కట్టా! చేసేత
నిట్టి యకార్యకరణమున కెట్లుపక్రమించెద? ఆహా! చేయక
తప్పదు. పుత్రులనక, కళత్రములనక, యాప్తులనక, మిత్రు
లనక యొకసారి యీ కటికి కార్యము నిర్వహింపఁగలనా?
(ఆలోచించి) నిర్వహింపలేకేమి? గుడిమ్రింగువానికి లింగమొకటి?
ఇట్లగుఁగాక! వెల్మశిశుస్త్రీ సంతానమును గృహంబుల
బంధించి చిచ్చుముట్టించి వెడలిపోయెదఁగాక! ఇదియే సమంజస
ము. (పరిక్రమించుచున్నాఁడు) (లోగిళ్ళు కానిపించును. గొళ్ళె
ములఁదగిల్చి సంశయించుచు) ఓ దక్షిణహస్తమా! చలింప
కుము. జగజ్జననియైన చక్రవర్తిని కరమునకే యాత్మహత్య
గావించుకొనుమని కరవాలమందింప సాహసించిన నీ పురుషోత్తమ
వంశసంజాతుఁడనై పరమచండాల కృత్యముల కొడిగట్టిన సహా
యమును సంశయించిన నీవు ఇక్కార్యంబునకుఁగూడ నసమర్థ
రాలవే. కనుక నుపక్రమింపుము. (చిచ్చు ముట్టించి) సెహ
బాస్! కృతకృత్యుఁడ నైతిని. నరవరాజ్ఞ నిర్వర్తించితిని.
పుణ్యమో! పాపమో! స్వర్గమో! నరకమో! ప్రాప్తించుఁగాక
సంతోషప్రదమే!

శా. రౌద్రస్ఫూర్తిని విక్రమించెద బలు ♦ ప్రాగల్భ్యసంయోగ ని
ర్ణిద్రప్రోజ్జ్వల పద్మనాయక ధను ♦ ర్విద్యాప్రభావ ప్రతా
పోద్రేకంబున శక్తివంచనము లే ♦ కుండన్ విజృంభించి యా
త్యుద్రప్రాభవ మేర్పడంగ రిపుసం ♦ క్షోభంబుఁ గల్పించెదన్॥

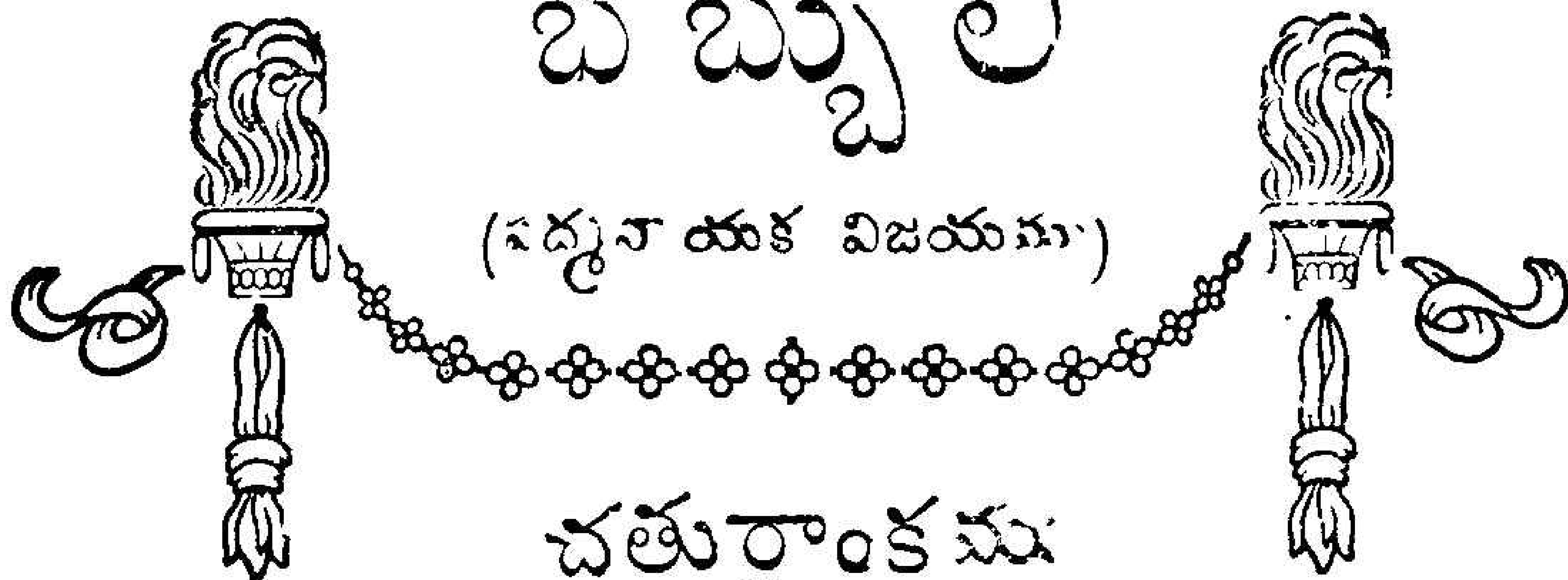
(అని విచ్చుకత్తితోఁ బరుగిడుచు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

(ఇది తృతీయాంకము.)

శ్రీమత్పరదేవతాయై నమః

బొబ్బిలి

(పద్మనాయక విజయము)

చతుర్థాంకము

(రంగము—బొబ్బిలికోట ముందుభాగము. శతఘ్నీ కానినదంబులు. కోటవిఱిగి పడుచుండుట చూపట్టును.)

(నేపథ్యమున)

రంగారావు—విపక్షచమూసమూహములారా! ఇపు డెందుఁబోయె దరురా?

శా॥ ఓరా! ఏటికిఁ దుర్విళ్ళిపాటు రిపుశు ♦ ష్కారణ్యనిర్మూలన
స్ఫారోదారదవాగ్నికీలలన మ ♦ ద్బాహాబలవ్యక్త వి
స్తారక్రూరధనుర్విముక్త శరసం ♦ తానంబు ప్రత్యర్థిసం
హారం బిప్పుడ నిర్వహించు భువనై ♦ కానన్యసామాన్యమై.

(శస్త్రాస్త్రములతోఁ బ్రవేశించి యాశ్చర్యముతో ముక్కుపై వ్రేలిడుకొని)

ఏమిది? నన్నుఁ జూచినంతమాత్రమున బెబ్బులిం గన్న లేళ్ళ గములరీతి వైరిసేన వెన్నిచ్చి పరుగెత్తుచున్నది. (నవ్వుచు బిగ్గరగ) ఓహో! పాశ్చాత్యతురుష్క క్షత్రియదళంబులారా! ఎట్టి యాకార్యంబునకుం గడంగితిరి?

క॥ మగజన్మ మెత్తినారలు
తెగుదుమటంచు వివిధాస్త్ర ♦ ధనులై యీ రీ
తిగ రణభూమిం దొలంగిన
నగరే మిమ్ముంగని పద్మ ♦ నాయక యువతుల్.

(నిదానించి) ఎట్లదలించినను, ఏమని హెచ్చరించినను, ఎంత మెత్తిపొడిచినను నిలుచునట్లు కానిపించుటలేదు. రణపరాఙ్ముఖుల వెన్నాడుట నాయంతటివానికి ధర్మముకాదు. అయినను మరలింపఁ బ్రయత్నింతును. హే విమత సైనిక వ్రాతములారా! నిలువుఁడు! నిలువుఁడు!

ఉ॥ ప్రాణభయంబునం దొలఁగి ♦ పాఱెద రేటికి మృత్యు వెప్పుడో
మానదు ప్రాణికోటి కను ♦ మాటవెఱుంగి భయంబుడిగ్గి సే
నానివహంబులార! కద ♦ నంబొనరింపుఁడు, నాదు చాప వి
ద్యానిపుణప్రసక్తి సుఖ ♦ దంబగు స్వర్గతలంబుఁ జేర్చెదన్.

లాభము లేదుగాని వైరిజన మిట్లు కాందిశీకత నొందుకారణ మూహింపరాకున్నది. నగంబునకుఁ బైన నష్టమైన పద్మనాయకసైన్యంబును బరమదుఃస్థితికిఁ బొల్పడిన మాకోటయుఁ జూచిన భయకారణమే కానిపింపదు. ఎంతటియల్పసంప్రభేదంబు లున్నను నాత్మగౌరవాస్థంబై పెనంగు పద్మనాయకదళంబుతోఁ బొట్టకూటికిం బోరాడు వైరి సైన్యము ప్రతిఘటించుట యసంభవమే. వీరపద్మనాయక విజృంభణము సామాన్యమా?

సీ॥ ప్రత్యర్థిభద్రేభ ♦ పంచాననోదగ్ర
శౌర్యోద్ధతులగు రే ♦ చర్లవారు
శాత్రవారణ్య ప్ర ♦ చండదవానల
ప్రతిమానులైన వి ♦ ప్పర్లవారు
వైరిరాట్తిమిర భా ♦ స్వత్తుల్యభీకరా
నూనులయిన కొప్పు ♦ నూళ్లవారు

ప్రతిపక్షనాళీక ♦ వారణవిక్రమా
భీలురైనట్టి పెం ♦ పాలవారు
తే॥ గీ॥ ప్రబలపరిపంథి మేఘ ని ♦ ర్దళనవిలయ
కాలపవమానులౌ నిను ♦ గాలవారు
తక్కు డెబ్బదిరెండు గో ♦ త్రములవారు
విక్రమించిన భువనముల్ ♦ బెగ్గడిల్లు.

ఎవ రావచ్చునది? (నిరూపించి) సర్వసేనాపతులగు నినుగంటి నర్సారావుగారివలె నున్నారు. (ప్రవేశానంతరము) నర్సరాయా! విశేషములేమి?

ఇను—దేవా! విశేషము లేమియున్నవిగాని మన కధిక సైనిక నష్టమైనను నింతలో మాత్ర మపజయభయములేదు.

రంగా—నర్సయ్యగారూ! మన కింకను జయాపేక్ష యేటికి? జీవితేచ్ఛ యెందులకు?

తే॥ గీ॥ సుతసతీహితబాంధవ ♦ వితతికూలె
జయమె యాఁగాక నిష్ప్రయో ♦ జనమె మనకు
గెలిచి మోడుమ్రాఁకుల లీల ♦ నిలుచుకన్నఁ
బ్రాణములపైని నిస్పృహ ♦ మానితంబు.

ఇను—దేవరవారి యభిప్రాయము కా దనుగాని యీ నిష్కారణ కదనకారణుండును, బద్మనాయకద్వేషియునైన విజయరాముని సాధింపనిదే మనకు మనశ్శాంతి యుండదుగాన—

ఉ॥ చావునకుం దెగించి పటు ♦ సాహసవృత్తిని విక్రమించి రా
మావనినాథుఁ ద్రుంచి యవ ♦ నాధము హైదరునొంచి యొక్కటన్
జీవములం ద్యజించి దివిఁ ♦ జేరఁగవచ్చు జగత్త్రయైక సం
భావితసత్యశంబున స్వ ♦ వంశజులెంతయు ముందు గర్విలన్.

రంగా—ఔను. తమయూహ చక్కనిదేగాని నాకు సమరోత్సాహము నశించినది. మన కెల్లనియు జయము దుర్లభము. వృధాగ ఫరంగిఫిరంగీలకుండు మాడిపోవుటకంటెఁ గుత్తుకల నుత్తరించుకొనుట యుత్తమము.

ఇను—స్వామీ! అట్లేల తలంపవలయును?

ఉ॥ ఘోరకృపాణపాణుల న ♦ కుంఠిత వీరవిహారవైరి దు
ర్వారుల దేవదానవ ♦ నిరాకరణోద్ధత వారిరాశిగం
భీరుల రామరాడ్దళన ♦ భీషణ సాహసవిక్రమక్రమో
దారులఁ బద్మనాయకులఁ ♦ దాఁకు మగంటిమి యేరికబ్బెడిన్?

రంగా—నీ వచఃస్థితి వాస్తవమేగాని ప్రస్తుతపు స్థితిగతులు మనకననుకూలములైనవి. అయినను రణమే కర్తవ్యము. (నిరూపించి) చూచితిరా! వాహినీపతులచేఁ బురికొల్పఁబడి వైరిసేనాసముద్రము తిరుగ మనకోటపై కుప్పించుచున్నయది. అదిగో! వెనుదివియక మనవారు మార్కొనుచున్నారు. బళిరా!

తే॥ గీ॥ అరి తేజిన పౌరుషో ♦ దారులగుటఁ
బద్మనాయక కులసము ♦ ద్భవులుగనుక
మడమతిరుగు నెఱుంగని ♦ మగతనంబుఁ
జాటుచున్నారు మనవారు ♦ సంగరమున.

ఇను—దేవా! స్వకులీనుల గౌరవము యథావిధిఁ గాపాడు తమ సమదర్శిత్వమే దీనికిఁ బ్రబలకారణము.

రంగా—(చూచి) ఎవ రాయువతీశిరోభూషణము? నేత్రోత్సవమైన యాపెవిజృంభణ మసామాన్యము. రౌద్రి రసావతార మనఁజాలు నాపెమూర్తి దర్శనీయమై యొప్పుచున్నయది. వహ్వా! (నిర్దేశించును.)

మ॥ శరసంధానరయంబు మీఱఁగ జగ ♦ త్సంక్షోభసంధానరౌ
ద్రిరసోదంచితమూర్తినాఁ జెలఁగి పీ ♦ రస్వైరవిక్రీడనా
పరభావంబున వీరబొబ్బిలి పురీ ♦ ప్రాగ్భాగసంరక్షణా
భరముంబూని విదేశవాహినుల ద ♦ ర్పంబార్పు వీక్షింపుమా.

నర్సరాయా! ఆరామామణి యెవ్వతెయై యుండునో?

ఇను—(పోల్చిచూచి) దేవా! గుర్తింపఁజాల కున్నారు గాని యీరా మామణి మల్లమారాజ్ఞి పరిచారికాగణములోని రామామణీ నామాంకిత కాదా?

రంగా—(నిరూపించి) అన్యాయమన్యాయము. ముఖాముఖి నీ మహి ళాలలామ నెదిరి నిలువలేక పలువు రొక్కుమ్మడి పైఁబడు చున్నారు. ఓహో! క్షత్రియ పాశ్చాత్య యువనచమూపతు లారా! నిల్వుఁడు నిల్వుఁడు! (ఎలుఁగెత్తి)

మ॥ అరరే! మీవిపరీతచర్యల కవ ♦ శ్య ప్రాప్త మైనట్టి దు
ర్మరణావస్థ ననుగ్రహించెద మదో ♦ న్మాదంబు భంజించి సం
గరధర్మంబుల విక్రమించు రిపుదో ♦ ర్గర్వంబుఁదూలించి భూ
భరముఁ బాన్పుత రంగరాయనిశిత ♦ ప్రాశస్త్యతీవాస్త్రముల్.

(అని శరప్రయోగము నటించుచు వడివడిగా నిష్క్రమించు చున్నాఁడు.)

ఇను—సాధుజన సంరక్షణాసక్తులగు నిట్టి రాజు లుండ దేశమునకుఁ గొఱఁతలుండునా? (నిర్దేశించి చూచి) అయ్యారే!

తే॥ గీ॥ మెఱపు మెఱసిన లీల స ♦ త్వరిత గతిని
రణతలంబుఁ బ్రవేశించి ♦ రంగరావు
మొలఁగు దుర్నివారుండయి ♦ మేనుమఱచి
సాధుగోషంబు కార్చిచ్చు ♦ సామ్య మనరె.

అదిగో! రామామణి సురక్షితంజేసి రంగరాణ్మణి సంకుల సమరమునకుం గవిసె. ఇంక నేను మాత్రి మిచ్చ టెందులకు? ఇదిగో! బూసిహైదరులతో విజయరామరా జిటకే వచ్చుచున్నాఁడు. వీరిపైకుఁటె కెదఁగాక! (బిగ్గరగ) మ్లేచ్ఛమంత్రిసత్తమా! నిలు నిలు! విజయరామ రాజా! పోకుపోకు! పాశ్చాత్య వాహినీపతీ! తొలఁగకు తొలఁగకు!

శా॥ ఓహోరీ! యిపుడెందుఁ బోఁగలరు మ ♦ ద్వ్యూహంబునం జిక్కి కొ
న్నారిం కెయ్యదిదిక్కు? లంచములఁ గొ ♦ న్న న్గొందఱను ల్గూసినన్
బోరుల్లూర్చిన వీరబొబ్బిలి భయం ♦ బుం బొందఁగాఁ బోదు స
ర్వారాయోగ్రభుజ ప్రతాపపరి ర ♦ క్షాదక్షదీక్షాకృతిన్.

ఇదెచచ్చితివిరా! (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

(బూసియు హైదరుజంగును బ్రవేశించుచున్నారు)

బూసి—మంత్రిసత్తమా! (ఆశ్చర్యముతో) చూచితివా! ప్రళయ సమయ ప్రచండచండికేశ్వర ప్రతిమానుండగు సర్వారాయని కోపానలంబు ముందు మనదళంబులు భస్మీభూతంబులై పోవు చున్నవి. విజయరామరాజుమాత్రము వెనుదివియక పోరాడు చున్నాఁడు. చేయిచేయిగలిపి పోరాడవలసి వచ్చినచో భారతీ యులతో మనవాండ్రు ప్రతిఘటించుట దుర్లభము. దూరమున నుండి వివిధాయుధసహాయులమై కయ్య మొనరింపవలసినవార మేకాని సంకుల సమరంబులకు బొత్తుగఁ బనికిరాము. భారతీయులే బాహు శక్తియందును బరాక్రమంబునను సప్రతిమానులు. అందుఁ బద్మనాయకులు మఱియు శ్రేష్ఠులు.

హైదరు—తమరిపుడు సెలవిచ్చినభేదంబున్నమాట వాస్తవము. కాని యింకొక్కగడియ చిత్తగింపుఁడు. బొబ్బిలికోట నేలపాలై తీఱును. ఒక వెలమవీరుండైన మిగిలిపోకుండఁ జరిమార్పఁబడుదురు.

బూసి—ఏమో! (నిస్పృహతో) మనకు విజయము సుకరమని యూహింపఁజాల కున్నాను. వెల్మలు రణసాధనసామగ్రియం దెంత

వెనుకబడియున్నను మనసైన్యంబెట్లు నురుమాడఁబడుచున్నదో చూచితివా? ఈఘోర సంగ్రామముఁగాంచిన నాకుధైర్యము చలించుచున్నది. అంతియేగాక తగినంత హేతువులేక నిష్కారణ కలహమున కొడిగట్టి యన్యాయముగ మహావీరులఁ జంపవలసి వచ్చెననికూడ మనము కొంచించుచున్నది. కర్తవ్యమే బోధ పడకున్నది.

(తెరలో)

ఓహో! నర్సరాయా! ఎందుంటివి! నాబురుజునకుఁ బగతుల యొత్తిడి యధికముగనున్నది. నీ వొకసారి యిటురమ్ము. నీసహాయ మత్యవసరము. త్వరపడుము. త్వరపడుము.

ఇను—(నిష్క్రమించుచు) దేవా! ఇదేవచ్చుచున్నాను.

బూసి—రంగారావుగారిచే నర్సారావుగారు రావింపఁబడుటవలన విజయరామరాజుగారికి విశ్రాంతిచేకూరినది. ఇదియుమేలే. ఇదిగో! రాజుగారిటె వచ్చుచున్నారు. (విజయరామరాజుతో) విజయ రామరాజుగారా? విశేషములెవ్వి?

విజ—ఏమికలవు? తమరుకూడఁ జిత్తగించుచునె యున్నారుగదా! ఇంత వఱకు మాత్రము బొబ్బిలి ప్రధానయోధులం దొక్కరైనను బడలేదు. మీఁదుమిక్కిలి మనసైన్యాధిపతు లనేకులు కూలిరి.

బూసి—(తనలో) ఇవియన్నియు నా తెలివితక్కువవలనఁ బ్రాప్తించిన విరుద్ధములె. ఇప్పుడైన యుద్ధము మాన్పింతునా? ఎట్లు వీరి నిరువుర నొప్పింపఁగలను? కానిమ్ము. అన్నింటికి దైవమే కలఁడు.

(తెఱలోఁ గలకలము.)

(నేపథ్యమున) హతశేషప్రత్యర్థి చమూసమూహములారా! ఏల పరుగిడియెదరు? నేను మిమ్మన్వేషించుటలేదు. మఱియెవ్వరి నందురా? వినుఁడు—

బూసి—ఏమి యీకలకలము?

విజ—పాత్రివృట్సమయపయోధరనిర్ఘోషగంభీరంబైన యీధ్వని రంగారాయుని కంఠస్వరము. అతఁ డేదియో వాకొనుచు నిట్లే యేతెంచుచున్నాఁడు.

రంగా—(ప్రవేశించుచు)

సీ॥ పద్మనాయక బల ♦ ధ్వంసనోద్వృత్తిమైఁ
బడరానిపాట్లను ♦ బడినఘనుఁడు
నిజమనోభీప్సిత ♦ నిర్వహణార్థమై
సర్దారులను మేపఁ ♦ జాలుదాత
ప్రబల సత్యేతర ♦ వాక్ప్రభావంబుమై
పోరుఁగల్పించిన ♦ బుద్ధిశాలి
అనుపమసాహస ♦ వ్యాప్తిమై నాదు రా
జ్యంబేలఁ గోరు మ ♦ హాశయుండు

తే॥ గీ॥ విజయనగరాధి నాథుండు ♦ విజయరామ
రాజ నామాంకితుండగు ♦ రాజకులజుఁ
డాతఁ డెందున్నవాఁడు ర ♦ ణాభిలాష
రంగరాయఁ డావ్యక్తి ద ♦ ర్శనముఁగోరు.

విజ—(నవ్వుచు) రంగరాయా! ఆహవదోహలుండనగు నను వెదకుటకు నీవింత కంఠశోషఁ బడవలయునా? నీయెదుటనే యున్నాను చూడుము.

రంగా—(నవ్వుచు) ఓహో! ఎవరువీరు? విజయనగర సామ్రాజ్యాధికారదుర్విదగ్ధులా! మ్లేచ్ఛపాదాశ్రిత క్షత్రియప్రభువులా! జోహారు! జోహారు! బహుకాలదర్శనము!

ఉ॥ కాతరవృత్తిబూని యుధి ♦ కారికి లంచము మేపినట్టి దు
ర్నీతికిఁగూడఁ జాల్పడి పా ♦ రింబోరి బూసిని నప్రమాణవా

చాలతి మోసగించితని ♦ సంబర మేటికి రంగరాయవి
ఖ్యాత ధనుఃపరిభూతవిశి ♦ ఖానలకీలలు సైరణమించునే?

విజ—రంగరాయా! బొబ్బిలి వెల్మవారి విషయమై మేము సర్వంబు నెఱుంగుదుము. నీ విప్పుడు ప్రత్యేకించి వచింప నవసరము లేదు. తల్లిపుట్టినయింటిప్రశంస మేనమామలయొద్దనా?

ఉ. మాలిమిమాలి క్రుద్ధగతి ♦ మాటికిఁజీటికి నేఁటి కిట్లు వా
చాలత వెల్లడింతువు? వి ♦ చారణ సేసినఁ దప్పులేని స
చ్ఛీలుఁడు లేఁడు నేఁడు తన ♦ చేష్టలు తా నెఱుఁగంగలేక యీ
లీల వచించునీతు లవ ♦ లీల నరుం, డది నైజమేసుమీ.

పెక్కుమాటలేల? వచ్చినపనిఁ జూచుకొమ్ము. అది యుత్తమ లక్షణము.

రంగా—రామరాజా! కోపగించుకొనకుము. నా వచ్చిన పని స్పష్టీకరించెదను వినుము.

శా॥ మూసాఖానుని హైదరున్ విజయరా ♦ మున్ జండకోదండ వి
ద్యాసర్వస్వమునన్ వధించి విజయో ♦ త్సాహంబుమై వాండ్రిదు
ర్వ్యాసంగంబులకున్ ఫలంబు నెఱవే ♦ ర్పన్ వచ్చియున్నాఁడ బా
హాసామర్థ్యమెయున్న నోర్తురు మదీ ♦ య క్రూరరోషాగ్నులన్.

విజ—రంగారాయా! నీపరిగల్భోక్తు లింతతో విరమింపుము.

శా॥ కోటల్దాఁటెడి మాటలాడెదవు నీ ♦ కుంగూఁతలందున్న ప్ర
జ్ఞాటోపం బది చేతలం గనము బా ♦ హాబాహి నాతోడఁ బో
రాటంబందున నిల్వఁగాఁదగిన శౌ ♦ ర్యంబున్నె యస్మద్ధను
ర్జ్యాటంకారమె పద్మనాయుక మన ♦ స్థైర్యంబు భేదింపదే.

రంగ—విజయరామరాజా! మాటకు మాటఁ బ్రత్యుత్తరంబిచ్చుట కాదు. వేటునకు వేటుఁ దీర్చుకొనవలయును. సిద్ధపడుము.

విజ—సెహబాస్! అది పురుషలక్షణము! రారమ్ము. (ఇరువురు యుద్ధమునకుఁ బూనెదరు.)

బూసి—(తనలో) వహ్వారే! రంగారాయుని యస్త్రవిద్యానైపుణ్యమునకు విజయరామరాజు క్రిందుమీఁదగుచున్నాఁడు.

హైదరు—రంగారాయుని పరాక్రమము వినినదానికి మిగిలినది.

రంగా—(లోపలనుండి తుపాకిగుండు రంగారాయునికిఁ దాఁక నేల కొఱఁగియు రక్తముగారకుండ మూయుచు) అన్యాయముగఁ నెవ్వఁడో యితరులతోఁ బోరాడు నన్ను మఱుఁగుననుండి శతఘ్నిబారిం బడనేసె. గాయము దారుణమైనది. ఆయాస మధికమగుచున్నది. (మూర్ఛపోవుచున్నాఁడు.)

విజ—(తనలో) అయ్యయ్యో! తుపస్కాధము లెంత యకార్యమొనర్చిరి! నాతోఁడఁ బోరాడు మహాయోధు నొక్కని నధర్మముగఁ బడనేసిరి. మాకీ కళంకము తీరనిదికదా! సంగరధర్మాతిక్రమణ మన విదేశవాహినులు బొత్తుగ వెఱువకున్నయవి.

(తనలో) ఓహో! వీరబొబ్బిలి పద్మనాయక శూరాగ్రేసరులారా! ఏలచూచెదరు! రంగరాయరాణ్మణి నన్యాయరణంబునఁ బడనేసిన దురాత్ముని బొడువుఁడు. తలపడుఁడు. పొడువుఁడు. పోనీయకుఁడు. మ్రింగుఁడు. వెంగళరాయా! త్వరపడుము. త్వరపడుము. అన్నగారిని గలిసికొనుము. నేనును వచ్చుచున్నాను.

(తెరలో)

ఏమేమీ! నేను కంఠగతప్రాణుండనైయుండ మదగ్రజు నీడనైనఁదొక్కు మగవాఁడుగలఁడా? (ప్రవేశించుచు)

శా॥ ఏఁడీహైదరు! బూసిగారెచట! రా ♦ జేమయ్యె నన్దాఁకి పో
రాడంజాలిన శూరులున్న నిలుఁడీ ♦ రంగావనీనాథునిః

బాడ్పుందప్పి విరుద్ధయుద్ధము స నొం ♦ పంజూచు మీాకెల్ల నూ
కేతుల్ నేఁటికినిండె నావలన మి ♦ మ్మోడాట లాడించెదన్.

(వేఱొక వైపునుండి నరసారావు ప్రవేశించును)

బూసి—(భయభ్రాంతుఁడై) మంత్రిసత్తమా! విజయరామరాజా! భ్రాతృమరణ శ్రవణసంజనిత రోషావేశ వివశుఁడగు వెంగళ రాయని యెదుటఁ బ్రస్తుతము నిలువరాదు. పోవుదము రండు.

(రామరాజు హైదరులతో బూసి నిష్క్రమించును.)

ఇను—అక్కటా! ప్రభువుగారిదే వీరశయన మలంకరించిరి. (సమీపించుచున్నాఁడు)

వెంగ—(అదరిపడి) (అన్నగారి కళేబరముఁగాంచి) హా! పద్మనాయక వంశపయః పారావార రాకాసుధాకరా! హా! జగదేకధనుర్వేద సారసంగ్రహణైకప్రవీణా! హా! తృణీకృత యావనపాశ్చాత్య క్షత్రియచమూసమూహా! హా! అగ్రజా! (మూర్ఛిల్లును)॥ ॥

ఇను—అక్కటా! ఎంతటివిపత్తు సంభవించెను! వెంగళరాయఁడె ట్లూరడిల్లఁగలఁడు?

వెంగ—(లేచి) మూలదైవమా! నిన్నేమని దూఱువాఁడ? వీరబొబ్బిలి పద్మనాయకమహదైశ్వర్యసందర్శనమున నీకుఁ గన్నులుకుట్టెనే? అగ్రజా! ముప్పదేండ్ల ప్రాయమునకే ముక్కాఁకుముసలివై శరీరంబుఁ ద్యజించి వీరస్వర్గ మలంకరించితివా? ఇంకెవరిని జూచుకొని యుద్ధంబొనర్తు? జయించి యేసామ్రాజ్య మధిష్ఠింతు? విజయరామునిపగఁదీర్చి యెవ్వరి కానందమొనఁగూర్తు? ఛీ! ఛీ! నాకింకను జీవితేచ్ఛ యెందులకు? సోదరా! బంధుమిత్రకళత్రాదు లగ్ని కాహుతియైనను నీవొక్కరుండవుండినఁ జాలుననికదా ప్రాణంబులపైఁ దీపిచూని వైరిసేనాసముద్రమీాఁదఁ జూచు

చుంటిమి. కట్టా! మా సంకల్పము లెల్ల భగ్నంబు లొనరించి నిర్దయాహృదయుండవై మమ్మెల్లరిఁ ద్యజించి స్వారాజ్యరమాపురంధ్రి నసహాయఁ గావించి నాకసౌఖ్యాద్యుత్తమ భోగభాగ్యలాలసుండవై నట్టనడి సముద్రమున మమ్మెల్ల ముంచి తనువుఁ జాలించితివిగదా! మాకు దిక్కెవ్వరు? కర్తవ్యమెయ్యది? బొబ్బిలి గతియేమి? తుగాముల క్రిందనేగదా మన కిప్పు డపజయ భయము లేదని మాకెల్లరకుఁ బ్రోత్సాహ మొనరించితివి. అట్టి నీవే లేకున్నఁ బోరాటమెక్కడ? జయమెక్కడ? తల్లి, తండ్రి, గురువు, దైవము అనదగు సహోదరుండ వీవు లేకున్న వెంగళరాయని కీశరీరముతో నేమి పనిగలదు? (కత్తిదూయుచున్నాఁడు.)

ఇను—(వారించి) అబ్బాయీ! వీరపురుషోచితమైన కార్యంబిది కాదు సుమా! వెండియు,

చ. విడువక యుత్తముండు దల ♦ పెట్టిన కార్యము దీరుదాఁక పే
రిడుమల నేని యోర్చి చరి ♦ యింపక పోవుట ధర్మమాట నీ
వడలక పద్మనాయక మ ♦ హత్త్వము వెల్లడిసేయ ధైర్యముం
జెడి రిపుసైనిక వ్రజము ♦ చిందఱ వందఱ గాఁగఁ బోరుమా.

వెంగ—అయ్యో! ఇంకను సమరమా! విజయమా! రణోత్సాహము నామది కీజన్మమునఁ గలుగునా? వెంగళరాయని దక్షిణహస్తమే కూలిపోయినది. అయ్యయ్యో! ఇఁక నెక్కడికయ్యము? రంగరాణ్మణియే కాదు. బొబ్బిలి రాజ్యమే యస్తమించినది. వీరపద్మనాయక కులమే నిర్మూలింపఁ బడినది. అగ్రజుని యకాలమరణముఁ గాంచియు వెంగళరాయని గుండియలు వ్రయ్యలు కావయ్యెఁగా! జీవచ్ఛవమునైన నే నున్నవారిలో లెక్కయేనా? ఎంతధైర్యముఁ దెచ్చుకొన్నను శోకావేగము దుర్భరముగ నున్నది.

రంగా—(కదలుచున్నాఁడు)

వెంగ—నర్సరావుగారూ! ఏమిది? అన్నగారు కదలినట్లయ్యెను. భ్రాంతియా! నిక్కువమా?

ఇను—నాకు నట్లేకానిపించినది. కాని కన్నులు చెదరినట్లు తోఁచుచున్నది.

రంగా—(కనులవిచ్చుచున్నాఁడు.)

వెంగ—అన్నయ్యా!

రంగా—తమ్ముఁడా! (హీనస్వరమున) దాహము.

ఇను—(నీరుకొఱకు పరుగిడుచున్నాఁడు)

వెంగ—అగ్రజా! నా యంకతలంబునఁ దలఁ జేర్చుకొనుఁడు. (అని తొడపైఁ బరుండఁబెట్టుకొనును.

ఇను—(నీరు త్రాగించుచున్నాఁడు.)

రంగా—(గాయముఁ జూపుచు) నర్సరాయా! రక్తస్రావ మాగువిధ మాలోచింపుము.

వెంగ—(పై వలువ రంగారాయనికి బిగించి) అన్నయ్యా! మేమెల్ల బ్రతికి యుండినను దమ కెట్టి దురవస్థ లోనుగావలసి వచ్చెను! (విచారముతో)

మ॥ అకటే యాదురుఁగాక యీవిధపు టన్యా ♦ యంబుఁ గావించి సం
గరధర్మంబు లతిక్రమించెవ రెయు ♦ క్తంబైన నూహింపనే
ర్వరొ? పాపంబును బుణ్యముంగ నెడి ద్వై ♦ వంబేనియుఁ లేఁడె? కా
తరపుం గృత్యమె నాగెనే! యుగము హా ♦ త్త్వం బట్టిదె క్రాలెనే?

రంగా—నర్సారావుగారూ! నన్నుఁ గూర్చుండనిండు. (అని సహాయ మపేక్షించును) (వెంగళరాయ నరసరాయలు నానుకొని కూర్చుండి) తమ్ముఁడా! విచారింపకుము.

ఉ॥ తీఱె ఋణానుబంధము వి ♦ ధిం గడువం జన దేరికైన నా
తీరుఁదలంచి దుఃఖితమ ♦ తిన్ ధృతిఁదూలకు, వైరి వీరసం
హారవిహారవిక్రమ స ♦ మన్వితవృత్తిని రావువంశపున్
గౌరవవృద్ధికిన్ బ్రయత ♦ నంబొనరించుట పాడి తమ్ముఁడా!

మఱియు,

ఉ. కాయము గాయమయ్యె నధి ♦ కంబుగఁ జావది నిశ్చయంబ యే
దో యయిపోయెఁ జింతిలి స ♦ హోదరుఁడిన్ బ్రతికింపలేవు? ధై
ర్యాయుధధారివౌచు వెను ♦ కాడక యుద్ధభరంబుఁ బూని నీ
దాయలు నేను లేనికొఱఁ ♦ తం గనకుండగ నిర్వహింపుమా.

ఇను—వెంగళరాయా! ధైర్యముం దెచ్చుకొని యన్నగారి వాక్యము ననుసరించుటయే కర్తవ్యము.

వెంగ—వెంగళరాయని కింకను గర్తవ్యము కలదా?

రంగా—తమ్ముఁడా! నిస్పృహం జెందకుము. సంగరమున మరణించిన వారికొఱకు సంతపింపఁదగదు. శస్త్రజీవి కెప్పటికైనను శస్త్రముచేతనే మరణంబు ధ్రువము. వేఁడిబాష్పంబుల నీశోకమాఱదు. తీవ్రాస్త్రములవలననే యీపని నిర్వహింపఁబడును. విక్రమించి నాతమ్ముఁడ పనిపించుకొనుము. నన్నిట్టి దుర్గతికిం దోసినవారిపై విజృంభించి పగఁదీర్చికొమ్ము. ఇంక నేను మాటలాడలేకున్నాను. ఆయాస మెక్కుడైనది. నన్నంపివేయుము

వెంగ—నర్సరావుగారూ! అన్నగారిని ప్రధానవైద్యశాలకుం గొని పొండు. నేను గర్తవ్య మూహించుకొన్నాను.

తే॥ గీ॥ బ్రతుకొ చావొ జయంబొ ప • రాజయంబొ
స్పష్టపడుదాఁకఁ గవచ మూ • డ్వంగఁజాలఁ
బద్మనాయకదుర్వార • పౌరుషాగ్ని
విమతకాంతారసీమ జ్వ • లించు నేఁడు.

రంగా—తమ్ముఁడిప్పుడు యుక్తంబుగ వర్తించి పురుషశ్రేష్ఠుఁడై ప్రకాశించుచున్నాఁడు.

అను—యువరాజుగారు తలఁచిన దుర్ఘటము లేదుకదా!

వెంగ—లేదు. మద్బాహుబలవిక్రమ క్రమాదుల నా కంతటి దృఢవిశ్వాసము న్నయది. పెక్కుమాటలేల? చెప్పినంత చేయఁగల శూరుండనైన నామాటలు విశ్వసింపుము. ఇంక భవదాత్మకు శాంతి చేకూరుఁగాక!

రంగ—తమ్ముఁడా! నిశ్చయముగ నాయాత్మకు శాంతి చేకూరినది. నీ వప్రమత్తుఁడవై ప్రవర్తింపుము. (నర్సరాయునితో రంగారాయ నిష్క్రమణము.)

వెంగ—చిత్తము. (అని రణరంగము నిర్దేశించి) ఓహో పద్మనాయక కులావతంసులారా! రణశాంతులగు నన్నగారిం దలపోసి నిరుత్సాహపడుట తగదు. ప్రత్యర్థివాహినీనాయక పరికల్పితవ్యూహవిభేదనానూనధనుఃకళావిశారదుండును నిజసహోదర దురవస్థాకారణ విరుద్ధరణ నీతిజ్ఞ కంఠవిలుంఠన క్రియాత్వరితాంతఃకరణుండును నగు వెంగళరాయఁడు జీవించియే యున్నాఁడు. వెఱవకుఁడు.

శా॥ శూరుం డెవ్వఁడొ భీరుఁ డెవ్వఁడొ ధను • ర్వేదోక్త యుద్ధక్రియా
పారీణుం డెవఁడో నిమేషమున వి • స్పష్టంబుఁ గావించి చం
డారాతిక్షతజాతమజ్జనమహో • ద్యల్లీలవర్తించి శౌ
ర్యారంభంబున మచ్ఛరాసనము ధ • న్యత్వంబునన్ జేర్చెదన్!

(అని ధనువెక్కిడి టంకార మొనర్చుచు రౌద్రావేశంబున) ఇట్లగుంగాక!

మ॥ శరణార్థిన్ విగతాస్త్రునిన్ సమర విశ్రాంతున్ భయభ్రాంతునిన్
దరియంబోవక ధర్మసంగర కళా ♦ దర్పోద్ధతప్రక్రియా
భరితంబై నిశితాసికృత్యమొనరిం ♦ పన్ రావువంశీయ దు
ర్ధరరోషాగ్నులు నిర్దహించి రిపుకాం ♦ తారంబు శాంతించుతన్ !

స్వదేశసంరక్షణాసక్తులైన సోదరయోధాగ్రేసరులారా! నేడు మనకుఁ బుణ్యదివసంబు.

తే॥ పావనంబగు క్షత్రజీ ♦ వనము వృత్తి
ఆత్మగౌరవరక్షణ ♦ మాశయంబు
గోవధాది మహాపాత ♦ కుండు వైరి
తరుణమే యిది మనబాహు ♦ దర్పములకు.

నాకిప్పుడు రణస్థలావాసమే యోగ్యంబు.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

(చినరంగా రావు, వేంకటలక్ష్మి దిక్కులఁజూచుచుఁ బ్రవేశింతురు.)

వేంక —

సీ॥ రావురంగారాయ ♦ భూవరసుల్లాంబి
కాగర్భశుక్తి ము ♦ క్తాఫలంబు
మాతృదేశానురా ♦ గాతిశయము నుగ్గుఁ
బాలతో నేర్చిన ♦ బాలకుండు
సప్తసాగర పరి ♦ వ్యాప్త సామ్రాజ్య మే
లం దగు లక్షణ ♦ లక్షితుండు
దారుణవైరివి ♦ దారణప్రక్రియం
దండ్రిబుణముదీర్చు ♦ ధైర్యమూర్తి

తే॥ గీ॥ నేఁడు తలఁదాచుకొనననైన ♦ నెలవు లేక
విధిబలంబున నత్త్రాడు ♦ వివిధగతుల
నీ కుమారునిఁ బ్రోవనూ ♦ హింపరయ్య
దయను మీరైనఁ బంచ భూ ♦ తమ్ములార!

అయ్యో! కర్తవ్యమేమి? ఎవ్వని నాశ్రయించెద? ఏమని ప్రార్థించెద? ఎట్లు వీనిని రక్షించెద? బ్రహ్మవ్రాఁత యెంతకైనఁ జాలును. కడకు యువరాజుగారు కూడ ప్రాణబాధితులై వీరశయన మలంకరించిరనికదా వింటిని. అక్కటా! మల్లమారాజ్ఞయాన నేప్రకారంబున నిర్వర్తించెద? చినరంగారావు సంరక్షణభార మెట్లు తప్పించుకొనఁ గలను? ఆహా! బొబ్బిలికోట సంపూర్ణముగ శాత్రవాధీనమై యున్నది. ఎక్కడఁజూచినను విదేశీయులే. అరుగో! ఎవ్వరో మువ్వురుపురుషు లిటుకే వచ్చుచున్నారు. (పరికించి) బూసిదొరగారుకూడ నున్నటు లున్నది. ఇపుడు భయపడి యేమిచేయఁగలను? దైవమే కలఁడు. (బూసిని సమీపించి) దేవా! నమస్కరించెదను.

శా॥ వీరస్వర్గ మలంకరించిరి రణో ♦ ద్వృత్తిన్ విజృంభించి దో
స్సారుల్ వెల్మలు శీలభంగ భయ వి ♦ స్తారంబునన్ స్త్రీలు దు
ర్వారాగ్నిచ్ఛట మ్రగ్గినారు తుదకీ ♦ రాకూన యొక్కండు రం
గారాయాధిపు వంశపుంగతికి మా ♦ ర్గంబౌచు జీవించెడిన్.

తే॥ గీ॥ తల్లిదండ్రికిఁ దప్పిన ♦ తనయు నితని
విమతులేని రక్షణమిచ్చి ♦ పెనుతురనుచు
నమ్మి తమకొప్పఁజెప్పుచు ♦ న్నాను వీనిఁ
జిత్తమగురీతి నేమిచే ♦ సినను సరియె.

వేంక——(చినరంగారావును బూసి కప్పగించును. బూసి కరుణార్ద్రుఁడై చేకొనును.)

హైదరు——(అసూయతో) రావువంశమున నింకను నొకనిసువు శేషించియే యున్నదా? తదవశిష్టమును మత్కరాసి నిర్వహించుఁగాక! దేవా! శత్రుశేష ముండఁగూడదు.

బూసి—(కోపముతో) చాలు నీ హితోపదేశము. ఇంకను నీపాపం బునకుఁ బరిమితియేలేదా? జాగ్రత్త! నీవు నా చెంత నెక్కుడు చనవుఁ గైకొనుచున్నావు. ఇదివఱకు నీ వొనరించిన యఘ ములకు నివృత్తిమార్గ మాలోచింపుము.

విజ—మంత్రివర్యా! ఈముక్కుపచ్చలారని కుఱ్ఱవానిపైఁ బగఁబా టించుటకంటె మౌర్ఖ్యమున్నదా? చినరంగారావు రక్షణ మవ శ్యకర్తవ్యము. శరత్కాలపూర్ణిమా విధుబింబ నిరసనహేతు భూతమైన తత్కుమారుని ముఖచంద్రసందర్శనానంతరము ఎట్టి పాషాణహృదయునకైనఁ గరుణారస ముద్భవింపదా? (తనలో) కట్టా! నావలనఁ గలిగిన యీ కుఱ్ఱవానియసహాయస్థితి గాంచుటకు నాకు లజ్జయగుచున్నది. శత్రుత్వ మేమైనఁ జేయింపఁగలదు. మిగిలిన దానికై వగవఁదగదు. "గతస్య శోచనా నాస్తి" అని యూఱడిల్లెదను.

బూసి—(చినరంగారావును రాఁదీసి) నాయనా! నీవు నాదగ్గఱ నుండువు రమ్ము. భయపడకుము.

చిన—నాకేమి భయము?

విజ—పూవు పుట్టినతోడనే తావిఁగొలుపు. (ముద్దుఁగొనుచున్నాఁడు.

బూసి—నిరర్థకంబుగ హైదరుమాటలువిని యెట్టి వీరులఁ గోల్పోయి తిని! కానిండు. దాదీ! నీవు సంశయింపకుము. నే నీ కుఱ్ఱవానిస రక్షించి యుర్వీసింహాసనాసీనుం గావించెదను.

వేంక—దేవా! కృతార్థురాలనైతిని. రంగారాయ మల్లమాంబల సద్గ తులకుఁ గారణముఁ గల్పించితిరి. కుఱ్ఱా! ఒక్క ముద్దిమ్మా. నీకెడ మగుచున్నాను. చిరాయుష్మంతుండవుకమ్మా. ఇదియే కడ సారి చూపు. దేవా! నాకిఁక సెలవిండు.

బూసి—నీవెక్కడ కేగెదవు? నీకలవశీనపుట్టువ నితోఁను దకున్ననెట్లు? మాతోడ నీవుకూడ రమ్ము.

వేంక—దేవా! అట్లుగాదు. ఇట్లగుఁగాక!

తే॥ గీ॥ తల్లిదండ్రి దైవంబైన ♦ మల్లమాంబ
జరిగిపోయె నా కీతుచ్ఛ ♦ జన్మమేల?
కంఠమును దుంచుకొనెద నా ♦ కముకనేని
మల్లమారాజ్ఞి సాన్నిధ్య ♦ మహిమఁగనెద.

(అని పొడుచుకొని ప్రాణము విడుచుచున్నది.)

బూసి—(ముక్కుపై వ్రేలుంచి) హైందవుల సాహసము లోకాతీతము.

చిన—అయ్యయ్యో! దాదీ! దొరగారూ! దాది పలుకదేమి?

బూసి—నాయనా! నేను దాదిని బిలిపించెదను. నీవు కోరినవెల్ల నిచ్చెదను. నాతోడ రాఁగలవా?

చిన—ఆడుకొనుటకుఁ గత్తులుఁ గటారులు నుండునా?

బూసి—(చెక్కిలి నిమురుచు) నాయనా! సర్వమును దొఱకును.

చిన— అట్లైన వచ్చెదను.

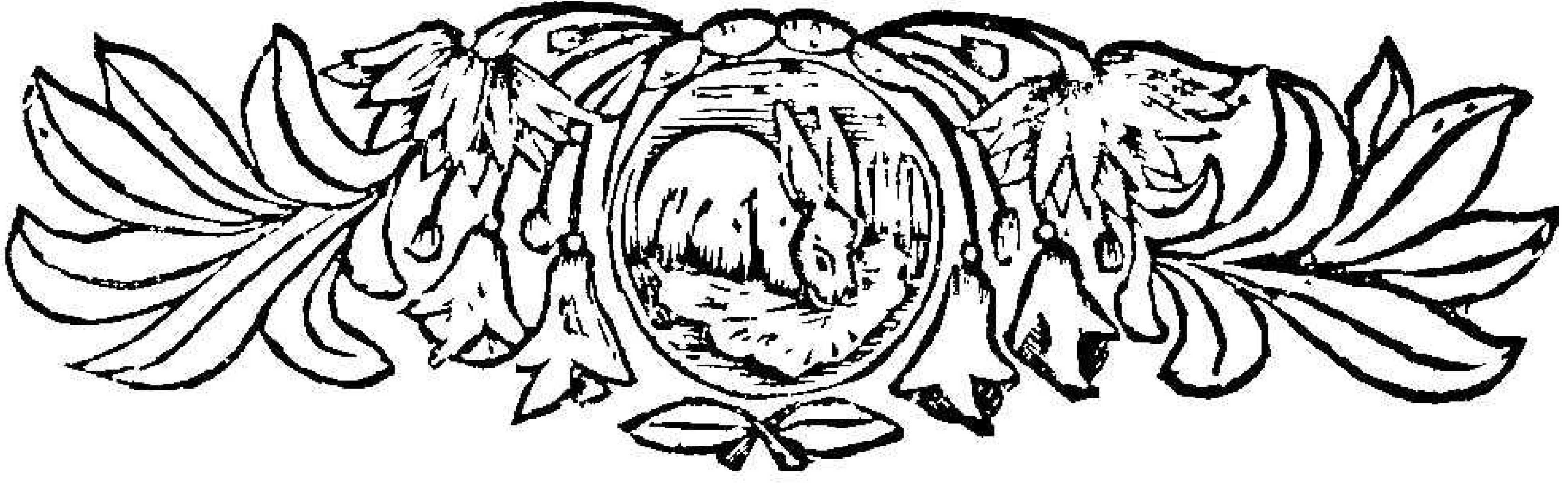
విజ—సెహబాస్! పులిపిల్ల యనిపించితివి.

బూసి—విజయరామరాజా! అస్తమయమైనది. బొబ్బిలికోట స్వాధీనమైనది. రేపు విశేషములఁ జూడఁదగును. ఇప్పటికిఁ బటకుటీరముఁ జేరుదము రమ్ము.

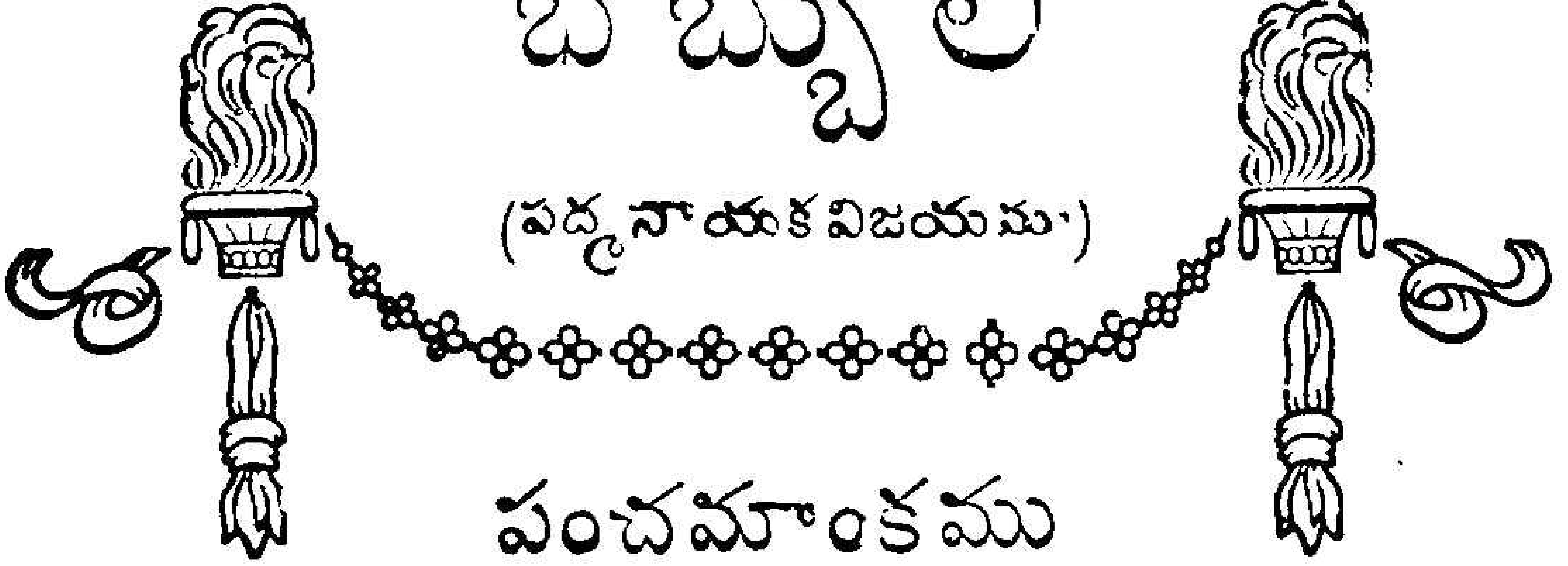
(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది చతుర్థాంకము

శ్రీ మత్పరదేవతాయై నమః

బొబ్బిలి

(పద్మనాయకవిజయము)

పంచమాంకము

(రంగము-రాజాముకోట, పర్యంకశాయియై పాపారాయఁడు ప్రవేశించును.)

పాపా—(నిట్టూర్పుపుచ్చి) ఇది యేమిచిత్రము! ప్రయత్నపూర్వకముగఁ గనులుమూసినను మూఁతపడకున్నయవి. మనంబు పరిపరివిధంబులఁగీడును శంకించుచున్నది. అనుమానగ్రస్తుండౌటచేఁ గాఁబోలు ప్రపంచ మవశకునమయమై కానిపించు. కారణ మూహింపఁజాలకున్నాను.

కం॥ వేఁకువజామైన మనో
వ్యాకులమున నేఁడు కున్కు ♦ పట్టదు నాకున్
మాకపకారం బేదియొ
హైకొనినవిధానఁదోఁచు ♦ స్వాంతంబునకున్.

బొబ్బిలి క్షేమసమాచారము నేఁడేకదా రానిది! నేనింత కలవరపడ నేల?

నేపథ్యమున—పాపరాయా! పాపరాయా! ఎందుంటి వెందుంటివి?

పాపా—ఎవరురా! (ఆత్మగతము) శత్రువు కాదుగదా? (అని వాలుఁ బెఱికి లేచి యోచించుచున్నాడు).

దేవా! సర్వనాశనమైనను దొందరింపకున్నావా?

పాపా—(తనలో) స్వజనకంఠరవంబే. (బిగ్గరగ) ఏమోయి అప్రియము లాడుచున్నావు! ఏమిమునిఁగినది?

(త్వరగాఁ బెద్దన్న, వెంకన్నలు ప్రవేశింతురు)

స్వామీ! రక్షింపుము. రక్షింపుము. (అని పాదములపై వ్రాలుదురు.)

పాపా—(విభ్రాంతుఁడై) పెద్దన్న వెంకన్నలారా! నా శరణ్యమపేక్షించుచున్నారేమి?

పెద్ద—అయ్యా! మాకింకొక శరణ్యస్థాన మెయ్యది?

వెంక—అయ్యా! మీరుదక్క మాకు వేఱు దిక్కెవ్వరున్నారు?

పాపా—అయ్యో! అట్లనుచున్నారేమి? మీరాక యెక్కడనుండి?

పెద్ద—మా దౌర్భాగ్యదేవత చెంతనుండి.

వెంక—ఎక్కడనుండి యేలరాఁగలము? వీరబొబ్బిలినుండియే.

పాపా—అట్లయినచో బావగారు లేరా? వెంగళరాయఁడు లేఁడా?

పెద్ద—ఉన్నారు. లేకేమి?

వెంక—వీరస్వర్గమందునో? కొనయూపిరితోఁడనో?

పాపా—(ఆశ్చర్య భయానక దుఃఖరసంబులతో ఖడ్గంబు విడిచి నేల కొఱఁగి) హా! భారతీయనైసర్గిక స్వాతంత్ర్యసంరక్షణాసక్త హృదయా! హా! తృణీకృతగాండీవిధనుర్విద్యారహస్య సంగ్రా

హా! కైకప్రవీణా! హా! రేచర్లగోత్రపయః పారావారరాకానిశా
కరా! హతోస్మి! హతోస్మి! (అని మూర్ఛిల్లును)

పెద్ద—దేవా! ఊఱడిల్లుము ముూఱడిల్లుము.

వెంక—అయ్యో! ఇది వీరోచిత కార్యంబుగాదు.

పాప—(లేచి) ఆహా! ఇంకేమని జీవించెదను? (నిర్వేదముతో)

శా॥ రంగారాయ నృపాలకా! ప్రబలదై ♦ ర్యస్థైర్య మంథాద్రి! ఉ
తుంగాభీలపరాక్రమక్రమకళా! ♦ దుర్వారశస్త్రప్రభా
గాంగేయా! పవనాత్మజాత సదృశ ♦ ఖ్యాత్యైకదుర్ధరదో
స్సంగా! ఎందరమున్నఁ గర్మఫలమే ♦ సాగెంగదా నీయెడన్.

వెంగళరాయా! దగ్గఱనుండియు సోదరుని గోల్పోయితివి
గదా! అయ్యో! నా వెఱ్ఱియేగాని నీశక్తివంచన ముచుకొని యుందువా?
విధినిర్ణీతమపరిహతముగదా?

సీ॥ క్షత్రియ యవనసా ♦ హసౌర్య వాహినులకు
దుర్గమంబగు మన ♦ దుర్గమందు
వెంగళరాయాది ♦ వెల్మవీరోద్ధతుల్
చేరి నిన్నుఁ బరివే ♦ ష్టించియుండ
సమరశూరవ్రాత ♦ సంస్తుత్యదోర్బల
శాలివౌ నీచేత ♦ శస్త్రములర
వీరబొబ్బిలి నాల్గు ♦ వేలదళంబును
బరిభుజశక్తియుక్తిమైఁ ♦ బరిఢవింప
తే॥ గీ॥ ఒక్కమానవమాత్రులెక్కయేమి
నిర్జరులకేనియున్ నీవు ♦ దుర్జయుఁడవె
ఎట్టిదురవస్థ ప్రాప్తించె ♦ నట్టినీకు
బరిధనగాంగేయ! శ్రీరావు ♦ రంగరాయ!

పంచమాంకము

అమిత రోషావేశంబున నోడలెఱుంగని బాహుదర్ప ప్రతాప ప్రదర్శనమునకుం బాల్పడి మావారిట్టి దుర్గతికి లోనై యుందురు. లేకున్న నొక్కపూటలో యుద్ధము పరిసమాప్తి కాంబోదు.

పెద్ద—ప్రభువుగారు లెస్సగా యోజించిరి.

వెంక—దేవా! నిన్నటి ప్రభాతము మొదలు మధ్యాహ్నమువఱకు కోట చలింపలేదు. పిమ్మట శతఘ్నికాహూతి నచ్చటచ్చట శిథిలమయ్యెను. అటుపైనం గోపాతిరేకంబునం గోటవదలి రిపుసైన్యంబులం జొరంబాఱి వీరవిహార మాచరించి మనవారు వీరస్వర్గ మలంకరించిరి. తాము రాజాముకోటం గాచుచున్నారని విని విజయరామరాజు [illegible]సైన్యంబును దేవులపల్లి మార్గంబునం దీసికొనివచ్చి నిన్నటి యుదయముననే మన కోట ముట్టడించెను.

పాపా—అదియే మనవారు చేసిన ప్రమాదము. ఈ రాత్రివఱకుం గోట విడువక కాపాడుకొనియున్న నెల్లైన నే నీవార్తం గనిపెట్టి యుందును. ఎల్లిప్రభాతంబున నేనును మనవారును వైరిసైన్యంబులను బురోపరిభాగంబుల నెదిర్చియుండినం జేయునది లేక ప్రతిపక్షులు మనకుం బాదాక్రాంతులై యుందురు. జయము కరతలామలకమయ్యెడిది. వేగిరపాటున సర్వము తలక్రిందైనది. గతజలసేతుబంధనమున నేమిప్రయోజనము? విధివ్రాత ననుసరించి బొబ్బిలికోటకును, మాకును నేటితో ఋణము పూర్తిగాం జెల్లినది. దీనినిగుఱించి ధీరోదాత్తుండు వగలం బొగులందగదు. శోకాతిరేకంబున నడుగ మఱచితిని. మల్లమారాజ్ఞియుదంత మేమి? తక్కుంగల స్త్రీలగతియేమి?

పెద్ద—వెంకన్నా! కర్ణకఠోరంబగు తత్కథావిధానము నీవే వివరింపుము.

వెంక—అట్లు కోట శిథిలంబగుచుండ—

పాపా—(మాట కడ్డమువచ్చి) వెంకన్నా! ఏదియెట్లయినఁ బోనిమ్ము. మానభంగభయంబు లేదుగదా!

వెంక—లేదు. లేదు.

పాపా—చాలును. ఇఁక నేమువచించినను నప్రియముగ భావింపను. కానిమ్ము.

వెంక—ప్రభువుగారు పరాజయభీతిచేఁ జెలికాని వెంకయ్యగారిని శిశుస్త్రీవధాకార్యనిర్వహణార్థమై యేర్పఱచిరి.

పెద్ద—చెలికాని వెంకయ్యగారి యాగమనంబుననే యుద్దేశమూహించి మల్లమాంబ తన [illegible]రున కెఱయయ్యె.

పాపా—సెహబాస్ వీరపత్నీ! దిగంత విశ్రాంతకీర్తి నార్జించితివి.

వెంక—తదితర శిశుస్త్రీబృందమును నగ్నికాహుతిఁ గావింపఁబడియె.

పెద్ద—తదనంతరము పద్మనాయక యోధాగ్రేసరులెల్లరు నంతుల సమరంబునకుఁ గవిసిరి.

పాపా—రంగరాయా! ఇదియెల్ల నీచేత సంభవించినగతిసుమా!

శా॥ నేనేయుండిన నస్మదీయరణ పాం ♦ డిత్యప్రభావాన బా
హాసిర్థాతపరాక్రమ ప్రథితదా ♦ వాగ్నిచ్ఛటల్ రామరా
జ్యసేనానాయకులన్ దహింపఁ బరదే ♦ శీయోగ్ర సంగ్రామ వి
ద్యానైపుణ్య మతిక్రమించియు స్వసం ♦ స్థానంబు రక్షింపనే?

వృధాభ్రాంతికాని లేరా? ఉపయోగపడిన వారి బాహుమేధా బలంబులు చాలకపోవునా? కాలగతి తప్పివచ్చునప్పుడు మానవవ్యక్తి శక్తిసామర్థ్యంబు లక్కఱకురావు. నేను లేకపోయితినే యని పరితపించుచుంగాని యున్నచో నున్నవారేమిచేసిరో నేనును నదియే యొనర్చి

యుండను. దైవయుక్తమున కెవరు ప్రతిఘటింపఁగలరు? వెంకన్న పెద్దన్నలారా! వీరబొబ్బిలికోటలోని పద్మనాయకకుటుంబములు నిరవశేషముగ నశించినట్లేనా?

పెద్ద—బాబూ! అందులకు సందేహమా!

వెంక—వెంగళరావుగారొకరు మాత్రము కొనయూపిరితో బూసిగారి ప్రాణవైద్యశాలయందున్నారు. తుదకుఁ జిన రంగారావుగారు సహితము—

పాపా—ఆఁ. విపరీతమేమియుం జెప్పవుగదా!

వెంక—చెప్పను. శత్రువులకుఁ జిక్కరిగాని బూసిగారు రక్షింతుమని వాగ్దాన మొనర్చిరి.

పాపా—పోనిమ్ము. ఇది యొకకీడులోని మేలు. ప్రభు కుటుంబమునకు నివాపాంజలి యొసంగుట కీమొలకయైన నిలిచె. చిరాయుష్మంతుండగుఁగాక! వెంకన్న పెద్దన్నలారా! సరిపోయినది. చరిత్రము సాంగముగా వింటిని. ఈయుందగినవారికెల్ల తిలోదకము లిచ్చెదను. ఇఁకఁ గర్తవ్య మేమియో బోధింపుఁడు.

పెద్ద—స్వామీ! తమ కేము కర్తవ్యము బోధింపఁగలవారమా?

వెంక—చేయఁగలయంతవఱకు శత్రుమారణకర్మంబున వర్తిల్లి ప్రభుఋణముక్తులమగుటయే సమంజసము.

పాప—వెంకన్నా! ఎవ్వరి కొఱకిఁకను యుద్ధముఁ గావించెద?

ఉ॥ బందుగు లాప్తులున్ హితులు ♦ బ్రాణములన్ విడనాడి స్వర్గముం
బొందిరి మోడుమ్రాఁకువలెఁ ♦ బొక్కెదనొక్కఁడ నేమి చూచి చే
యందగుఁ బోరు శాత్రవబ ♦ లాధిక మెన్న జయాభిలాష లే
దెందుల కీప్రయాస త్యజి ♦ యింతు స్వఖడ్గముతోడ జీవముల్.

పెద్ద—ఇది శూరధర్మముకాదు.
వెంక—అయినను దమరే యోజింపుఁడు.
పాప—అయ్యో! యోజించుట కింకేమున్నది!

ఉ॥ అట్టి త్రిలోక వందిత మ ♦ హామహిమాన్వితశీలమైన తోఁ
బుట్టువు మల్లమాంబ యసు ♦ వుల్ త్యజియించె మురారికైన ని
ట్టట్టన రాని నిశ్చలబ ♦ లాతిశయుండగు రంగరావుచే
పట్టిన భార్యనుం గలిసెఁ ♦ బాపయపాపము పండఁబాఱెనాఁ.

వెండియు బొబ్బిలి దుఃస్థితిఁ దలంచి యూఱడిల్లలేకున్నాను.

మ॥ ఎవఁ డర్జించెనో యెన్నఁ డేర్పడియెనో ♦ యీరాజ్యమేలాటి వై
భవముల్ గాంచెనో పద్మనాయకుల డా ♦ ర్భాగ్యంబుచే నేఁటితో
యవనాధీనమునకా మెలంగి గత స ♦ ర్వాధిక్యమై పొల్పుఁద
క్కేఁ విధిప్రాప్తిని మీఱఁజాలక యశ ♦ క్తిన్ శూరులీక్షింపఁగన్.

ఏమో? సర్వనాశమైన తదుపరి విక్రమమువలనఁ బ్రయోజనములేదు. ఆత్మహత్యామార్గముననైన రంగారాయాదులఁ గలిసికొన యత్నించుటయే సమంజసము.

పెద్ద—ప్రభువులు తప్పఁ దలంచుచున్నారు.
వెంక—మనవిచేయఁగలవాఁడ(?)ము కాముగాని దూర మాలో
చింపుఁడు.

పాప—ఔను. ఆత్మహత్య మహాపాతకము. రణరంగమరణమే ముక్తిప్రదము. కనుక సమరతలంబే ప్రవేశయోగ్యంబు. ఇంక యుక్తాలోచనతోఁ బనిలేదు. ఇంతకంటెఁ గీడు మూడఁదగినదియులేదు. (కొంచెమాఁగి) వెంకన్నా! సరే. బాగుగనున్నది. మనవారందఱి సంగతిఁ జెప్పితివి. ఎదిరి బలంబుల స్థితిగతులు పలుకవైతివి.

పెద్ద—ఏ కొద్దిమందియో మిగిలిరిగాని సైనికనష్టము వారికే యధికము.

వెంక—సైన్యంబు లెట్లుపోయినను విజయరామాదులు మాత్రము సురక్షితముగ నున్నారు.

పాపా—తాండ్రపాపరాణ్మృగేంద్రము జీవించియుండ విజయరామునకు సురక్షితమా? ఎన్నాళ్ళు? నేంటి కాయుఃపూర్తియై తీఱవలయును.

శా॥ పాపంబో మఱి పుణ్యమో సలిపెదం బా ♦ వారాయుండన్ బేరు సం
స్థాపింతున్ జగముల్ విరుద్ధరణ ధ ♦ ర్మజ్ఞుండనుంగాక యీ మ
త్కోపంబాఱదు రామరాజ మరణో ♦ ద్యోగంబునే తుచ్ఛమా
యోపాయంబున నేసెం దీర్చు దనుకన్ ♦ యుద్ధంబులోం దప్పినన్.

పెద్ద—దుర్మార్గుని సాధించుటకు దుర్మార్గగామియైనను దప్పులేదందురు.

వెంక—తప్పైనను నేండు సుఖ మనుభవించుచున్నామా, రేపు నరకప్రాప్తి సంశయించుటకు!

పాపా—కనుకనే బొబ్బిలికింత దుర్గతిం గల్పించిన కట్టెండి నేమిచేసినను ఎట్లు సాధించినను దప్పుగాదని నమ్మితిని. వీరబొబ్బిలి వేణుగోపాలస్వామి మనపాలం గలండు. అట్టి శుభశకునములు నాకుం బొడంగట్టుచున్నవి. మనము సఫలీకృత మనోరథులమై ప్రభుఋణముక్తుల మయ్యెదము. దిగంత విశ్రాంత యశోవిరాజితులము కాంగలము. మీరు ధైర్య మవలంబింపుండు. నా బారిం బడి తప్పుకొనంగలవాండు లేండు. నిశ్చయము.

శా॥ ధర్మాధర్మవివేచనాగరిమం జి ♦ త్తంబందుం బోనాడి దు
ష్కర్మారంభుని రామభూవరువధా ♦ కార్యంబు నెగ్గించి యా
దుర్మార్గంబునకున్ ఫలం బనుభవిం ♦ తున్ గాక యీ రాత్రితో
నిర్మానుష్యవిరోధిలోకమున శాం ♦ తించున్ మదస్త్రంబులున్.

పదపడి పాపారాయుని హృదయశాంతి చేకూరుఁగాక! వెంకన్న పెద్దన్నలారా! తెల్లవాఱినది. ఈరాత్రి సర్వంబును మత్కరవాలం బువలననే చక్కఁబడును. మీ రిరువురుమాత్రము తత్క్షణము పగల కంటఁబడకుండ బొబ్బిలింజేరి మాఱువేషభావలతో నాయాస్థలములఁ జూచి విజయరామరాజు పటకుటీరముకడకుఁ గటికిచీకటియుండైన ధారాళముగఁబోనైన మార్గ మాలోచించి యీరాత్రి రెండవజాముననబొబ్బిలిప్రాంతమున నన్నుఁ గలిసికొనుఁడు. మసలవలదు.

వెంక—చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

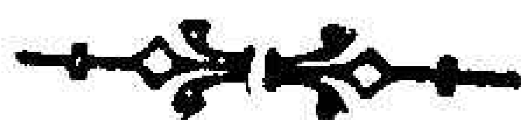
పెద్ద—ఆజ్ఞఁ గైకొందుము. (నిష్క్రమించును)

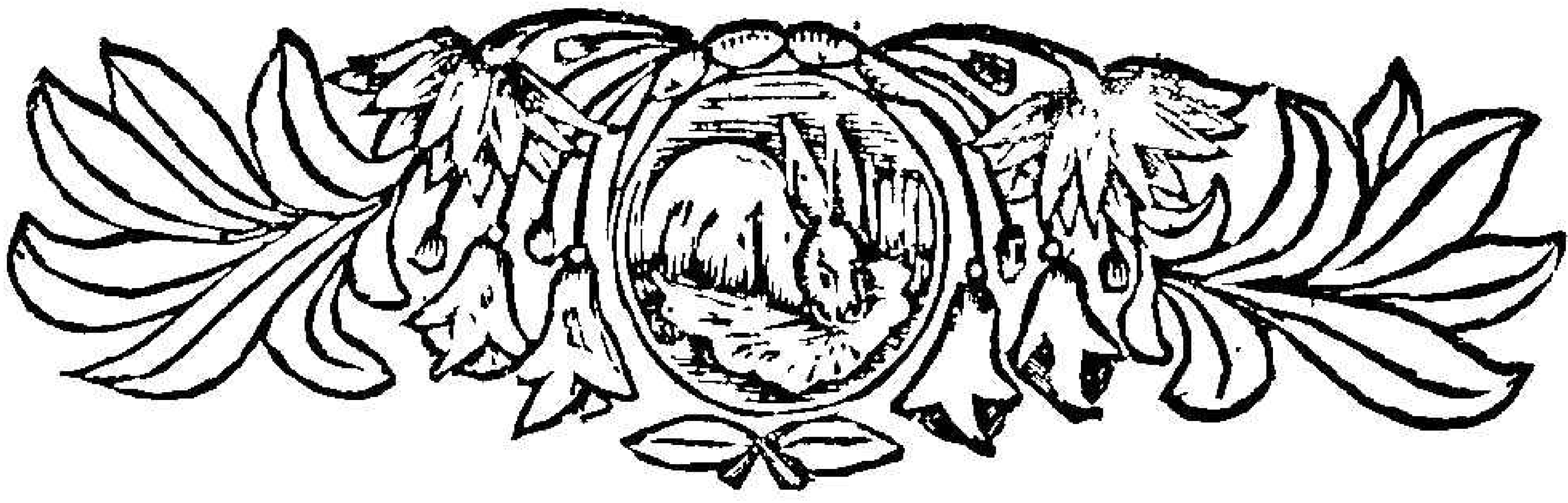
పాపా—పూజ్యమైనకరవాలమా! నేఁటిరాత్రి నీ వప్రతివాతప్రతాపముఁ జూపవలయు సుమా!

సీ॥ ప్రతిఘటించిన పరి ♦ పంథివర్గముఁ గిక్క
రనకుండ వడి నఱు ♦ మాడవలయు
ఎట్టితనుత్రాణ ♦ మేనియుఁ భేదించి
విజయుఁ జితిప్రవర్ధఁ గా ♦ వింపవలయు
యువనాథమాధము ♦ హైదరుఁ జంపియుఁ
జంపనియట్లు హిం ♦ సింపవలయు
స్వామియే యనెడి వి ♦ శ్వాసముఁ దిగమ్రింగి
పాపరాయుని వాదిం ♦ పంగవలయు
తే॥ గీ॥ శస్త్రరాజమా! కనుక ని ♦ శ్చలతఁబూని
విమతదారుణ విక్రమా ♦ భీలవహ్ని
నార్చి సద్యశశ్చంద్రికా ♦ వ్యాప్తి నీవ
కూర్పఁగావలె విప్పర్ల ♦ గోత్రమునకు.

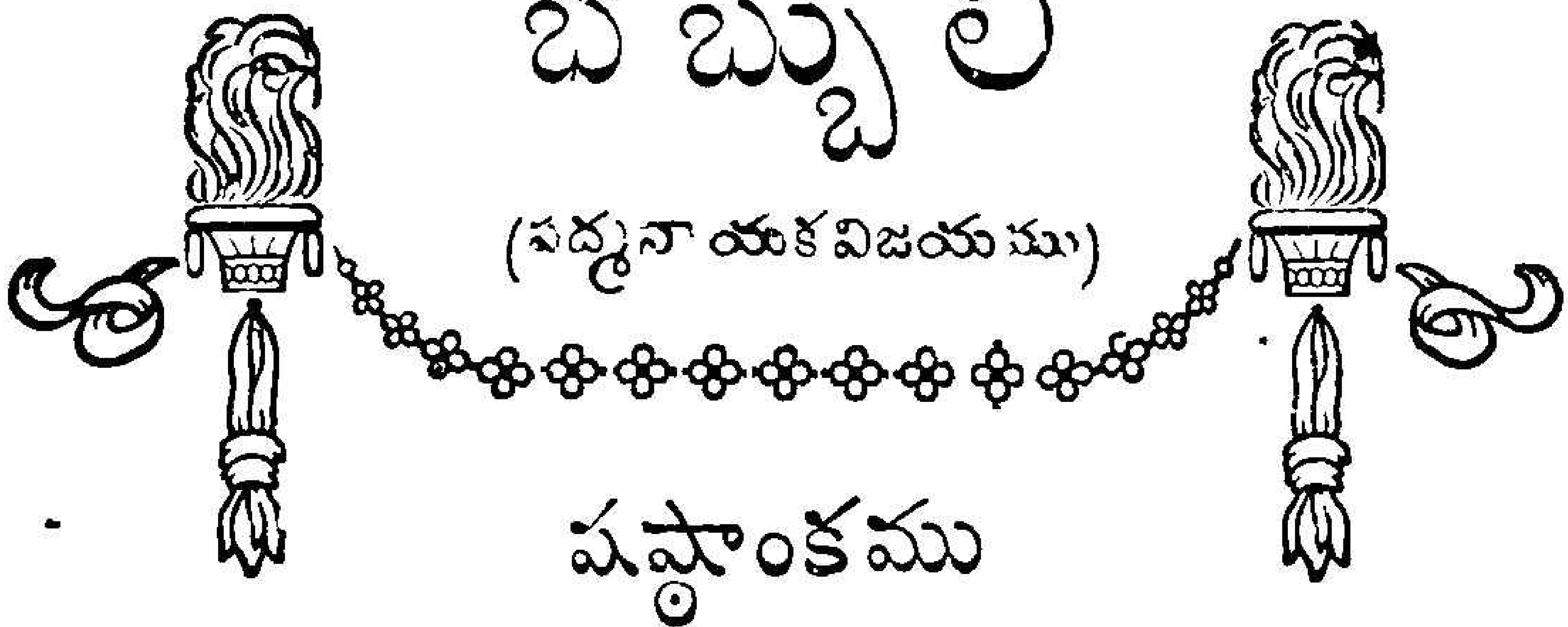
(ఖడ్గమును గనులనద్దుకొనుచు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

(ఇది పంచమాంకము)

శ్రీమత్పరదేవతాయై నమః

బొబ్బిలి

(పద్మనాయకవిజయము)

షష్ఠాంకము

(బొబ్బిలి పురప్రాంతమునఁ బాపారాయఁడు ప్రవేశించుచు)

పాపా—

ఉ॥ సంతతభోగభాగ్య వి ♦ సత్ప్రతిభా మహనీయసత్కళా
క్రాంతవిరాజితంబయి ప ♦ రాక్రమ సుస్థిరబాహువిక్రమో
ద్ధ్వాంతయశఃప్రభాకలిత ♦ భాసురశూరజనావృతంబునై
కాంతిలు మాతృభూమికడ ♦ గండ్లకు గుండెలు వ్రయ్యలయ్యెడిన్.

అక్కటా! బొబ్బిలిరాజ్యరమాపురంధ్రి! నిన్నెట్టి యిక్కట్టులఁ జూడవలసివచ్చెను! పాపరాయా! పూవులమ్మిన వీధినే కట్టె లమ్ముచున్నావు. సంపదలు క్షణభంగురములనుట ప్రత్యక్షముగ ననుభవమునకు వచ్చెను. శ్రీదేవీ! నీవు చంచలస్వభావ వనుమాట సార్థకపఱచుకొంటివి. కట్టా! ఎట్లు లీదుఃఖసాగరమును దరించెదను?

మ॥ అకటా! మొన్నటిదాఁకఁ గ్రూరరిపు సం ♦ హారంబునన్ బద్మనా
యకసంస్థానముఁ బెంపుసేతునని ధై ♦ ర్యంబందితిం గాని నేఁ

టికి నీవిట్టు లనాథవై యుండఁగ ద్వి • ట్సేనాసమూహంబు బా
రికి లోనైతివి రాజవైభవ పురం • ధ్రీ! మాపు దూరస్థవై.

ఛీ!ఛీ! ఎక్కడివైభవములు! ఎక్కడిసంసారములు! ఎక్కడిదుఃఖములు! ఇఁక నెట్టి శోకావేగంబైనియు నన్నుఁజలింపఁ జేయఁగూడదు. నాహృదయము ఱాయిఁగావించుకొనియెద. వచ్చినకార్యం బొకటియుఁ జేయుచున్న కార్యంబొక్కటియు నైనది. రెండవజాము గడచుచున్నది. వెంకన్న పెద్దన్నల జాడలేదు. చాలదినములుకనుక వీరును శత్రుబాధితులు కారుగదా!

(వడిగ వెంకన్న పెద్దన్నలు ప్రవేశింతురు)

వెంక—
పెద్ద— } స్వామీ! నమస్కరించుచున్నారము.

పాపా—పరిజనులారా! తొందరలేమియు లేవుగదా!

పెద్ద—లేవు.

పాపా—మఱి విజయరాముని యునికిపట్టెఱింగితిరా!

వెంక—చిత్తము.

పాపా—మనకార్యంబు నిర్విఘ్నంబగుఁగదా!

పెద్ద—నిస్సందేహముగా.

వెంక—ఇప్పుడు రామరాజుపటకుటీరము నుండియే వచ్చుచున్నారము
ఇరువురుభటులుమాత్రము ద్వారమును గాపాడుచున్నారు.
తదితరులెల్ల రొడలుమఱచి నిదురించుచున్నారు.

పాపా—సెహబాస్! మంచిసమయము. దొంగపోటుతనము తగదని
సంశయింపను.

సీ॥ నిద్రించువారిపై ♦ నిరుపమసాహసం
బులఁ బ్రకటింపఁడె ♦ మునుపు ద్రౌణి
ముందు శిఖండిని ♦ బూని గాంగేయుని
సంహరింపఁగలేదె ♦ సవ్యసాచి
భూరుహంబు వెనుక ♦ పొంచి యా వాలిని
సాధింపఁడే జాన ♦ కీధవుండు
అనృతోక్తులాడి ద్రో ♦ ణాచార్యు నిర్జింపఁ
దలపెట్టఁడే యమ ♦ ధర్మసూతి
తే॥ గీ॥ ప్రాజ్ఞులును మహనీయు లెంద ఱీ ♦ మాదిరిసల్పి
ఘనతఁజెందిరో వేయు వా ♦ క్కొనఁగనేల?
పాపపుణ్యంబు లనియెడు ♦ భ్రాంతివీడి
బహువిధోపాయములఁ బగఁ ♦ బాపవచ్చు.

అయ్యయో! నన్నవతారపురుషులతోఁ బోల్చుకొని యెంత పొరఁబడుచుంటిని? పాషాణంబు నొక్కకోమలాంగిగఁ బరివర్తనముఁ గావింపఁగల్గిన వనజాతాసనవాసవప్రముఖామరమౌనివ్రాత సంస్తుత్యదివ్యపాదరజస్తుల్య ప్రభావంబును నరనారాయణాది పరమపురుషభయంకర హేతుభూత ప్రళయకాలకల్పితానల్పతీవ్ర నారాయణాస్త్ర సముపహాశస్త్రప్రాప్తియు, నిజధర్మపత్న్యభిమానసంరక్షణక్రియాసక్తప్రమత్త పరపంథిప్రాణసంరక్షణాపరప్రతిజ్ఞాపరిపాలనసామ్యధర్మకార్యానురక్తియుఁ దృణీకృతఫాలాక్షాక్షీణ కౌక్షేయప్రతాపానన్య సాధారణోదగ్రక్రోధ విక్రమాభిల నిర్వక్రపరాక్రమక్రమ సదృశమహత్త్వంబును నాకు లభించెనేని నేనప్పుడు శ్రీరామార్జున ధర్మజాశ్వత్థామలతోఁ దులఁదూఁగఁగలను. మహాత్ముల లీలలలోఁ బ్రమాదంబుల నుదాహరణంబుగఁ గైకొని యవసరమైన తమ దుశ్చేష్టల కన్వయింపఁ జేసికొనఁజూచుట క్షుద్రులపని. వారు దేవతాంశసంభూతులు. ఎందునకైన సమర్థులు. వారిముందు మనమన నెంత! హస్తిమశకాంతరము. కనుక నేను ప్రథమమునఁ దలంచిన విధ మను

సరింపక విజయరాముని ధర్మయుద్ధమునఁ దలపడి మగవాఁడ నని పించుకొనెమెదఁగాక!

పెద్ద—అట్లయిన మనము సఫలీకృతమనోరథుల మగుట కష్టము.

వెంక—కష్ట మనియెద వేల? దుర్ఘటమనిన సరిపోవును.

పాప—ఏమనినను సరిపోదు. విజయరాముఁడు నాబారినుండి తప్పుకొనుట దుర్ఘటమనినప్పుడు సరిపోఁగలదు.

మ॥ హరుఁడుక్ శ్రీహరియుక్ సురాసురలు బాహాబాహిమార్గోన్నవే
పురుపర్త్యర్థులు చుట్టుముట్టిన భయం బుంజెందఁగాఁ బోక దు
ర్ధరదోర్వీర్య పటుప్రతాప రిపుసం తాన ప్రభాభీలభీ
కరిశౌర్యాగ్నుల నిర్వహింతురు ప్రతిజ్ఞల్ తాండ్రవంశోద్భవుల్.

ఇఁక మాఱాఁడక విజయరాముని పటకుటీరమునకు దారి తీయుఁడు.

(ముప్పురు పరిక్రమింతురు)

(యవనిక యెత్త విజయరాముని పటకుటీరము, ఉత్ఖాత ఖడ్గులగు నిరువురు ద్వారపాలకులు ప్రవేశింతురు.)

పాపా—(దూరముననుండి) వెంకన్న పెద్దన్నలారా! మీరిరువురు ద్వారపాలకుల నిరువురను సడిలేకుండ దవ్వులకుం గొనిపోయి వధింపుఁడు. తడయవలదు.

(వెంకన్న పెద్దన్న లిరువురు ద్వారపాలకుల కుత్తుకలనొక్కి యెత్తుకొనిపోవుదురు.)

పాపా—పెద్దన్న వెంకన్నలు వారి నియోజితకార్యంబులు నిర్విఘ్నముగా సాగించుకొనుచున్నారు. ఇఁక నేను మాత్రము మసలనేల? (ఖడ్గమును బరీక్షించి) (మేఘగంభీరస్వరముతో) విజయనగ

రాధిపా ! పులి! పులి! మేల్కొనుము, మేల్కొనుము! (పట కుటీరమును జించి ప్రవేశించి రాజుపైఁగూర్చుండి.)

సీ॥ హైదరుజంగు పా ♦ దాశ్రియమొనరించి
దురముఁ గల్పించిన ♦ ద్రోహబుద్ధి
కన్నంతలోఁ దృప్తి ♦ నొందక వెలమ రా
జ్యంబేలఁ గోరు దు ♦ రాశయంబు
ఖండాంతరులమైత్రిఁ ♦ గావించి భారతీ
యుల కెగ్గుఁరోసిన ♦ తులువతనము
పద్మనాయకకుల ♦ ప్రాభవధ్వంసనో
పాయసంకలితమౌ ♦ పాపవృత్తి
తే॥ గీ॥ యొక్కటై విధిబలము చే ♦ యూఁతనొసఁగఁ
దాండ్రకులుఁడు నిమిత్తమౌ ♦ త్రింబుగాఁగ
నీవధావిధానంబును ♦ నిర్వహించు
నాత్మసంరక్షణోపాయ ♦ మరసికొనుము.

విజ—(కనులు విచ్చిచూచి చలింపక ధైర్యముతో) ఛీ! ఛీ! విప్రుల గోత్రగౌరవాతిశయములకు నీయాచర్య కళంక మాపాదించుచున్నదిసుమా !

తే॥ గీ॥ ఒడలు మఱచి నిద్రించు నా ♦ యురముపైన
నధివసించి ప్రగల్భంబు ♦ లాడెదేల ?
పద్మనాయక సత్కులో ♦ ద్భవుఁడ వేని
ప్రతిఘటింపుము ధర్మ సం ♦ గ్రామకేళి.

నిరాయుధుని, నిద్రితుని జంపఁజాలిన మగవాఁడవని నేనింతదనుక నెఱుంగను.

పాపా—విజయరామరాజా! నీకనుమానము నిన్నట్లు పీడించుచున్న దిగాని నిన్నన్యాయంబుగఁ బొరిఁగొనఁ బాల్పడుదునా? దూర

మునునుండి కేకలుపెట్టినఁ బాఱిపోయెదవని యిట్లు చేసితిని. ఇఁక నీవు నన్నెట్లును దప్పించుకొనిపోఁజాలవు. ఇదిగో వదలితిని. (అని విడుచును) నిద్రితుఁడవేని మేల్కొల్పితిని. నిరాయుధుఁడవేని శస్త్ర మందికొనుము. ఏదీ! ఇఁక నీశక్తిసామర్థ్యంబులు వెల్లడింపుము.

విజ—పాపారాయా! ఇప్పుడు పురుషుండ వనిపించుకొను చున్నాఁడవు.

పాపా—విజయరామా! వైషమ్య వాక్యములతోఁ బనిలేదు. నేను మాటలకెడమీయను! త్వరపడుము. (ఇరువురును ఖడ్గాఖడ్గిఁ బోరాడుదురు. కొంతవడికి నిపుణంబుగఁ బాపారాయఁడుగారు విజయరాముని ఖడ్గమును నెగురఁగొట్టుదురు) రామరాజా! ధర్మయుద్ధఫలితముగూడ స్పష్టపడినదిగదా? (అని రామరాజుపై నధివసించి గంభీరస్వరముతో)

తే॥ గీ॥ విజయరామనామాంకిత ♦ ద్విరద మిపుడు
పాపరాయపంచాస్యంబు ♦ బారిఁబడియెఁ
గావఁగల్గు నీ రేడులో ♦ కములవారు
వైళమే తెంచి యితనిఁ గా ♦ పాడుకొనుఁడు.

ఓహో! వీరస్వర్గవాస్తవ్యులగు పద్మనాయకులారా!

మ॥ నరనాథుండును బాంధవాళివినుచుం ♦ డఁగా రంగరాట్సత్సభాం
తరమందున్ వచియించియుండిన ప్రతి ♦ జ్ఞల్ తీర లోకైకభీ
కరశస్త్రాస్త్రకళావిశేషభుజ వి ♦ ఖ్యాత ప్రతాపాగ్ని ని
ర్భరశౌర్యోద్ధతి వైరిచిత్రవధ ని ♦ ర్వర్తింతు వీక్షింపుఁడీ!

ఓరోరీ! క్షత్రియకులకళంకా! నేఁటికి నీపాపంబులు పండఁబాఱెనవి.

ఉ॥ మల్లమదేవియట్టిగుణ ♦ మానిత, మానవతీలలామ, దీ
వ్యల్లలితాత్మ, నీవలన ♦ బ్రాణము లం ద్యజియింపనయ్యెగ

రోల్లసనాప్తి బొబ్బిలి మ ♦ హోద్ధతిఁ బాపఁదలంచు పాపముల్
చెల్లెను నేఁటితో విగత ♦ జీవుఁడవై యిఁక శాంతిఁబొందుమీ.

(అని పొడుచుచున్నాఁడు. విజయరామరాజు పెనఁగులాడును)

ఇంకను బెనఁగులాడెదవా? చింతవిఱిగినను బులుసుచచ్చునా?

సీ॥ వీరబొబ్బిలినేలఁ ♦ గోరెద వియ్యాది
నీయబ్బసొమ్మానె ♦ నీచహృదయ!
పద్మనాయక కులం ♦ బను లార్పుపాపంబు
కట్టికుడుపకయున్నె ♦ కఠినచిత్త!

(మఱియొకచోట నఱుకును)

సర్దారులను మేపి ♦ సంధిపొసఁగ నీసి
ద్రోహ మూరకపోదు ♦ దుశ్చరిత్ర!

(వేఱొకచోట నఱుకును)

మాకోటఁగుట్టు వి ♦ మతి కెఱింగించివం
దుల కిదే లాభంబు ♦ దుర్మదాంధ!

(నఱుకును)

తే॥ గీ॥ నోటి కైనల్లు చాడీలు ♦ నూఱిపోసి
బూసి, హైదరుఁ బురిగొల్పి ♦ పోరుఁగూర్చి
విజయనగర సామ్రాజ్యాభి ♦ వృద్ధిఁగోరి
పడినపాట్లకు నియ్యదే ♦ ప్రతిఫలంబు.

(గాఢముగఁ బొడుచుచున్నాఁడు)

విజ—(ఖడ్గము లాగికొనఁ బ్రయత్నించును.)

పాపా—ఆఁ! ఖలమతీ! చావఁబోవుచు మత్ఖడ్గగ్రహణాభిలాషివగుచున్న నీపెంకెతనమునకు నవ్వగుచున్నదిరా! ఇంకేటి జీవితాశ? ఇదిగో! కడతేఱితివి. (అని వక్షఃస్థలమున బలముగ గాయపఱచి) ఓహో! విజయరామ చిత్రవధాకథావిధాన సందర్శన కుతూ

హాలోపేత విమానారూఢ గరుడగంధర్వ యక్షకిన్నర కింపురు
షాది రంగరాయ ప్రభృతులారా!

మ॥ కసిదీఱఁ వధియించినాఁడ రిపుర ♦ క్తస్నాత కోద్వృత్తి మా
నస మానందముఁ బొందెఁ బ్రేవులను దం ♦ డల్ దాల్చి ప్రత్యర్థి దు
ర్వ్యసనారూఢ ఫలంబొసంగి రవిచం ♦ ద్రార్క గ్రహస్థాయికీ
ర్తిసమేతంబుగ రంగరాయ ఋణము ♦ ర్తిం గఁటి వీక్షింపుఁడీ.

ఇంతటి కోలాహలము జరుగుచున్నను వైరులు మేల్కొనకున్నారేమి? ఓపాశ్చాత్య యవనక్షత్రియ దళంబులారా! వీరబొబ్బిలి బెబ్బులి యను నామాంతరముఁగల తాండ్రపాపరాణ్మృగేంద్రంబు సంగ్రామ కాంతార సీమ యథేచ్ఛావిహారమొనర్చుచుఁ బ్రత్యర్థిమదకుంభికుంభ వ్రాత విదారణాసక్తదారుణాభీల ప్రతాపసుస్థిరమై విక్రమింపనున్నది. మేల్కొనుఁడు. మేల్కొనుఁడు. త్వరపడుఁడు. త్వరపడుఁడు.

మ॥ తరమౌ నేనియు రామరాజనవర ♦ క్తస్నిగ్ధ కాషాయవి
స్ఫురదుద్వాంతతనుప్రకాశితుఁడనై ♦ చూపట్టు నన్ దాఁకుఁడో
పరిపంధుల్ చవిఁగొండ్రు తాండ్రకుల పా ♦ పారాయ సాహోభయా
శరశాస్త్రీయరణ ప్రభాకలిత తీ ♦ క్ష్ణక్రోధ విక్రాంతినన్॥

(తెరలోఁ గలకలము) విరోధులు! విరోధులు!

పాపా—ఆఁ! యవన పాశ్చాత్యసైనికమధుపానమాంద్య మిప్పటికి వదలినది. నిద్రామాంద్యమ్మున యుక్తంబెఱుంగక వారిలో వారు కలహించుచున్నా సర్వదఁగారు! (బిగ్గరగా) ఓపద్మనాయక దళంబులారా! నిద్రితుఁడనిగాని నిరాయుధుఁడనిగాని రణపరాఙ్ముఖుఁడనిగాని విడువక పరిమార్పుఁడు. శత్రువినాశనమే మన ముఖ్యోద్దేశము. మనకు ధర్మముతోఁ బనిలేదు.

(తెరలో) అయ్యో! చూచెదరేమి? పద్మనాయక దళముతోఁ బాపారాయఁడే తెంచి మన సైన్యంబుపైఁ బడినాఁడు. శతఘ్నులఁ బ్రయోగింపుఁడు! ప్రయోగింపుఁడు!

(శతఘ్నికా నినదంబులు వినవచ్చును.)

పాపా—సెహబాసు! సుందోపసుందుల చరిత్రము జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చునీ యుద్ధము చూడ వేడుకగా నున్నది.

(తెరలో) ఓరీ! మూర్ఖులారా! ఏలయీలీల విరోధులం జూడకయే యొండొరులం దలపడుచున్నారురా? విరమింపుఁడు. విరమింపుఁడు.

పాపా—అదియే హైదరు కంఠరవము. అతనిపనిఁ గూడఁ జక్కఁజేసిన నా భారము తీఱును. (బిగ్గరగ) హైదరుజంగుమంత్రివర్యా! వైరికొఱకుఁగదా నీవు వెదకునది? ఇదిగో! బొబ్బిలి బెబ్బులి. విజయరాముని పటకుటీర పరిసరంబుల రిపుకురంగంబుల వేటాడుచున్నది. రా రమ్ము!

హైదరు—(ప్రవేశించుచు) ఇదిగో వచ్చితిని. ఛీ! ఛీ! పిఱికి పందా! నిశీథిని గన్నగానివలెఁ బ్రవేశించియా నీకత్తుసాధించుకొనునది! ఇప్పుడెందుఁ బోఁగలవు?

పాపా—తురుష్కాధమా! ఎందుఁబోఁగలనా? నిన్ను వెంటఁగైకొని వీరస్వర్గ మలంకరించెదను. బొబ్బిలి సింహాసన మధిష్ఠించెద నన్నవాఁడును, అధిష్ఠింపఁ జేసెద నన్నవాఁడును నొక్కని చేతనే గతింపవలయు నను ధాతవ్రాఁత శ్లాఘ్యతరంబు.

హైదరు—పాపారాయా! చాలు నీవాచాలత!

పాపా—ఓరోరి! మ్లేచ్ఛాధమా! వేగిరించుచున్నాను చూడుము.

ఉ॥ లంచ మొసంగినంతనె చ ♦ లంబువహించి వృథారణంబుఁ గ
ల్పించిన పాతకంబది ఫ ♦ లించెను నేఁటికి విక్రమక్రమో
దంచిత పాపరాయ బల ♦ దర్పపరాక్రమవహ్ని నిన్ను సా
ధించియె తీఱుఁ గావఁగల ♦ ధీరుఁడు లేఁడు జగత్త్రయంబునన్.

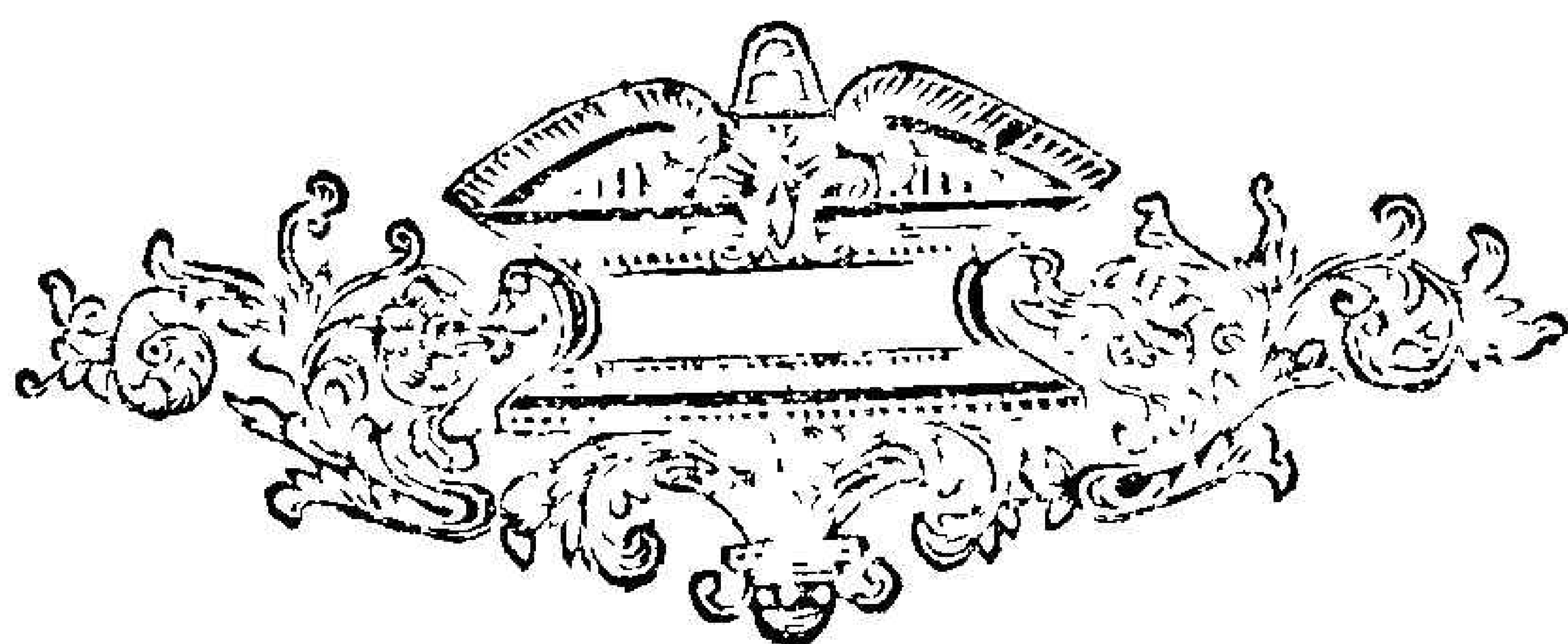
(అని కవయుచున్నాఁడు) (హైదరునకు బలమైన గాయములు తగులును. మూర్ఛిల్లును. పాపారాయఁడు హైదరుజంగుపై నధివసించును.)

పాపా—ఆహా! వీరబొబ్బిలి వేణుగోపాలస్వామి యనుగ్రహమున హైదరుంగూడ సాధింపఁగల్గితిని. విజయరామునిఁ జేయందగినంత కార్యముఁజేసి ప్రభుఋణముక్తిం గంటిని. రాజ్యమున కాధారభూతుఁడైన చినరంగారావు జీవించియున్నాఁడు. దైవానుగ్రహమున వెంగళరాయఁడు బ్రతుకఁగలఁడు. పెద్దన్న వెంకన్నలు గూడ వీరవిహార మొనర్చి స్వర్గముఁ జేరియుందురు. బూసిగారు కరుణించిన, విజయము మాయదియే యగు. రంగారాయాదులు లేని బొబ్బిలిఁ జూడఁజాలను గనుక నిట్లగుంగాక!

తే॥ గీ॥ ఆత్మగౌరవ సంరక్ష ♦ ణార్థ మెట్టి
యుడుమ లేనియుఁ బ్రజ భరి ♦ యించుఁగాక!
హైందవులు పరస్పరకల ♦ హముల మఱచి
దేశ ముద్ధరింపఁగఁ బ్రయ ♦ త్నింతురిగాక!

(ఇది షష్ఠాంకము.)

(సర్వము సమాప్తి.)

117

తప్పొప్పుల పట్టిక

పేజి.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
4	4	బాహుఃవులతీటలెకాదు	బాహువుల తీటలకె కాదు
4	20	దేశముష్కరతురుష్కాధమా!	రే! ముష్కరతురుష్కాధమా!
7	23	మీసాలు వెలివేయు	మీసాలు మెలివేయు
24	1	నిరాకరోరణోద్యమపద్మనాయ కులు	నిరాకరణోద్యమాందోళన కారకు లగు పద్మనాయకులు
24	13	సమిద్రంగ్రథపావ	సమిద్రంగప్రాభవ
30	18	పరిపంథివచతి	పరిపంథివచఃస్థితి
33	14	హొదరు	హైదరు
46	14	దిరుగుపాటు	దిరుగుఁబాటు
52	1	హొదరు	హైదరు
53	12	ముల్లమాదేవి దివ్యశరసర్వ	మల్లమాదేవి దివ్యశరసర్ప
55	7	కత్తియందుకొని రమ్ము	కత్తియందికొనిరమ్ము (రామామణి నిష్క్రమించి కత్తితోఁబ్రవేశించును)
56	20	యామె సంతానమే	యామె స్త్రీసంతానమే
60	1	ఇందిగాదేవి విలోకైక	ఇందిరాదేవి లోకైక
68	9	దలంప	దరింప
80	15	పద్మ యక	పద్మనాయక
83	15	ధర్మంబుల విక్రమించు	ధర్మంబు లతిక్రమించు
88	11	(తనలో)	(తెరలో)
110	10	భీకఃశౌర్యాగ్నుల	భీకరశౌర్యాగ్నుల

118

గంపలగూడెము కుమార జమీందారు, శ్రీ రాజా కోటగిరి వేంకటకృష్ణరావు బహద్దరు గారిచే వ్రాయబడిన యితర గ్రంథములు

1 అభినవపాండవీయము (నాటకము)
2 పాదుషాపరాభవము (చరిత్రాత్మకమగు నాటకము)
} ద్వితీయ ముద్రణము త్వరలో వెలువడును.

3 శృంగారతిలకము
4 యావన నిగర్హణము
5 చాటుపద్యములు
} (రెండవకూర్పు) సిద్ధముగనున్నవి.

6 గోషావ్యాసఖండనము (మొదటికూర్పు)

7 పరిణయాదర్శము—శృంగారరసభరితమగు చక్కని నాటకము-(త్వరలో వెలువడనున్నది)

పై గ్రంథములు వలయువారు :—

పేట బాపయ్య,
గంపలగూడెం పోస్టు,
కృష్ణాజిల్లా.
అని వ్రాయవలెను.

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA123B162
పుస్తకం పేరు	బెబ్బులి
తారీఖు	29/10/24
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	125
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	II,IV
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	akshaya
పేజీలు విడదీసినది	Thasin
	Mounika
పరీక్ష చేసినది	HASEEMA
పేజీలు సరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good